

**Poyta ki maji ki
Luki
ndangi
Ta ki do Poyta'ti ki maji lo
Jeju ki Luki ndangi**

Poyta ki maji kin toji kadi Jeju in Njekaji de'gi ki Isirayel'ti par el, nan toj'ɔ to Njekaji de'gi ki donangi'ti ne pɛti. Poy nya'gi ngayn ki Luki or el'n ta me makitu'ti lə'ne, Matiye ki Marki kaa rai be to nan k'in ə Luki sangi ginn ta'gi ngayn ta ndangi'de, ilə'n ta'gi madi'gi ki rangi do nje ki Matiye ki Marki ndangi bay. Be ə Luki elta ar njay do koji Jeju'ti, do kaji'ti ki Jeju aji ngonn ki basa ki Nanyi'ti lo koy'ti, poyta'gi lə Jaka ki de'gi ki do row'ti ki Emawusi. Makitu kin el bay ojido kujita'gi, toki kujita lə de ki Samari'ti ki njeramaji, ki kujita lə ngonn ki nanyi. Ta on me Jeju adi ra maji ki njemonyi'gi, nje ki isi ingəi kon, nje ki de'gi adi'de kon ki njendoo'gi.

Rɔnel re ki Njekaji re donangi'ti ki tɛti ki tɛtiro togi'gi lə Nje majel, de asi ində manj'a oo me makitu Luki'ti kin pɛti.

Kon ta'gi ki me'ti: Koji Jan Batisi ki Jeju 1-2. Kulə'gi ki Jan Batisi ra 3. Kulə'gi ki Jeju ra ki nyando'gi ki Jeju ndo de'gi donangi Galile'ti 4-9. K'in Galile kaw Jerujalem'ti 9-19. Ta'gi ki Jeju el ki nje tan'a rɔ'gi Jerujalem'ti 19-20. Ta ki do tuji Jerujalem'ti ki təl Ngonn de 21. Kon, koy, kində taa lo koy'ti ki kaw dɔran'ti lə Jeju 22-24.

Kulə ngirə ta

¹ Tewopil, de'gi ngayn adi rə'de, ndangi nya'gi ki rai nya dann'je'ti ne kin ki go'ə go'ə*. ² Ndangi toki, nje ki oyi nya'gi kin ki kum'de eli'je. Oyi ki kum'de lo kulə ngirə'ti nu, ə təli nje kiləmbər Poyta ki maji lə Luwə. ³ Be ə, m'in kaa, m'sangi ginn nya'gi pəti ki rai nya kin, lo kulə ngirə'ti nu maji maji kadi m'oo. Ningə go sang'a'ti ki m'sangi, m'oo maji ngayn kadi, m'ndangi me makitu'ti ki go'ə go'ə mad'i in kibo Tewopil. ⁴ Lo kin'ti, a gər kadi nyando'gi ki ingə'de in nyando ki rəta'ti.

Ta koji Jan Batisi

⁵ Dəkagilo'ti ki *Erodi in ngar ki Jude'ti, dingəm kare isi non tə'a nan Jakari. Jakari in ki kare me kuti'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə Abiya. Tə ne'ə nan Elijabeti. In ngonn ki dene ki ginn koji'ti lə *Aron. ⁶ Jakari ingi ki Elijabeti joo pəti in de'gi ki dana takum Luwə'ti. Təli rə'de maji ngayn go mbərkikində'gi'ti ki gorow'gi'ti lə Burəbe pəti. ⁷ Nan ingəi ngonn el, tado Elijabeti in kuji. Ningə in dəkagilo ki, ingi joo pəti, bugəi nga. ⁸ Ndo kare Jakari isi ra kulə kujənyamosi kadikare takum Luwə'ti, tado in ndo ra kulə lə kuti li'ə. ⁹ Ningə, kigo ra'a'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi, kagilo osi do Jakari'ti kadi ur me Kəy'ti lə Luwə. Ur kəy kadi buki nduji kagi ki əti mbin por'o†. ¹⁰ Loki Jakari a buki nduji kagi ki əti mbin por'o kin, bulə de'gi ngayn rai taga ne ra elita ki Luwə. ¹¹ Low'ə'ti non, malayka lə Burəbe te bus ki rə

* **1:1** 1.1 KNK 1.1 † **1:9** 1.9 Tekitaga 30.7-8

Jakari'ti, dojjikol'ti læ lo bukɪ nduji kagi'ti. ¹² Loki Jakari oo malayka kakin ningə, ndil'ə te anyi ur kaki, ɓol tɔl'ɔ. ¹³ Nan malayka el'ə ene: «Bol el Jakari, tado Luwə oo do ndu ta ki el si'ə, ne'i Elijabeti a oji ngonn adi, a ində tɔ'a nan Jan. ¹⁴ A in nya rɔnel læ'i kibo ngayn, taa de'gi ngayn a rai rɔnel do koj'o'ti tɔ. ¹⁵ Tado a in de kibo takum Burəbe'ti. A anyi yiwi kandi nju el num, a anyi ndəgi yiwi'gi ki hum ɔd'ɔ el num tɔ. Loki to'n me kon'ne'ti ɓay, Ndil Luwə a ros'o. ¹⁶ A təl ki ngann Isirayel'gi ngayn re se'de rɔ Burəbe Luwə'ti læ'de. ¹⁷ A njiyə takum Burəbe'ti ki Ndil num, ki tɔgi læ njekeltakita Luwə'ti Eli num tɔ. A njiyə ki Ndil num ki tɔgi num kadi ulə ngann'gi ki baw'de'gi noji nan'ti. Taa kadi njedongan'gi təli nje kaw ki hal læ de'gi ki dana, kadi de'gi indəi do rɔ'de dana tado læ Burəbe.» ¹⁸ Jakari dəji malayka ene: «Ki gorow ki bann ə m'a m'gər'n kadi in ta ki rɔta'ti wa? Tado m'in ki do'm m'bugə, ta ne'm kaa ɓal'a al do lo tɔ nga.» ¹⁹ Malayka təl el'ə ene: «M'in Gabiriyel, ki nje ra kulə takum Luwə'ti. Luwə ulə'm kadi m'el'i ta, m'ilə Poyta ki maji kin mbi'i'ti. ²⁰ Oo maji, a təl mbiki, adi a asi kelta madi el, biti kadi ndo ki nya'gi ki m'el'i ta'a kin rai nya ɓay taa. A in be, tado kunme læ'i goto do ta'gi'ti ki m'el'i kin. Nya'gi kin a rai nya do'kagilo'ə'ti ki Luwə oji.»

²¹ Me lo kin'ti, bulə de'gi toi ta nginə Jakari'ti, ta ndo'ji'de, tado Jakari un do'kagilo ngayn me Kəy'ti læ Luwə. ²² Loki ində lo te ki taga ki rɔ bulə de'gi'ti ningə, asi kadi el'de ta el. Loki el'de ta el, gəri kadi oo nya me ndil'ti me Kəy'ti læ Luwə. Jakari el'de ta ki ji'ne par, ə isi to mbiki

be par.

²³ Loki tɔlta kulə ningə, təl aw me kəy'ti lə'ne.
²⁴ Ningə ngayn el go'ti, ne'ə Elijabeti in səm. Elijabeti iyə rɔ'ne kəy, adi de oo'ə el, asi nanyi mi, ə el ene: ²⁵ «Oyi maji ki Burəbe ra sə'm kin. Burəbe ində kum'ne go'm'ti, ɔr rɔsɔl dɔ'm'ti dann de'gi'ti.»

Ta koji Jeju Kirisiti

²⁶ Me nanyi'ti ki mehen, Luwə ulə malayka Gabiriyel me bebo'ti ki tɔ'a nan Najareti, dɔnangi'ti ki Galile. ²⁷ Ulə rɔ ngonn mand'i'ti madi ki gər ngaw el bay, ki dingəm kare ki tɔ'a nan Jisepi, ki ginn koji'ti lə *Dabidi ki njenduwə li'ə. Tɔ ngonn mand'i kakin nan Mari. ²⁸ Malayka ur kəy go Mari'ti el'ə ene: «M'uwə ji'i Mari, in ki ingə memaji lə Luwə, Burəbe in nan'ti sə'i.»
²⁹ Ta kin əti Mari bɔl, adi dəji rɔ'ne ta ene ke ginn kuwəji kin in ri wa? ³⁰ Malayka el'ə ene: «Bɔl el Mari, tado ingə maji takum Luwə'ti. ³¹ A in sə'm, a oji ngonn ki dingəm, a ində tɔ'a nan Jeju. ³² A in kibo, a bari'ə Ngonn lə Njekisi dɔ nya'gi'ti pəti. Ningə, Burəbe Luwə a ad'a kumbər ngar lə kaw'a Dabidi. ³³ A onbe dɔ ginn koji'ti lə *Jakobi biti ki non'ti. Ningə Konbe li'ə a ində ngang'i'ne el tɔ.» ³⁴ Mari el malayka ene: «Gorow ki bann ə nya'gi kin a rai nya wa? Tado m'gər ngaw el bay.» ³⁵ Malayka el'ə ene: «Ndil Luwə a re dɔ'i'ti, Njekisi dɔ nya'gi'ti pəti a buki tɔgi'ne dɔ'i'ti. In tado kin ə, ngonn ki a oj'o in rɔ Luwə'ti, a bari'ə Ngonn lə Luwə. ³⁶ Oo noj'i Elijabeti ki bugə inbe kin kaa in sə'm tɔ. In ki de'gi bari'ə kuji kaa nyi in sə'm ra nanyi

mehen kin. ³⁷ In sə'm tado nya ki dum Luwə goto.» ³⁸ Mari ene: «M'in bər lə Burəbe, maji kadi Luwə ra sə'm toki te'n ta'i'ti.» Low'ə'ti kin, malayka inyə Mari ə ɔti aw.

Mari aw mbah do Elijabeti'ti

³⁹ Me ndo'gi'ti ki go'ti, Mari ində taa, aw kalangi kalangi ki donangi ki mbal'gi in səm'ti, me be'ti ki donangi Juda. ⁴⁰ Aw ur me kəy'ti lə Jakari, uwə ji Elijabeti. ⁴¹ Loki Elijabeti oo ndu Mari ningə, Ngonn ki me'ə'ti ɔdi rə'ne ndur kuti kuti. Ningə Ndil Luwə ros'o tɔ. ⁴² Lo kin'ti, Elijabeti un ndu'ne ki taa, el Mari ene: «Luwə adi njangi do in do'i'ti dann dene'gi'ti pəti. Ningə Ngonn ki to me'i'ti kaa maji ur'ə tɔ. ⁴³ Ra bann ə m'in kin par, Luwə buki'm'ti kədi be bitɪ, adi kon Be'm re me kəy'ti lə'm? ⁴⁴ Loki m'oo ndu'i ki uwə'n ji'm, ngonn ki me'm'ti ɔdi rə'ne ndur ki ronel. ⁴⁵ In nje majikur, tado kunme lə'i adi nya'gi ki Burəbe el'i taa a tɔli ta'de.»

Pa lə Mari

⁴⁶ Be ə Mari ene:
«Ngarme'm osi pa ulə tɔji do Burəbe'ti.
⁴⁷ Ndil'm ra ronel do Luwə'ti ki Njekaji'm.
⁴⁸ Tado Luwə təl kum'ne oo'n bər lə'ne ki dene
ki asi nya madi el.
In be ə, kaw ki kete non,
De'gi pəti a bari'm'in nje majikur ki do lo'gi'ti ki
dangi dangi.
⁴⁹ Tado Luwə ki nje tɔgi pəti,
Ra nya'gi ki əti bol bol tado lə'm.
Maji kadi tɔ'a in ki kar njay.

50 Ningə, kadi memaji li'ə to ki dɔ bal'gi dɔ bal'gi
dɔ de'gi'ti ki nje ɓol Ndil'ə.

51 Luwə ɔji tɔgi'ne pəti ki taga,
Nje ki ngarme'de rosi ki kɔjirɔ,
Luwə tində'de sanan'de.

52 Sur njetɔgi'gi tilə'de dɔ kumbər ngar'gi'ti
lə'de,

Ningə nje sɔl dɔ'de, un dɔ'de ki taa tɔ.

53 Adi nyakingə rosi ji njendoo'gi,
Ə tuwə njenyakingə'gi ji'de kare adi awi.

54 Ɔsi kɔy *Isirayel ki njekulə li'ə,
Adi me'ə olo dɔ memaji'ti tado de'gi li'ə.

55 Me'ə olo dɔ'ti toki un'n mindi'ne adi kaw'je'gi
kete nu.

Un adi Abiraham ki ginn koji li'ə ba bitɪ ki
non'ti.»

56 Mari isi ki Elijabeti asi nanyi mutə, ningə təl
aw ɓe.

Koji Jan Batisi

57 Dɔkagilo koji ngonn lə Elijabeti asi, ə oji
ngonn ki dingəm. 58 Nje gədi kəy'gi li'ə ki noji'gi
oyi poy maji ki Luwə ra si'ə adi rai si'ə rɔnel.

59 Loki ndɔ ki jijoo go koji ngonn'ti asi ningə,
rei kadi ujei mɔt'ɔ‡. De'gi ndigi kadi n'ɓari'ə
ki tɔ baw'a ki Jakari. 60 Nan kon'a el'de ene:

«Jagi, a ɓari'ə Jan.» 61 Ə de'gi eli Elijabeti eyina:
«De ki ginn koji'ti lə'i ki tɔ'a to be goto.» 62 Lo

kin'ti, dəji baw'a ta ki ji'de eyina ke ge kadi
n'ɓari ngonn kakin nan nan wa? 63 Jakari dəji
adi rei ki bar ndangi nya adi'ə, ningə ndangi
nya'ti: «Tɔ'a in Jan.» Lo kin'ti, ta ndɔji de'gi

‡ 1:59 1.59 Lebitiki 12.3

pəti. ⁶⁴ Low'ə'ti non, ta Jakari te, ndonn'o tuti adi elta ulə'n tɔji dɔ Luwə'ti. ⁶⁵ Nya kin ra ɓol de'gi pəti ki me ɓe'gi'ti ki dɔ lo'ti ki non, taa go dɔnangi mbal'gi'ti ki Jude pəti, de'gi eli ta'a ki lo lo. ⁶⁶ De'gi ki oyi poyta kin ngəmi me'de'ti, ə eli eyina: «Ngonn kin a təl ri wa?» toki rɔta'ti, ji Burəbe in dɔ'a'ti.

Pa lə Jakari

⁶⁷ Ndil Luwə rosi Jakari ki baw ngonn, adi eltakita Luwə'ti ene:

⁶⁸ Tɔji ki dɔ Burəbe'ti, ki Luwə lə Isirayel, Tado re oo de'gi lə'ne, taa'de ilə'de taa.

⁶⁹ In ə te ki Njekaji ki nje tɔgi ginn koji'ti lə Dabidi ki njekulə li'ə adi'je.

⁷⁰ Te si'ə toki ilə'n mbər ki ta de'gi ki njekeltakita'a'ti ar njay, dokagilo'ti ki mayinu.

⁷¹ Njekaji ki a taa'je ji njeban'gi'ti lə'je pəti, ki ji njekosi'je ta'gi'ti pəti.

⁷² In be ə, Luwə tɔji'n memaji lə'ne ki rɔ kaw'je'gi'ti,

Num taa, me'ə olo dɔ kunmindi'ti ki ar njay num tɔ.

⁷³ Kunmindi kigo mində'ti ki un adi kaw'je *Abiraham.

⁷⁴ Kunmindi ki a ra kadi ji ra kulə li'ə ki kanji ɓol,

Loki a ta'je ji njeban'gi'ti lə'je.

⁷⁵ Kadi ji njiyə takum'ə'ti, me kar njay'ti num, me ki ra dana'ti num,

Dokagilo pəti ki j'isi'n ki dɔ'je taa.

⁷⁶ In ngonn'm, a ɓari'nu njekeltakita Luwə'ti ki in nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti,

Tado a njiyə non Burəbe'ti kadi in ra row li'ə.

⁷⁷ Lo kin'ti, de'gi li'ə a gəri kaji ki aji'de ki gorow k'inyə go majel'gi'ti lə'de kə.

⁷⁸ Luwə in nje memaji.

Ki takul memaji ki koo kumtondoo li'ə ə,
Kunji ki dōran'ti unji'n dō'je'ti to kadi be.

⁷⁹ Kunji kin unji dō de'gi'ti ki sii me lo ki diw'ti num,

Me ndil koy'ti num.

Tado kadi ndōr'je tarow, aw se'je dō row kisi-maji'ti.

⁸⁰ Ngonn kakin tōgi, təl de ki gəsirə me ndil'ti. Ra be dilə mbo'ti, biti ndo ki te'n taga takum Isirayel'ti.

2

Koji Jeju

(Mat 1.18-25)

¹ Dōkagilo'ə'ti kin, nje konbe kibo Sejar Ogusiti un ndu'ne kadi ndangito de'gi ki dōnangi'ti pəti me makitu'ti. ² Ndangito ki dōkete kin in dōkagilo'ti ki Kiriniwusi in nje konbe dōnangi'ti ki Siri. ³ De'gi pəti awi kadi ndangito'de, Nan nan kaa aw be koji'ne'ti. ⁴ In be ə, Jisepi kaa in bebo Najaretit'i, dōnangi Galile'ti, isi aw bebo'ti lə Dabidi, ki bari'ə Betilehem, dōnangi Jude'ti. Tado Jisepi in de ki ginn koji'ti lə Dabidi. ⁵ Awi kadi ndangito'de nan'ti ki Mari ki njenduwə li'ə, ki ra ki sə'm.

⁶ Loki in Betilehem'ti non bay ningə, ndo koji ngonn lə Mari asi. ⁷ Mari oji ngonn'ne ki dōkete to ngonn ki dingəm. Bir ngonn kakin ki ku, ilə

me nya ngəm nya kuso'ti læ da'gi, tado lo ki kadi ingəi to'i'ti me kəy to mbah'gi'ti goto.

Njekul da'gi

⁸ Njekul da'gi in me mu'ti do lo'ti kin non, indəi bi taa isi ngəmi da'gi læ'de kondə. ⁹ Ningə nyi oyi malayka læ Burəbe te bus ki ro'de'ti. Toji læ Burəbe unji gugi do'de, adi bol tol'de. ¹⁰ Nan malayka el'de ene: «Boli el, tado m're ki Poyta ki maji kadi madi'se. Poyta ki maji kin a in nya ronel kibo ngayn tado læ de'gi pəti ki donangi'ti ne. ¹¹ In bone ə oji nje kaji me be'ti læ Dabidi adi'se. Njekaji ki in Kirisiti ki in *De ki Luwə mbət'ə, Burəbe. ¹² Ningə nyakəji ki in a gəri'ə ə to kin: A ingəi ngonn ki kasi ki biri'ə ki ku, ə iləi'ə me nya ngəm nya kuso'ti læ da'gi.»

¹³ Tanan'ti non, bulə de'gi njerə'gi ki doran'ti, tei, indəi ro'de nan'ti ki malayka ki kare kakin, ningə osi pa piti Luwə eyina: ¹⁴ Toji in ki do Luwə'ti ki nje kisi doran'ti taa nu. Taa, kisimaji ki do donangi'ti, ki ro de'gi'ti ki Luwə ndigi'de to.

¹⁵ Loki malayka'gi inyəi'de ə təli awi doran'ti gogi, njengəm da'gi elinan dann'de'ti eyina: «Adi j'awi biti ki Betilehem'ti j'oyi nya ki ra nya ə Burəbe te ki do'a adi'je kin.» ¹⁶ Indəi kalangi awi ningə nyi, ingəi Mari ingi ki Jisepi, nan'ti ki ngonn ki kasi ki iləi'ə me nya ngəm nya kuso'ti læ da'gi. ¹⁷ Loki oyi ngonn ki kasi kakin ningə, go'ti ori ginn nya'gi ki eli'de əjido ngonn ki kasi kin. ¹⁸ De'gi pəti ki oyi ta ki njengəm da'gi ori go'ə, əti'de bol. ¹⁹ Mari ngəm nya'gi kin pəti me'ne'ti, mərta do'ti kigo'ə go'ə. ²⁰ Nje ngəm da'gi təli

gogi ki pa, ki kulə toji do Luwə'ti ta'de'ti. Tado Luwə adi'de oyi nya'gi ki mbi'de ge, ki kum'de ge. Ningə nya'gi kakin rai nya ki gorow'ə inbe ki malayka ilə'n'de mbər'ə kakin to.

Toji Jeju me Kəy'ti lə Luwə

²¹ Loki ndo ki nja jijoo go koji ngonn'ti asi, ujəi mət'ɔ*, ningə indəi to'a nan Jeju. In to ki malayka el'de, loki kon'a ra ki səm'ə el bay, kadi to bari'ə'n'ə. ²² Ningə, loki ndo ki in ndo kar ro kigo ndukun'ti lə *Moji asi†, Jisepi ingi ki Mari ai ki ngonn kakin Jerujalem'ti kadi toji'ə Burəbe, ²³ kigo ndang'a'ti ki ndangi me ndukun'ti lə Burəbe eyina: «Ngann dər'gi ki dingəm pəti a in ki kində ji do'de'ti tado lə Burəbe‡.» ²⁴ Num taa, rei kadi adi'de kərmosi'gi joo eke ngann dər dum'gi joo kadikare'ti, kigo ndang'a'ti ki ndangi me ndukun'ti lə Burəbe§.

Pa lə Simeyon

²⁵ Dingəm kare in Jerujalem non to'a nan Simeyon. In de ki dana taa in de ki njera go ndigi'ti lə Luwə to. Isi nginə ta nje kaji Isirayel mayinu ba. Ningə Ndil Luwə in do'a'ti to. ²⁶ Ndil Luwə el kete ad'a gər toki a oy el biti kadi oo Kirisiti De ki Burəbe mbət'ə, ki kum'ne bay taa a oy. ²⁷ Ndil Luwə ɔ'ɔ kadi aw me Kəy'ti lə Luwə, ningə toki nje koji Jeju awi si'ə me kəy'ti kadi rai kigo ndukun'ti lə Burəbe. ²⁸ Simeyon taa Jeju ji'ne'ti, ningə ulə toji do Luwə ene: ²⁹ «Ngəosine, Burəbe, inyə bər lə'i ad'a aw ki lapiya, kigo ta'ti

* **2:21** 2.21 Lebitiki 12.3 † **2:22** 2.22 Lebitiki 12.6 ‡ **2:23** 2.23 Tekitaga 13.2,12 § **2:24** 2.24 Lebitiki 12.8

lə'i nga, ³⁰ Tado kankum'm oo njekaji de'gi nga. ³¹ Kaji ki ində do'a dana takum bulə de'gi'ti pəti. ³² In kunji ki kadi unji do ginn de'gi'ti pəti, taa a in toji ki do de'gi'ti lə'i, Isirayel to.»

³³ Ta ki Simeyon el do Jeju'ti əti kon'a'gi ki baw'a'gi bol. ³⁴ Simeyon njangi do'de, ningə el Mari ene: «Maji kadi in gər maji, ngonn ki oj'o kin a in row kosi lə bulə de'gi num, row kində taa lə de'gi ngayn donangi Isirayel'ti to. Taa, re to nyakoji ki nje re ki takasinan el to. ³⁵ A adi mərta ki ngarme de'gi'ti ngayn, ginn'ə a te taga. Ningə ro'i'ti inbe, in kiyəro ki a gangi ndil'i dana.»

Ann ra oyo Luwə tado Jeju

³⁶ Dene kare ki njekeltakita Luwə'ti isi non, to'a nan Ann. In ngonn lə Panuwel, ginn koji'ti lə Aser. Loki taa dingəm mand'i'ne'ti, isi si'ə asi bal siri ba par ə ngaw'a oy. Ningə ki ngosine kin, Ann togi ngayn nga. ³⁷ Bal'a in dojjoo gidə in so. Njengawkoy kin in me Kəy'ti lə Luwə ki dokagilo'gi pəti gos'o. Kondo ki kada in me Kəy'ti lə Luwə, el si'ə ta, ogi ro'ne nyakuso. ³⁸ In be ə, dokagilo'ə'ti kin, in kaa te non re to. Osi pa ulə'n toji do Luwə'ti, taa elta ki do ngonn'ti kin de'gi pəti ki isi nginəi kadi Luwə taa Jerujalem ji njeban'gi'ti ilə taa to.

³⁹ Loki nje koji Jeju rai nya'gi pəti kigo ndukun'ti lə Burəbe ningə, təli awi Galile me bebo'ti lə'de ki Najareti'ti gogi. ⁴⁰ Ningə, ngonn kakin togi, aw ki singə'ne. Rosi ki tər, taa memaji lə Luwə in si'ə nan'ti to.

Jeju in me Kəy'ti lə Luwə loki bal'a in dɔgi gidə in joo

⁴¹ Dɔ bal'gi pəti, njekoji Jeju awi Jerujalem'ti lo ra nanyi'ti ki bari'ə nanyi Paki. ⁴² Loki Jeju ra bal dɔgi gidə in joo ningə, aw ki nje koji'ne'gi lo ra nanyi'ti toki sii rai kete kete go kuji ra'a'ti*. ⁴³ Ningə, loki ndɔ ra nanyi tigə ə, nje koji'gi lə Jeju isi təli gogi, nan Jeju nanyi gogi Jerujalem ti. Nje koj'o'gi gəri toki nanyi gogi el. ⁴⁴ Njekoji'gi lə Jeju oyi eyina Jeju nanyi nja madi'de'gi'ti ki uni se'de row, adi njiyəi ndɔ kare bay taa uləi ngirə sang'a dann noji'de'gi'ti ki madi'de'gi. ⁴⁵ Sangi'ə, nan sangi'ə pi ingəi'ə el. Loki ingəi'ə el, təli tuwi dɔ'de awi Jerujalem'ti gogi sang'a'ti. ⁴⁶ Sangi'ə biti ndɔ ki kon mutə ningə nyi, ingəi'ə, isi me Kəy'ti lə Luwə dann njendo ndukun'gi lə Luwə. Si dann'de'ti, sii ur mbi'ne oo'n ta'gi ki isi eli tɔ, dəji'n'de ta tɔ. ⁴⁷ De'gi pəti ki oyi ta kel Jeju kin, nyagər li'ə, ki ta ki tur li'ə, əti'de bol ngayn. ⁴⁸ Loki njekojo'gi oyi, əti'de bol ngayn, adi kon'a el'ə ene: «Ngonn'm, ra bann be in ra se'je nya be wa? Oo, j'in ki baw'i, ji ra ta sangi'ti ki non kum'je'ti.» ⁴⁹ Ningə el'de ene: «Sangi m'in tado ri wa? Maji kadi m'ra kulə me kəy'ti lə Bai kin, in gəri eke in gəri el wa?» ⁵⁰ Nan njekojo'o'gi gəri me ta li'ə kin el.

⁵¹ Ningə go'ti, Jeju təl aw se'de Najareti'ti gogi. Jeju təl rɔ'ne go ta'ti lə nje koji'ne'gi. Kon'a ngəm nya'gi pəti ki rai nya kin me'ne'ti. ⁵² Jeju tɔgi darɔ'ne'ti num, me gosi'ti num tɔ, adi ingə

* **2:42** 2.42 Tekitaga 12.1-27; Ndukun ki nja joo 16.1-8

maji takum Luwə'ti num, takum de'gi'ti num pəti.

3

Jan iləmbər Poyta ki maji

(Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Jan 1.19-28)

¹ Dəkagilo'ə'ti kin, nje konbe kibo Sejar, ki bari'ə Tiber onbe bal dɔgi gidə in mi. Ningə Ponsi *Pilati ə in nje konbe dɔnangi'ti ki Juda, Erodi in ngar dɔnangi'ti ki Galile, Pilipi ki ngonkon Erodi in ngar dɔnangi'ti ki Iture ki dɔnangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi in ngar dɔnangi'ti ki Abilen to. ² Hann ingi ki Kayipi ə in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki rai kulə dəkagilo'ə'ti non. Ningə, dəkagilo'ə'ti non kin, Jan ki ngonn lə Jakari in diləlo'ti ə Luwə el'ə ta. ³ Jan aw dɔnangi Jurden'ti pəti, iləmbər ene: «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, adi rai'se batəm, kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'se kɔ.» ⁴ Ra toki ndangi me makitu'ti lə njekeltakita Luwə'ti, Ejay, eyina:

«Ndu de madi bar diləlo'ti ene:

Rai gorow lə Burəbe!

Rai gorow li'ə adi ra njururu.

⁵ Uti bolo be'gi adi asi nan,

Kusi dɔ mbal'gi ki dɔ gadi'gi adi asi ta nangi rerere;

Rai row'gi ki rugi gondi gondi adi ra njururu;

Rai row wor'gi adi osi nan'ti lay.

⁶ Lo kin'ti, de'gi pəti a gəri kaji ki Luwə aji'je* .»

* 3:6 3.6 Tekitaga 40.3-5

⁷ Jan el bulə de'gi ki rei rɔ'a'ti kadi ra'de batəm ene: «In nje mann majel to lii pir be kam, nan ɔji'se row kadi anyinan wongi lə Luwə ki a re wa? ⁸ Maji kadi kulə ra'se'gi toji kadi in de'gi ki inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ. Ningə, ononyi'se kadi eli me'se'ti eyina: "J'in ngann kaw Abiraham". Tado adi m'el'se, Luwə asi kadi a təl gaji mbal'gi kam ngann kaw Abiraham'ti kare. ⁹ Ki ngosine kin, kungə in ndəkba kadi tugə kagi'gi ngirə de'ti. Kagi ki ra ki andi maji el ə, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti kɔ.»

¹⁰ Bulə de'gi dəji Jan eyina: «In ri ə kadi ji ra wa?» ¹¹ Jan el'de ene: «De ki aw ki ku joo ə, maji kadi adi kare de ki awi'n el, ningə de ki aw ki nyakusɔ ə, maji kadi ra'n ki in ki awi'n el tɔ.»

¹² *Njetalambo'gi kaa, rei kadi Jan ra'de batəm tɔ. Ningə dəji Jan eyina: «Njendo, in ri ə kadi ji ra wa?» ¹³ Jan el'de ene: «Tai nar aldo in ki dəji'se kadi tai kin el.»

¹⁴ Njero'gi kaa dəji eyina: «Nga j'in, in ri ə kadi ji ra wa?» Jan el'de ene: «Indəi togi do de'ti tai nar li'ə el, ta, təti ta ngom indəi do'a'ti el tɔ. Rai do nar nanyi'ti lə'se inbe kin par.»

Jan iləmbər de ki a re go'ə'ti
(Mat 3.11-12; Mrk 1.7-8)

¹⁵ Dɔkagilo'ə'ti kin, de'gi isi ngingəi de ki a re, adi dəji rɔ'de ta ke Jan in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə el biti wa? ¹⁶ Ə Jan el de'gi pəti ene: «M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, nan de madi a re go'm'ti non, a ra'se batəm me Ndil Luwə, ki me por'ti. In de ki Tɔg'ɔ utə'm sanyi kulə sa li'ə kaa, m'asi tuti el. ¹⁷ Uwə keh to nya ji'ne'ti

kadi to'n kandi ko ki maji, oy me dam'ti, ningə ulə tisə por. In por ki a oy el ratata.»

¹⁸ Jan adi de'gi ta kəji'gi ki rangi ngayn, iləmbər Poyta ki maji.

¹⁹ Nya kare bay, Jan kəl ki Erodi ki in nje konbe dənangi'ti ki Galile, tado taa ki taa Erodiyadi ki ne ngonkon'ne, taa ra nya'gi ki rangi ki majel ngayn num to. ²⁰ Nan, nya'gi ki go'ti el pəti ki Erodi ra kin kaa, təl uwə Jan dangay'ti do'ti bay.

Jeju ra batəm

(Mat 3.13-17; Mrk 1.9-11)

²¹ Loki de'gi pəti rai batəm ningə, Jeju kaa ra batəm to. Loki isi elta ki Luwə ningə, dōran til.

²² Ndil Luwə, risi to dər dum be isi do'a'ti. Ningə, ndu ta madi te dōran'ti, ene: «In Ngonn'm ki njendigi lə'm, ki in nya ronel lə'm kibo ngayn.»

Ginn kaw lə Jeju

(Mat 1.1-17)

²³ Jeju ulə ngirə kulə lə'ne, loki bal'a in do mutə. Ki go gər'ə'ti ki de'gi gəri, Jeju in ngonn lə Jisepi, Jisepi ki ngonn lə Eli, ²⁴ Ningə Eli in ngonn lə Mata, Mata in ngonn lə *Lebi, Lebi in ngonn lə Melsi, Melsi in ngonn lə Yanay, Yanay in ngonn lə Jisepi, ²⁵ Jisepi in ngonn lə Matatiyasi, Matatiyasi in ngonn lə Amosi, Amosi in ngonn lə Nahum, Nahum in ngonn lə Esili, Esili in ngonn lə Nagay, ²⁶ Nagay in ngonn lə Mati, Mati in ngonn lə Matatiyasi, Matatiyasi in ngonn lə Semeyinn, Semeyinn in ngonn lə Yosəki, Yosəki in ngonn lə Yoda, ²⁷ Yoda in ngonn lə Yowanan, Yowanan in ngonn lə Resa, Resa in ngonn lə Jorobabel, Jorobabel in ngonn lə

Salatiyel, Salatiyel in ngonnn lə Neri, ²⁸ Neri in ngonnn lə Melki, Melki in ngonnn lə Adi, Adi in ngonnn lə Kosam, Kosam in ngonnn lə Elmadam, Elmadam in ngonnn lə Er, ²⁹ Er in ngonnn lə Jeju, Jeju in ngonnn lə Eliyəjar, Eliyəjar in ngonnn lə Yorim, Yorim in ngonnn lə Mata, Mata in ngonnn lə Lebi, ³⁰ Lebi in ngonnn lə Simeyon, Simeyon in ngonnn lə Juda, Juda in ngonnn lə Jisepi, Jisepi in ngonnn lə Yonam, Yonam in ngonnn lə Eliyakim, ³¹ Eliyakim in ngonnn lə Meleya, Meleya in ngonnn lə Mena, Mena in ngonnn lə Matata, Matata in ngonnn lə Natan, Natan in ngonnn lə Dabidi, ³² Dabidi in ngonnn lə Jese, Jese in ngonnn lə Obedi, Obedi in ngonnn lə Bowaji, Bowaji in ngonnn lə Sala, Sala in ngonnn lə Nason, ³³ Nason in ngonnn lə Aminadabi, Aminadabi in ngonnn lə Adimin, Adimin in ngonnn lə Arni, Arni in ngonnn lə Esirom, Esirom in ngonnn lə Peresi, Peresi in ngonnn lə Juda, ³⁴ Juda in ngonnn lə Jakobi, Jakobi in ngonnn lə *Isaki, Isaki in ngonnn lə Abiraham, Abiraham in ngonnn lə Tera, Tera in ngonnn lə Nawor, ³⁵ Nawor in ngonnn lə Serugi, Serugi in ngonnn lə Rewu, Rewu in ngonnn lə Pelegi, Pelegi in ngonnn lə Eber, Eber in ngonnn lə Sala, ³⁶ Sala in ngonnn lə Kaynam, Kaynam in ngonnn lə Arpasadi, Arpasadi in ngonnn lə Səm, Səm in ngonnn lə Nuwe, Nuwe in ngonnn lə Lemeki, ³⁷ Lemeki in ngonnn lə Matusalem, Matusalem in ngonnn lə Enoki, Enoki in ngonnn lə Yərədi, Yərədi in ngonnn lə Malelel, Malelel in ngonnn lə Kaynam, ³⁸ Kaynam in ngonnn lə Enosi, Enosi in ngonnn lə Seti, Seti ki ngonnn lə Adam, Adam ki ngonnn lə

Luwə.

4

Su nan Jeju

(Mat 4.1-11; Mrk 1.12-13)

¹ Go Ndil Luwə'ti ki rosi Jeju, Jeju təl ta ba Jurden'ti re. Təl re ningə, Ndil Luwə ɔr'ɔ aw si'ə diləlo'ti. ² Su nan'a ndɔ dɔsɔ diləlo'ti. Ndɔ ki Jeju ra dɔsɔ kin, sɔ nya madi el, adi bo ra'a. ³ Non be, Su el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, adi mbal kin təl mapa adi m'oo.» ⁴ Ə Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: De a isi ki dɔ'ne taa ki takul nyakusɔ par el*.»

⁵ Su aw ki Jeju dɔ lo'ti taa, ningə ki kum ki kində jipi, ɔj'ɔ konbe'gi ki dɔnangi'ti ne pəti ad'a oo. ⁶ Loki ɔj'ɔ ningə, təl el'ə ene: «M'a m'ad'i togi dɔ konbe'gi'ti kin ki nyakingə'gi ki me'ti pəti. Tado in nya ki adi'm'in me ji'm'ti, ningə de ki me'm ndigi ə m'ad'a. ⁷ Re in, ɔsi məkəs'i nanga non'm'ti ə, m'a m'ad'i ba pəti to yan'i.» ⁸ Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “A ɔsikurə Burəbe Luwə'ti lə'i, ningə in ki kar'ne ba par ə a re non'a'ti kadi gos'o†.”»

⁹ Go'ti gogi, Su aw ki Jeju Jerujalem'ti, aw si'ə jam dɔ Kəy'ti lə Luwə taa. Loki aw si'ə taa, ningə el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, inyə ji'i taa osi adi m'oo, ¹⁰ tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “Luwə a adi ndu'ne malayka'gi lə'ne kadi to indəi kum'de go'i'ti.” ¹¹ Bay taa, a lai'nu dala ji'de'ti, kadi nja'i tugə mbal el‡.» ¹² Jeju təl el'ə

* **4:4** 4.4 Ndukun ki nja joo 8.3 † **4:8** 4.8 Ndu 6.13 ‡ **4:11** 4.11 Pag 91.11-12

ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: A mboji Burəbe Luwə lə'i oo el§.» ¹³ Loki Su tigə ki nyanan'gi ki kadi n'nan'n Jeju ningə, ɔr rə'ne gogi sanyi rə'a'ti. Ɔr rə'ne nginə'n dəkagilo ki rangi.

*De'gi ki Najareti'ti mbeti tai nyando lə Jeju
(Mat 4.12-17; Mrk 1.14-15)*

¹⁴ Lo kin'ti, Jeju təl re Galile. Re ki tōgi ki in rə Ndil Luwə'ti. Tə Jeju ɓar ki dɔ lo'gi ki non pəti. ¹⁵ Ndo nya me kəykawnan'ti lə *Juwipi'gi. De'gi pəti uləi tōji dɔ'a'ti.

*De'gi ki Najareti'ti mbəti taai nyando lə Jeju
(Mat 13.54-58; Mrk 6.1-6)*

¹⁶ Jeju aw Najareti'ti, ki in ɓe ki tōgi'ti. Toki isi ra'n kete kete, loki ndɔ kərkon asi ningə, Jeju aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. Jeju ində taa kadi n'tudə makitu. ¹⁷ Loki ində taa, adi'ə makitu lə njekeltakita Luwə'ti Ejay ki koi. Jeju rirə makitu kakin ningə, ingə ta ki ndangi eyina:

¹⁸ «Ndil Burəbe in dɔ'm'ti,
Burəbe mbəti'm kadi m'iləmbər Poyta ki maji njendo'gi.
Burəbe ulə'm kadi m'el dangay'gi ta te'de kəy dangay'ti,
Kadi m'el njekumtɔ'gi toki, kum'de a oo lo.
Kadi m'taa nje ki de'gi isi indəi kum'de ndoo m'ilə'de taa.

¹⁹ Kadi m'iləmbər ɓal memaji lə Burəbe kin.»

²⁰ Go'ti, Jeju ko makitu kakin, ningə təl'n adi njekulə, ə isi nanga kadi elta. De'gi pəti ki me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ɓuki kum'de ki dɔ'a'ti.

21 Lo kin'ti, Jeju el'de ene: «Ta ki oyi kin, tolta'ne do'se'ti bone.» 22 De'gi pæti manyinaji læ Jeju, taa mbær memaji ki te ta'a'ti æti'de bol ki dum to adi elinan eyina: «M'a in ngonn læ Jisepi ro'je'ti ne el wa?» 23 Be æ Jeju el'de ene: «M'gær kadi a eli'm'in kujita ki ene: "In njera de'gi monyi, aji ro'i inbe," kin. A eli'm'in eyina: "J'oo poy nya'gi pæti ki in ra Kapernayim'ti kin, æ in ra be koji'ti ne be to adi j'oo."» 24 Jeju tæl el'de bay ene: «Tokì røta'ti adi m'el'se, njekeltakita Luwø'ti, ki bekoj'ø uwø ro'ne'ti maji goto. 25 Ki røta'ti, døkagilo'ti læ njekeltakita Luwø'ti Eli, njengawkoy'gi in ngayn Isirayel'ti. Nan loki ndi ædi dønangi'ti el bal mutø ki nanyi mehen, æ bo on ki dønangi pæti*, 26 de kare dann'de'ti ki Luwø ulø Eli ro'a'ti goto. In njengawkoy ki Sarepta'ti, dønangi ki Sidon'ti yo æ Luwø ulø Eli ki ro'a'ti†. 27 Njebanji'gi kaa in ngayn Isirayel'ti døkagilo'ti læ Elije to, nan in ki kare ki kadi Luwø ør banji ro'a'ti ar njay goto. In Naman ki Siri'ti yo æ Luwø ør banji ro'a'ti‡.» 28 Loki de'gi ki sii me køykawnan'ti læ Juwipi'gi oyi ta kin, wongi tol'de pæti. 29 Lo kin'ti, indøi taa tuwøi Jeju me bebo'ti kø, ningø ai si'ø jam do mbal'ti ki indøi bebo'ti. Rai'ti si'ø kadi n'suri'ø n'iløi'ø n'toli'ø kø. 30 Nan Jeju ur dann'de'ti aw.

Dingøm ki ndil ki majel ra'a

(Mat 7.28-29; Mrk 1.21-28)

31 Jeju aw Kapernayim'ti, ki in bebo ki dønangi Galile'ti. Jeju ndo nya de'gi ndo kørkon'ti.

* 4:25 4.25 1 Ngar'gi 17.1 † 4:26 4.26 1 Ngar'gi 17.8-16 ‡ 4:27 4.27 2 Ngar'gi 5.1-14

³² Nyando li'ə əti de'gi bol ki dum. Əti'de bol ki dum tado elta ki togi ki in ro Luwə'ti.
³³ Ningə, de madi kare ki ndil ki majel ra'a, isi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi non, non ki ndu'ne kibo ene: ³⁴ «Jeju ki Najareti, ri ə ge ro'je'ti wa? Re kadi tuji'je wa? M'gər'i maji: in ki Kar njay lə Luwə.» ³⁵ Jeju ndangi ndil ki majel ki togi'ne ene: «Uti ta'i, ə te ko ro dingəm'ti kin.» Lo kin'ti, ndil ki majel bi dingəm ilə dann'de'ti, ningə te ro'a'ti um ad'a kon madi kare el. ³⁶ Nya kin əti de'gi pəti bol, adi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «Ta kin in ta ki bann ə əti bol be wa? De kam aw ki togi konbe do ndil'gi'ti ki majel, ndangi'de ki togi ki in ro Luwə'ti adi tei ko!» ³⁷ In be ə, toji lə Jeju sanan ki donangi ki non pəti.

*Jeju adi lapiya njemonyi'gi ngayn
 (Mat 8.14-17; Mrk 1.29-34)*

³⁸ Loki Jeju in kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, aw me kəy'ti lə Simon. Məm Simon ki dene, ro'a tingə ngayn. Be ə, dəji Jeju kadi ra nya madi tado li'ə. ³⁹ Jeju rugi ro'ne do'a'ti, ndangi ro ki tingə ngayn kakin adi yokiro. Kalangi ba go'ti, məm Simon ində taa ra nyakuso adi'de.

⁴⁰ Lo sol'ə, go kurkadi'ti, de'gi pəti ki awi ki de'gi ki monyi'gi ki dangi dangi rai'de, rei se'de ro Jeju'ti. Jeju ində ji'ne do'de'ti kare kare pəti adi ingəi lapiya. ⁴¹ Ndil'gi ki majel kaa tei ro de'gi'ti ngayn ki non ta'de'ti eyina: «In Ngonn lə Luwə!» Nan Jeju ndangi'de ki togi ki ngan ngayn, adi'de tarow kadi eli ta'a el, tado gəri'ə bəti kadi in Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə.

*Jeju ilømbør Poyta ki maji me køykawnan'gi'ti
(Mrk 1.35-39)*

⁴² Loki lo ti, Jeju te me bebo'ti aw dilølo'ti. Bulø de'gi ngayn sangi'ə, awi ingəi'ə. Loki ingəi'ə, ndigi kadi n'uwəi'ə nanga rø'de'ti kadi to aw lo el. ⁴³ Nan Jeju el'de ene: «Maji kadi m'ilømbør Poyta ki maji ki ojidø Konbe læ Luwə ndəgi bebo'gi'ti tø, tado in ta kin ə Luwə uləm.» ⁴⁴ In be ə, Jeju ndo ta me køykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi dønangi Galile'ti.

5

*De'gi ki dokete ki Jeju bar'de
(Mat 4.18-22; Mrk 1.16-20; Jan 21.1-11)*

¹ Ndo kare, loki Jeju in sanyi el ki kadi babo'ti ki Genejareti'ti. Bulø de'gi uwəi nan: a gugi gidø kadi n'oyi ta læ Luwə. ² Lo kin'ti, Jeju oo to'gi joo ki sii ngangì ba'ti. In to'gi ki mbaw'gi ki me'ti indəi'de ə ai to togi bandi'gi læ'de. ³ Jeju ala me to'ti ki kare ki in yan Simon, ningə el Simon ad'a inyə ngangì ba ə aw ki dana nden. Go'ti, Jeju isi nanga me to'ti ndo nya bulø de'gi. ⁴ Loki elta tigə ningə, el Simon ene: «Aw ki dana lo'ti ki mann ur'ti, ə iləi bandi'gi læ'se uwəi kanji'gi» ⁵ Simon təl el'ə ene: «Burəbe, j'ilə bandi kondø'ti biti lo ti, nan kanji kare kaa j'ingə el. Nan toki in in ə dəji'm, m'a m'ilə bandi toki el'm.» ⁶ Loki iləi bandi'gi læ'de, oyi kanji køy ki əti bol, adi bandi'gi læ'de kaa ge gangi. ⁷ Lo kin'ti, dəji madi'de'gi ki in me to'ti ki nungi kadi rei rai se'de. Madi'de'gi rei, adi oyi kanji kakin rosi to'gi ki joo. Kanji rosi to'gi adi to'gi ai to nduyi

mann. ⁸ Loki Simon Piyər oo nya kin, osi, ɔsi məkəsi'ne nanga non Jeju'ti el'ə ene: «Burəbe, ɔsi rɔ'i ngərəngi rɔ'm'ti, tado m'in njeramajel.» ⁹ Simon ki mad'a'gi ki in si'ə, bol ra'de ɔji go kanji ki ɔyi me bandi'ti əti bol ngayn. ¹⁰ Jaki ki Jan ki ngann lə Jebede ki in madi nan ki Simon kaa bol ra'de tɔ. Jeju el Simon ene: «Adi bol rai el, kaw ki kete non, in de'gi nga ə a sangi'de.» ¹¹ Lo kin'ti, təli rei ki to'gi ngangı ba'ti, ningə inyəi nya'gi pəti ə uni go Jeju.

*Jeju adi lapiya njebanji kare
(Mat 8.1-14; Mrk 1.40-45)*

¹² Ndo ki rangi, Jeju in me bebo'ti kare, ningə dingəm kare ki banji rosi rɔ'a te non re. Loki oo Jeju ningə, osi ki takum'ne nanga non'a'ti, non ki dɔ'a'ti ene: «Burəbe re in ndigi ə a adi banji lə'm ur, kadi rɔ'm ar njay.» ¹³ Jeju ulə ji'ne ɔdi'n'ə ningə el'ə ene: «M'ndigi ə, kadi banji lə'i ur adi rɔ'i ar njay.» Ningə tanan'ti non par ə banji ur adi rɔ'a ar njay. ¹⁴ Go'ti, Jeju ad'a ndu'ne ene: «Ononyi kadi elta'a de madi ə aw ɔji rɔ'i njekujənyamosi kadikare, ningə adi kadikare kujənyamosi kar rɔ toki ndukun lə Moji dəji'n. Ra be kadi gəri toki banji lə'i ur adi ingə lapiya.»* ¹⁵ Tɔɓar lə Jeju sanan ki lo lo adi de'gi rei kadi n'oyi ta li'ə ge kadi aji'n'de dɔ monyi'gi'ti lə'de ge. ¹⁶ Nan Jeju ɔr rɔ'ne aw lo'gi'ti ki to dilə tado kelta ki Luwə.

* **5:14** 5.14 Ki go jibəl ra'a'ti lə Juwipi'gi, njebanji in de ki de'gi oyi'ə kadi ar njay el, adi asi kadi aw lo nyara'gi'ti ki ɓar tɔ Luwə el.

*Jeju adi lapiya njerɔkoy njururu
(Mat 9.1-8; Mrk 2.1-12)*

¹⁷ Ndo kare Jeju isi ndo nya de'gi ningə, *Parisi'gi ki njendo ndukun'gi læ Luwə sii dann de'gi'ti non tɔ. De'gi in ki ngann be'gi pəti ki donangi Galile'ti, ki donangi Jude, ki bebo Jeru-jalem. Burəbe oji togi'ne me kaji nje monyi'gi'ti.

¹⁸ Lo kin'ti, de'gi madi oti de kare ki rɔ'a oy njururu me nya koti njemonyi'gi'ti rei si'ə rɔ Jeju'ti. Sangi row kadi n'awi si'ə kəy n'iləi'ə non Jeju'ti. ¹⁹ Nan gəri row ki kadi awi si'ə el, tado de'gi in ngayn. Be ə, alai taa, rai bolo do kəy'ti ningə, tuyi njemonyi ki nya koti njemonyi'gi ki kulə, iləi'ə dann bulə de'gi'ti non Jeju'ti. ²⁰ Loki Jeju oo kunme lə'de ningə, el dingəm ene: «Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ.»

²¹ Njendo ndukun'gi læ Luwə ki Parisi'gi iləi rɔ'de mərta ningə eli eyina: «De'ə kam in nan ə elta ki mal do Luwə'ti be wa? Luwə ki kar'ne ba par ə asi k'inyə go majel'gi læ de'gi kɔ. De ki rangi goto.» ²² Jeju gər mərta'gi lə'de ki me'de'ti adi el'de ene: «Tado ri ə isi mərta ki be kin me'se'ti wa? ²³ Nya ki ra ə ngan ngayn el wa? Kel de kin kene: “Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ” ə ngan ngayn el eke kel'ə kene “Ində taa ə njiyə ə ngan ngayn el wa?” ²⁴ Re in be ə, m'a m'oji'se kadi in gəri toki m'in Ngonn De, m'aw ki togi donangi'ti ne, kadi m'inyə'n go majel'gi læ de'gi kɔ.» Ningə, Jeju el njerɔkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə lə'i, ə aw be.» ²⁵ Tanan'ti non, dingəm kakin ində taa takum de'gi'ti pəti, un tirə ki kete to'ti, ə te aw be ki kulə toji do Luwə'ti ta'ne'ti. ²⁶ De'gi pəti, nya kin əti'de bol

adi ulæi toji do Luwə'ti. Bol rosi me'de adi eli eyina: «J'oo nya ki mbah bone.»

Jeju bar Lebi

(Mat 9.9-13; Mrk 2.13-17)

²⁷ Go'ti Jeju te ningə nyi oo de kare ki njetalambo kadi nje konbe'gi ki bari'ə Lebi isi me kəy taa lambo'ti. Loki oo Lebi ningə el'ə ene: «Un go'm.» ²⁸ Ningə Lebi inyə nya'gi pəti ə ində taa un go Jeju.

²⁹ Go'ti, Lebi ra nyakuso kibo ngayn me kəy'ti lə'ne bari'n Jeju. Lo nyakuso'ti kin, njetalambo'gi ki ndəgi de'gi ki rangi in se'de nan'ti non. ³⁰ Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə'de barita, eli njendo'gi li'ə eyina: «Ra bann ə isi soi nya ge anyinan nya ge ki njetalambo'gi ki ndəgi njeramajel'gi wa?» ³¹ Jeju un ta el'de ene: «In de'gi ki njemonyi'gi ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rə ngan'gi ə a sangi de ki njera de monyi el. ³² Ningə, m're tado bar de'gi ki dana el, nan m're tado bar de'gi ki njeramajel'gi yo kadi inyəi gorow njiyə'de ki majel.»

Nyando lə Jeju aw nan'ti ki kəki nyando lə Parisi'gi el

(Mat 9.14-15; Mrk 2.18-20)

³³ Nje ki madi'gi eli Jeju eyina: «Taa taa, njendo'gi lə Jan Batisi in ki njendo'gi lə Parisi'gi isi ogi rə'de nyakuso taa isi elita ki Luwə to, ə nje ki yan'i'gi isi soi nya ge, anyinan mann ge.» ³⁴ Ə Jeju el'de ene: «Ke de'gi ki bari'de lo nyakuso tanan'ti a ogi rə'de nyakuso ki mann kanyi wa? Dəkagilo ki nje taa dene isi'n se'de nan'ti kin, asi

kɔgi rɔ'de nyakuso el.» ³⁵ Ndo'gi a re non kadi a uni'ə ta'de'ti ningə to, a ɔgi rɔ'de nyakuso.

Nyando lə Jeju aw nan'ti ki kɔki nyando lə Parisi'gi el

(Mat 9.16-17; Mrk 2.21-22)

³⁶ Jeju el'de kujita kare ene: «De a gangi ta ku ki sigi kadi ilə'n kum in ki kɔkɔ el. Re in be ə, ku ki sigi in ki gangi kɔ, ningə ta ku ki sigi kakin uwəi nan ki ki kɔkɔ el ɓay tɔ, adi joo pəti təl nya ki tuji. ³⁷ Taa de a un yiwi kandi nju ki in el ɓay uti me mbu ndar'gi'ti ki kɔkɔ el. Re in be ningə, loki yiwi a in ningə mbu ndar'gi a nduwi, kadi yiwi lo kɔ. Ningə mbu ndar'gi təli nya ki tuji kɔ. ³⁸ Be ə, re yiwi kandi nju in el ɓay ningə, maji kadi mbu ndar'gi in ki sigi taa. ³⁹ Loki de anyi yiwi kandi nju ki in mayinu ningə, a ge in ki in ngosine ɓay el nga. Tado de'gi eli eyina: “Yiwi ki in mayinu ə maji”.»

6

Ta lə Jeju do ndo kɔrkon'ti

(Mat 12.1-8; Mrk 2.23-28)

¹ Ndo kare Jeju ra dər me ndoɔ game'gi'ti. In ndo kɔrkon lə Juwipi'gi. Ningə, njendo'gi li'ə ki in si'ə, gangi do kɔ'gi ji'de'ti təmi sɔi. ² Parisi'gi madi eli'de eyina: «Ra bann ə rai nya ki kadi de ra ndo kɔrkon'ti el be wa*?» ³ Jeju el'de ene: «Ingi tudəi nya ki ngar Dabidi ra loki ɓo ra'a ki de'gi ki go'ə'ti kin adi gəri maji. ⁴ Dabidi ur me *Kəyku'ti lə Luwə, un mapa ki de'gi adi

* 6:2 6.2 Tekitaga 34.21

Luwə kadikare'ti so†, ningə təl'n adi de'gi ki go'ə'ti soi to. Soi mapa ki in nya ki maji kadi njekujənyamosi kadikare'gi par ə soi‡.» ⁵ Jeju təl el'de bay ene: «Ngonn de in be nje ndo kərkon.»

*Jeju adi lapiya dingəm ki ji'ə oy njururu
(Mat 12.9-14; Mrk 3.1-6)*

⁶ *Ndo kərkon ki rangi, Jeju aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, ndo nya de'gi. Ningə dingəm kare ki ji'ə oy njururu in me kəykawnan'ti non. ⁷ Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi sii keke isi indəi kum'de kadi n'oyi ke Jeju a adi dingəm kin lapiya ndo kərkon'ti lə Juwipi'gi wa? In ta bolo ki isi sangi kadi lə'i ta do'a'ti. ⁸ Nan Jeju gər mərta'gi lə'de, adi el dingəm ki ji'ə oy njururu kakin ene: «Ində taa, ra dana ne be takum de'gi'ti pəti.» Dingəm ində ra taa. ⁹ Ningə Jeju təl dəji ndəgi de'gi ene: «Ri ə in gorow'ə'ti kadi de ra ndo kərkon'ti wa? Kadi de ra maji eke kadi ra majel? Kadi de nagi madi'ne ta yo'ti eke kadi inyə adi tuji ko wa?» ¹⁰ Jeju ində kum'ne gon'n'de ba pəti, ningə el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Dingəm surə ji'ne, ningə ji'ə təl to maji kare. ¹¹ Wongi təl njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, adi elinan ta dann'de'ti do nya'ti ki kadi n'rai ki Jeju.

*Jeju mbəti njendo'gi lə'ne ki dəgi gidə in joo
(Mat 5.1, 10.1-4; Mrk 3.13-19)*

¹² Me ndo'a'gi'ti kin, Jeju aw do mbal'ti tado kelta ki Luwə. Elta ki Luwə kondə'ti biti lo ti. ¹³ Loki lo ti, Jeju bar njendo'gi lə'ne. Ningə mbunə njendo'gi'ti kin ə, mbəti'de dəgi gidə in

† 6:4 6.4 1 Samiyel 21.2-7 ‡ 6:4 6.4 Lebitiki 24.9

joo, ßar'de njekawkulə'gi. ¹⁴ Adì in Simon, ki ində tɔ'a nan Piyər, ki ngonnkon'a Andire, ki Jaki, ki Jan, ki Pilipi, ki Batilemi, ¹⁵ ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngonn lə Alpe, ki Simon ki ßari'ə nje rɔ tado kingə dɔ lə ße lə'ne, ¹⁶ ki Judi ki ngonn lə Jaki, taa Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju tɔ.

Jeju aji njemonyi'gi dann bulə de'gi'ti
(Mat 4.24-25; Mrk 3.7-11)

¹⁷ Jeju in ki njendo'gi dɔ mbal'ti re te lo'ti ki gidə asi nan maji ningə, ingə bulə de'gi njendo'gi lə'ne, ki bulə de'gi ngayn ki in dɔnangi Jude'ti ge, nje k'in ßebo Jerujalem'ti ge, nje k'in ßebo'gi'ti ki kadi ba'ti ki Tir ge, ki Sidon ge. Rei tado koo ta lə Jeju ge kadi aji'de dɔ monyi'gi'ti lə'de ge. ¹⁸ Nje ki ndil'gi ki majel yəti hangal'de ingəi lapiya tɔ. ¹⁹ Ningə bulə de'gi pəti sangi kadi n'odi rɔ'a, tado togi madi isi te rɔ'a'ti adi'de lapiya.

Majikur ki kumtondo
(Mat 5.1-12)

²⁰ Jeju un kum'ne oo'n njendo'gi lə'ne ningə el'de ene:

Majikur in lə njendo'gi, tado Konbe lə Luwə in yan'se.

²¹ Ingi ki ßo isi ra'se ßone, in nje majikur, tado lo ti ə a ndanni.

Ingi ki sii nonyi ßone, in nje majikur, tado lo ti ə a kogi.

²² Majikur in lə'se loki de'gi isi mbəti'se, de'gi isi tuwəi'se, de'gi isi taji'se, de'gi isi eli ta'gi ki majel dɔ'se'ti, tado lə'm m'in *Ngonn de.

- ²³ Ndo ki nya'gi kin tei do'se'ti ə, maji kadi rai ronel, turi jagira, tado nyakugə goji'se in ngayn doran'ti. Tado in be ə kaw'de'gi adi kon njekeltakita Luwə'ti kete.
- ²⁴ Nan in njenyakingə, in nje kumtondoo. In nje kumtondoo tado ingəi nya solme lə'se nga.
- ²⁵ Ingi ki bone ndanni, in nje kumtondoo, tado lo ti ə bo a ra'se.
Ingi ki bone isi kogi, in nje kumtondoo, tado lo ti ə a uwəi ndoo ge a nonyi ge.
- ²⁶ Ingi ki de'gi isi elita ki maji maji do'se'ti, in nje kumtondoo, tado in be ə kaw'de'gi rai ki nje bar ro'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el.

Ndigi njeban'gi
(Mat 5.39-47)

²⁷ Ningə ingi ki isi oyi ta lə'm, nan m'in m'el'se kadi in ndigi njeban'gi lə'se, rai maji ki nje ki isi osi'se ta. ²⁸ Njangi do nje ki isi manni'se, ə elita ki Luwə tado nje ki isi eli ta'gi ki majel do'se'ti.

²⁹ Re de ində dow kot'i ki kare ə, yəti dowə ki rangi ad'a bay. Re de taa ku ki ngal lə'i ə, ad'a in ki goji do'ti. ³⁰ De ki ra ki dəj'i nya ə ad'a, ningə de taa nya lə'i ə dəji go'ə el to. ³¹ Nya'gi ki in ndigi kadi de'gi rai adi'se kin ə, rai kah'a'ti inbe kin adi'de to. ³² Kin ə in ndigi nje ki ndigi'se to par ə, oyo ri ə kadi de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa ndigi nje ki ndigi'de to. ³³ Kin ə rai maji ki nje ki rai'se maji par ningə, oyo ri ə kadi to de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa rai toki rai kin be to. ³⁴ Kin ə adi nje ki gəri maji kadi a ugəi'se bang'a par

gogi ə tunəi'se nya ningə, oyo ri ə kadi de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa, adi nje ki gəri maji kadi a ugəi'de kər nya lə'de gogi par ə tunəi'de nya tɔ. ³⁵ Nan ingi, maji kadi in ndigi njeban'gi lə'se, rai maji ki non par, ə adi de'gi tunəi'se nya nan kanji kadi indəi me'se do kingə'ti gogi el. In be ə a ingəi nyakugə goji kibo, taa a in ngann lə Njekisi do nya'gi'ti pəti tɔ. Tado in njera maji ki de'gi ki gəri ra oyo el ki de'gi ki nje me majel. ³⁶ Maji kadi in njera maji ki ngayn toki Baw'se Luwə in njera maji ki ngayn kin be tɔ.

Gangi ta do de'gi'ti el

(Mat 5.48, 7.1-12, 15.14, 10.24-25, 7.3-5)

³⁷ Gangi ta do de'ti el, ningə Luwə a gangi ta do'se'ti el tɔ. Uwəi de ki ta el, ningə Luwə a uwə'se ki ta el tɔ. Inyəi go majel lə'de kɔ, ningə Luwə a inyə go majel lə'se kɔ tɔ. ³⁸ Adi, ə Luwə a adi'se tɔ. Luwə a buki bɔl ku'ti lə'se kadi rosi maji: a yəki, mbisə jigi jigi, buki kadi rosi re puu kɔ. Tado nya ki mbɔji'n adi de'gi kin ə Luwə a mbɔji'n adi'se tɔ.

³⁹ Ningə Jeju təl el'de ta kare me kujita'ti bay ene: «Njekumtɔ a ndər njekumtɔ madi'ne bann wa? A ndər'ɔ el, tado re ndər'ɔ ə a osi joo pəti me be'ti. ⁴⁰ Njendo in do be'ne'ti el, re in njendo ki be'ə ndo'ə nya berere berere maji ningə, a to to be'ne be.

⁴¹ «Ra bann be ə, oo bunə mu ki to kum ngonkon'i'ti yo, ə oo kagi ki boi ki to yan'i'ti inbe kin el wa? ⁴² Nan in, oo kagi ki boi ki to kum'i'ti kin el par ə, ki gorow ki bann ə a asi kadi el ngonkon'i ene: “Ngonkon'm, adi m'un

bunə mu ki to kum'i'ti kin" wa? In njekədikum de'gi, un kagi ki boi ki kum'i'ti kin ningə to, a oo lo ar njay kadi un'n bunə mu ki kum ngonkon'i'ti.

Kagi ki kanda

(Mat 12.33-37, 7.16-21)

⁴³ «Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majel goto, taa kagi ki majel ki kadi a andi kandi ki maji kaa goto to. ⁴⁴ In ki kandi kagi ki sow dɔ kaga kin ə a gəri'ə'n'ə. De a ujə kandi mbay dɔ konn par'ti el, taa de a ujə kandi kom kagi dɔ dole'ti el to. ⁴⁵ De ki maji, ingə kulə ra'ne ki maji me nyara ki maji'ti ki to me'ə'ti. Ningə de ki majel, ingə kulə ra'ne ki majel me nyara ki majel'ti ki to me'ə'ti to. Tado ta'gi ki te ta de'ti in nya'gi ki rosi ngarme'ə.

Təl rɔ go ndu'ti

(Mat 7.24-27)

⁴⁶ «Ra bann ə bari'm'in "Burəbe, Burəbe" ə rai nya ki m'el'se el wa? ⁴⁷ De ki ra ki re rɔ'm'ti, oo ta lə'm, ə təl rɔ'ne go'ti ningə, in de ki to to de ki m'a m'el'se ta li'ə kam be. ⁴⁸ To to de ki njera kəy, ki ur be dɔ gadi'ti adi ow maji, bay taa, ində ginn kəy'ti kin be. Loki mann in ningə, mann kon lo re un kəy kakin, nan asi kadi to kəy kakin el, tado ində adi ngan maji. ⁴⁹ Nan de ki oo ta lə'm, ə təl rɔ'ne go'ti el, to to de ki ində kəy lə'ne dɔnangi'ti taa ne kare, ki kanji kur be kində ginn'ə'ti be. Loki mann kon re un kəy kakin ningə, nden ba bay par ə kəy budi nanga mur mur kɔ.»

7

Jeju aji ngonn njekulə lə kibo ki dɔ njerɔ'gi ki bu

(Mat 8.5-13; Jan 4.46-54)

¹ Loki Jeju el ta'gi kin pəti bulə de'gi ningə, ɔti aw Kapernayim'ti. ² Me be'ti kin, kibo dɔ njerɔ'gi'ti ki bu aw ki njekulə lə'ne kare ki in monyi, to ta koy'ti. Ningə in ngonn njekulə ki be'ə ge ta li'ə ngayn. ³ Be ə, loki kibo lə njerɔ'gi kakin oo ta lə Jeju ningə, ulə ngatɔgi'gi madi, ki in ngatɔgi, lə Juwipi'gi, adi'de awi ingəi Jeju kadi dəji'ə adi re se'de aji ngonn njekulə lə'ne kin. ⁴ Loki rei ingəi Jeju ningə, nonyi dɔ'a'ti ki nja nan'ti nan'ti eyina: «Dingəm kin, in de ki asi kadi in ra si'ə me nya dəji'ti li'ə kin, ⁵ tado ndigi'je j'in Juwipi'gi ngayn, taa in tɔ ə ra kəykawnan lə Juwipi'gi adi'je.» ⁶ Ə Jeju ɔti aw se'de. Awi, loki indəi dɔ kəy ndəkba ningə, kibo lə njerɔ'gi kakin ulə madi'ne'gi madi adi awi eli Jeju eyina: «Burəbe, in ndɔji rɔ'i el. M'in m'asi kadi ur me kəy'ti lə'm el. ⁷ In tado kin ə, m'inbe m'oo rɔ'm kadi m'asi kaw rɔ'i'ti el. Nga ningə, m'dəj'i kadi elta kare par ə ngonn njekulə lə'm a ingə lapiya. ⁸ M'el be tado, m'in ki dɔ'm m'in ginn tɔgi'ti lə nje ki dɔ'm'ti, ningə m'aw ki njerɔ'gi ginn tɔgi'ti lə'm tɔ. Adi re m'el ki kare m'ene: "Aw!" ningə aw; re m'el ki nungɔ m'ene: "Re!" ningə re; kin ə m'el ngonn njekulə lə'm m'ene: "In ra nya kin be!" ningə ra nya'a kakin tɔ.»

⁹ Loki Jeju oo ta'gi kin ningə, piti kibo lə njerɔ'gi kakin, ningə təl kum'ne ki dɔ bulə de'gi'ti ki a njiyəi go'ə'ti, el'de ene: «Adi m'el'se,

ko kunme ki be kin, donangi ki Isirayel'ti inbe kaa, m'ingə el bay.» ¹⁰ Loki njekawkulə'gi eyina n'təli be ningə nyi ingəi ngonn njekulə kakin, ingə lapiya adi isi kare.

Jeju adi ngonn ki basa ki Nayim tɔsi ndəl

¹¹ Jeju ɔti non aw bebo'ti ki tɔ'a nan Nayim. *Njendo'gi li'ə ki bulə de'gi ngayn uni go'ə ai si'ə. ¹² Loki rei tei ndəkba ki tarow ki ur ki me be'ti kakin ningə, de'gi isi ai ki de ki oy kadi duwi'ə. De ki oy kakin in ngonn lə dene ki njengawkoy kare be. In ngonn'o ki dingəm ki kareba be, adi bulə de'gi ngayn ki me be'ti, isi dani dene kakin lo duw ngonn'o'ti. ¹³ Loki Jeju oo dene kakin ningə, to rɔ'a ngayn adi oo kumtondoo li'ə, adi el ene: «Non el.» ¹⁴ Jeju aw kadi kəsi ninn'ti, ulə ji'ne ɔdi'n. Njekoti ninn'gi rai nangi, ningə Jeju el ene: «Basa, m'el'i kadi ində taal» ¹⁵ Ningə njekoy in sii taa, ə ulə ngirə kelta. Jeju təl ulə ji kon'a'ti. ¹⁶ De'gi pəti, nya'gi kin əti'de ɓol, adi uləi tɔji dɔ Luwə'ti eyina: «Njekeltakita Luwə'ti kare kibo te dann'je'ti ne: Luwə re ra ki de'gi lə'ne.» ¹⁷ Nya ki ra nya kin, poy'o asi donangi ki Jude pəti ki ngann be'gi ki gugi dɔ'a.

Jan Batisi dəji ta ki dɔ Jeju'ti

(Mat 11.2-6)

¹⁸ Njendo'gi lə Jan ɔri'ə poy nya ki ra nya kin adi'ə oo, ə Jan ɓar njendo'gi lə'ne joo, ¹⁹ ulə'de rɔ Burəbe'ti adi dəji'ə eyina: «In ə in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ki maji kadi a re kakin eke, in nanyi non bay kadi to ji nginə wa?» ²⁰ Loki rei tei rɔ Jeju'ti, eli'ə eyina «In Jan Batisi ə ulə'je ki

rɔ'i'ti kadi ji dɔji ke "in in ə in Kirisiti ki maji kadi a re kakin wa ke, in nanyi non bay kadi to ji nginə wa?"»

²¹ Dɔkagilo'ə'ti inbe ki isi dɔji'ə ta kin, Jeju isi aji njemonyi'gi ngayn num, nje mote'gi num, isi tuwə ndil'gi ki majel dɔ de'gi'ti num, taa adi njekumtɔ'gi ngayn oyi lo num tɔ. ²² Ningə ulə njekulə'gi lə Jan ene: «Ai eli Jan nya'gi ki kum'se ki mbi'se oo kin. Oyi ne kadi njekumtɔ'gi oyi lo, nje mote'gi njiyəi maji, njebanji'gi ingəi rɔ ki ar njay, nje mbiboy'gi oyi ta, njekoy'gi indəi taa lo koy'ti, taa Poyta ki maji osi mbi njendoo'gi'ti tɔ. ²³ De ki inyə ta kunme'ne el, in nje majikur.»

Jeju elta ki dɔ Jan'ti

(Mat 11.7-11)

²⁴ Loki njekawkita'gi lə Jan təli awi, Jeju ulə ngirə kelta ki dɔ Jan'ti bulə de'gi. Jeju dɔji'de ene: «In ri ə awi gonyi dilələ'ti wa? In gakira ki nəl isi aw si'ə ki yo ge ki ne ge kin wa? ²⁵ A re in in el ə, in ri ə ai gonyi wa? In dingəm ki ɔɔ ku ki ndole maji kin wa? Nga nje ki ɔyi ku tɔbar, ə sii lo'gi'ti ki sɔl ləm, sii ginn kəy'ti lə ngar'gi. ²⁶ Eke in ri ə ai gonyi wa? Re in njekeltakita Luwə'ti ə ai oyi'ə ə, m'ene oyo, in de ki utə njekeltakita Luwə'ti bay. ²⁷ Tado in ə in de ki njekawkita ki Makitu lə Luwə elta ki dɔ'a'ti ene: "M'a m'ulə ki njekawkita lə'm nonyi'ti. M'ulə kadi te tarow nonyi'ti*." ²⁸ M'el'se kadi in gəri toki dann de'gi'ti pəti ki dene oji'de kin, de kibo utə Jan goto. Nan ki ngosine kin, de ki in ki du ngayn me Konbe lə Luwə bo utə Jan. ²⁹ De'gi pəti

* 7:27 7.27 Mal 3.1

ki oyi ta li'ə, nan'ti ki njetalambo'gi gəri kadi Luwə ra nya ki dana, adi adi Jan ra'de batəm. ³⁰ Nan Parisi'gi ki njendo ndukun'gi ɔsi nya ki Luwə ində dɔ'a dana tado lə'de ngərəngi, adi mbeti kadi Jan ra'de batəm. ³¹ M'oo de ki kadi m'un'ə m'oji'n de'gi ki dəkagilo'ti ki bone kin el, taainan ki nan wa kaa m'gər el. ³² M'oo kadi taainan nan ki ngann'gi ki du ki sii tambalo'ti, bari nan ki yo ge ki ne ge eyina: "Ji kəl nal kadi ndami ə mbəti ndam, j'osi pa yo kadi nonyi ə mbəti non." ³³ Jan Batisi re, ə sɔ mapa el num anyi yiwi kandi nju el num, ningə eli eyina: "Dɔ'a majel." ³⁴ Ə Ngonn de re, sɔ nya num, anyi num, ningə təli eli eyina: "In ki nje kuso nya kədi ki nje nya kanyi, ki uwə madi ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi," bay tɔ. ³⁵ Nan nje taa gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə in gosi ki dana.»

Jeju aw me kəy'ti lə Parisi kare ki bari'ə nan Simon

³⁶ Parisi kare bari Jeju kadi aw sɔ sə'ne nya. Be ə, Jeju aw isi si'ə ta nya kuso'ti. ³⁷ Lo kin'ti, dene kare ki me bebo'ti kin te non re. In dene ki njera kaya, ə gər kadi Jeju isi kəy lə Parisi ki bari'ə Simon kin non. Re ki ku mbal ki hu ki əti maji rosi. ³⁸ Dene isi go Jeju'ti, nja'a'ti, ki mann non kum'ne'ti. Yom nja Jeju ki mann kum'ne, ningə bər ki bisi dɔ'ne. Go'ti, təl njuw nja Jeju, ningə ɔy hu ki əti maji kakin səm'ti. ³⁹ Lo kin'ti, Parisi ki bari Jeju be lə'ne kakin el me'ne'ti ene: «Kin ə re dingəm kin in njekeltakita Luwə'ti toki rɔta'ti ə, asi kadi a gər dene ki isi ɔd'ɔ kin, asi kadi a gər toki in njera kaya.» ⁴⁰ Ə Jeju el'ə ene: «Simon,

m'aw ki ta kare ne kadi m'el'i.» Nga a Simon ilø Jeju'ti ene: «Njendo de'gi, el'm.» ⁴¹ Ningø Jeju el'ø ene: «Dingøm kare adi nar de'gi joo, indø kirø'ti. Ki kare kadi a ugø kirø ki lo kulø ki ndo bu mi, ø ki nungi kadi in kadi a ugø kirø ki lo kulø'ti ki ndo do mi to. ⁴² Nan loki asi kadi ugøi kirø kakin do'de'ti el, dingøm ki nje nar kakin inyø ko kigo memaji'ti adi'de joo pøti. Eke dann de'gi'ti ki joo kin, in ki ra a ndigi dingøm ki nje nar kin ngayn wa?» ⁴³ Ningø Simon ilø Jeju'ti ene: «Ta læ'i in rota. M'oo kadi in in ki nar ki do'a'ti in ngayn ø be'ø inyø ko kigo memaji'ti kin ø a ndigi nje nar kin ngayn.» Ø Jeju el'ø ene: «Ta læ'i in rota.»

⁴⁴ Ningø tøl kum'ne ki do dene'ti kakin, ningø el Simon ene: «Oo dene kin wa? M're be læ'i, ø mann ki kare kaa mbøl do nja'm'ti el, nan in, nyom nja'm ki mann kum'ne, taa bør ki bisi do'ne bay. ⁴⁵ In uwø'm ki ro'i'ti ki kindø kotinan nan'ti el, nan in, loki m'ur køy nu, ra kulø kindø koti'ne yan'm'ti togi'n nja'm uwø'm ki ro'ne'ti. ⁴⁶ In uri hu ki øti maji do'm'ti el, nan in mbøl hu ki øti maji gidi njam'gi'ti. ⁴⁷ Be ningø, m'a m'el'i toki in ki gorow majel'gi li'ø ki ngayn ki k'inyø kin ø, oji'n ndiginan ki øti bol kin. Ningø de ki majel'gi li'ø in ki k'inyø go ko ngayn el, a toji ndiginan ki ngayn el to.» ⁴⁸ Ø Jeju el dene kakin ene: «Majel'gi læ'i in ki k'inyø go ko kad'i.» ⁴⁹ Lo kin'ti, de'gi madi ki sii si'ø ta nyakuso'ti uløi ngirø kel me de'ti eyina: «De kin in nan ø aw biti kadi inyø go majel læ de'gi ko wa?» ⁵⁰ Nan Jeju el dene ene: «Kunme læ'i aj'i, aw ki lapiya.»

8

Dene'gi ki njiyæi go Jeju'ti

¹ Go'ti, Jeju aw ki bebo'gi ki bebo'gi, ki ngann be'gi ki ngann be'gi, elta, ilømbør Poyta ki maji ki ojido konbe læ Luwæ. Njendo'gi li'æ ki dogi gidæ in joo in si'æ nan'ti. ² Taa, dene'gi madi ki ndoki Jeju tuwæ ndil'gi ki majel do'de'ti koge, in ki adi'de lapiya do monyi'gi'ti læ'de ge kin kaa in non to. Adi in Mari ki Magidala ki ndoki Jeju tuwæ ndil'gi ki majel siri do'a'ti koge kin num, ³ Jann ki ne Suja, ki in dingæm ki njengæm nya læ Erodi kin num, Sujann num, taa ndægi dene'gi ki rangi ngayn bay to. In kin æ in dene'gi ki njera ki Jeju ki nyakingæ'gi læ'de.

*Kujita ki do njeduw nya'ti
(Mat 13.1-9; Mrk 4.1-9)*

⁴ Bulæ de'gi ki in ki bebo'gi ki dangi dangi kawinan ki do Jeju'ti, æ Jeju el'de kujita madi ene: ⁵ «Njendoo kare aw kadi duw ko nya. Ningæ dokagilo ki a iløn ko nya, kandi ko'gi madi tosi do row'ti, adi de'gi njiyæi do'ti, yæl'gi turi kaki. ⁶ Kandi ko'gi madi tosi donangi wor'ti, adi loki mbi'æ'gi ene n'tei ningæ tæli tuti kurum, tado loki sol ki kadi ulæi ngiræ'de'ti goto. ⁷ Kandi ko'gi ki nungi tosi dann konn'gi'ti, adi konn'gi togi se'de nan'ti, tæli ndæmi'de mbol. ⁸ Nan kandi ko'gi madi, tosi donangi'ti ki maji, adi togi, kandi'de tei. Do'a ki kare andi asi bu bu.» Nga ningæ Jeju tolta ta læ'ne kin ene: «De ki aw mbi'ne tado koo'n do ta ningæ, kadi oo do ta kin maji!»

Ginn nya ki Jeju el'n ta me kujita'ti
(*Mat 13.10-17; Mrk 4.10-12*)

⁹ Njendo'gi læ Jeju dæji'ə eyina ke kujita kin me'ə in ri wa? ¹⁰ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe læ Luwə adi in gəri, nan ndəgə'gi, nya kin in ki kɔji'de ki kujita, tado kadi:

“Re kum'de oo lo maji kaa oyi nya el, Mbi'de oo dɔ ta maji kaa gəri me'ə el.*”»

Jeju ɔr me kujita ki dɔ njeduw nya'ti
(*Mat 13.18-23; Mrk 4.13-20*)

¹¹ Jeju el njendo'gi læ'ne ene: «Kujita kin, me'ə ə to kin: Kandi ko, in ta læ Luwə. ¹² In ki tosi dɔ row'ti, in de'gi madi ki oyi ta læ Luwə, ningə Su re ɔr ta ki oyi kakin me'de'ti kɔ, nan to panyata in uni me'de adi Jeju kadi ingəi kaji. ¹³ Kandi ko ki tosi dɔnangi wor'ti, in de'gi ki oyi ta læ Luwə ningə, taai ki ronel, nan lo kadi ta kin ulə ngirə'ne me'de ngan goto. Uni me'de ngonk kagilo ki nden be par, nan loki kon'gi rei ningə, inyəi go kunme læ'de kɔ. ¹⁴ Kandi ko ki tosi dann konn'ti, in de'gi ki oyi ta, nan go'ti, me ki ra sururu, ki nya maji'gi, ki koo maji rɔ ki dɔnangi'ti ne ɔgi'de kadi tɔgi gangi me kunme'ti læ'de ə gəsirəi. ¹⁵ Ningə kandi ko ki tosi dɔnangi'ti ki maji, in de'gi ki oyi ta læ Luwə ki ngar me'de ki maji, ngarme ki rɔta'ti, ningə ngəmi me'de'ti, uwəi tɔgi'de ba, adi kandi kulə læ'de te.

Kujita ki dɔ kunjɔ'ti
(*Mrk 4.21-25*)

* **8:10** 8.10 Ejay 6.9

16 «De a ində por lambi'ti kadi dow ngo dɔ'ti el, taa ində ginn tirə'ti el tɔ. A ində dɔ nya'ti taa, kadi de'gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj'ə. 17 Nya ra ki gidi kuwə, ki ginn'ə a te el goto. Tado nya ki to lo kiyə'ti, ki ginn'ə a te el goto tɔ. 18 Maji kadi uri mbi'se maji oyi dɔ ta ki isi oyi, um kadi oyi ki non be el. Tado de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti bay. Nan de ki nya li'ə goto kaa, in ki ndikiri inbe ki ində me'ne dɔ'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti inbe bay.»

Kon Jeju ki ngannkon'a'gi

(Mat 12.46-50; Mrk 3.31-35)

19 Kon Jeju ki ngannkon'a'gi rei kadi n'oyi'ə, nan lo kadi tei rɔ'a'ti goto tado bulə de'gi ki in ngayn. 20 Ə eli'ə taa eyina: «Kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, gei koyi nu.» 21 Ningə Jeju təl el'de ene: «Kon'm ki ngannkon'm'gi ə in de'gi ki oyi ta lə Luwə, ningə təli rɔ'de go'ti, ə rai kulə.»

Jeju ndangi nəl adi ra lokati

(Mat 8.18, 23-27; Mrk 4.35-41)

22 Ndo kare, Jeju ala me to'ti in ki njendo'gi lə'ne, ningə el'de ene: «Adi ji gangi babo j'awi dowə'ti ki kare.» Ningə awi. 23 Loki isi ɔsi to isi gangi ba kin ningə, Jeju to bi kanum. Ə nəl kibo ngayn osi dɔ ba'ti, ra adi mann rɔsi to, in ta koy'ti. 24 Lo kin'ti, njendo'gi rei ki rɔ Jeju'ti, ndəli'ə ki non ta'de'ti eyina: «Njendo de'gi, Njendo de'gi, j'isi j'oyil!» Loki Jeju ndəl, ndangi nəl'gi ki pungum mann'gi adi təli toi keke, lo to jijiji. 25 Ningə el njendo'gi ene: «Kunme lə'se to ra be tɔ bay ə?» Nga ningə bol ra'de, nya kin

əti'de bol ngayn adi dəji nan ta dann'de'ti eyina:
«De inbe kam in nan ə nəl ki mann kaa el'de ta
par ə təli rə'de go'ə'ti be wa?»

*Jeju tuwə ndil'gi ki majel də dingəm'ti kare be
(Mat 8.28-34; Mrk 5.1-20)*

²⁶ Jeju ingi ki njendo'gi lə'ne rei tei donangi'ti
ki Gerasa, ki ra ta be'ti ki Galile. ²⁷ Loki Jeju
in me to'ti ur ki nanga ningə, dingəm kare ki
me be'ti ki Gerasa, in non re ki rə Jeju'ti. In
dingəm ki ndil'gi ki majel rai'ə. Asi dəkagilo
ngayn, dingəm kin ulə ku rə'ne'ti el num, isi
be me kəy'ti el num. Lo kis'ə in dɔbadi'gi'ti
par. ²⁸ Loki oo Jeju ningə, osi nangi nja'a'ti,
ningə elta ki ndu'ne ki boi ene: «Jeju, ki Ngonn
lə Luwə ki njekisi də nya'gi'ti pəti, in ri ə ge
rə'm'ti wa? Nja'i ba, adi'm kon el.» ²⁹ El be
tadɔ Jeju adi ndu'ne ndil ki majel kadi te rə
dingəm'ti kin kə. Nja ngayn ndil ki majel kin in
ki dingəm kakin ningə ra'a. De'gi dɔi'ə ki kulə
gindi ge, uləi kangila gindi nja'a'ti ge, nan gangi
kulə gindi'gi kin riw riw ə tətəi kangila gindi'gi
kin nɔsi nɔsi rə'ne'ti kə, ningə ndil'gi ki majel
ɔsi'ə adi aw ki dilələ dilələ. ³⁰ Ə Jeju dəj'ə ene:
«Tɔ'i nan nan?» Anyi ilə Jeju'ti ene: «Tɔ'm nan
bulə njerɔ'gi.» Tadɔ ndil'gi ki majel ngayn uri
me'ə'ti. ³¹ Lo kin'ti, ndil'gi ki majel kakin nonyi
dɔ Jeju'ti kadi adi'de n'awi bolobe'ti ki dɔboy'o
goto. ³² Bulə kɔsongi'gi rai lo'ti kin non ra sɔi
nya dɔ mbal'ti, ə ndil'gi ki majel kakin nonyi
dɔ Jeju'ti kadi adi'de n'awi me'de'ti. Anyi Jeju
adi'de tarow kadi awi me'de'ti. ³³ Ndil'gi ki majel
tei me dingəm'ti, awi uri me kɔsongi'gi'ti kakin.

Ningə nyi, kəsongi'gi bingəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, anyinan mann oyi. ³⁴ Loki de'gi ki njengəm kəsongi'gi oyi nya ki ra nya kin ningə, anyinan awi me bebo'ti ki ngann be'gi, ɔri poy nya ki ra nya kin de'gi. ³⁵ De'gi tei ai kadi n'oyi nya ki ra nya kin. Be ə, loki rei tei rɔ Jeju'ti ningə, oyi dingəm ki ndil'gi ki majel tei me'ə'ti kakin, isi nja Jeju'ti. Oyi'ə kadi isi ki ku rɔ'ne'ti, ki hangal ki maji, adi əti'de bol. ³⁶ Nje ki rai lo nya'ti ki ra nya kin, ɔri madi'de'gi poy'o, tɔji row ki dingəm ki aw ki ndil'gi ki majel kin ingə'n lapiya. ³⁷ Lo kin'ti non be, de'gi ki dənangi Gerasa'ti, bol təl'de, adi dəji Jeju kadi inyə dənangi lə'de ə aw. Ə Jeju al me to'ti, təl gogi. ³⁸ Dingəm ki Jeju tuwə ndil'gi ki majel dɔ'a'ti kə kakin dəji Jeju kadi n'aw si'ə, nan Jeju tuwə. ³⁹ Ene: «In təl aw be, ɔr poy nya'gi pəti ki Luwə ra sə'i kin adi de'gi oyi.» Be ə, dingəm aw iləmbər nya ki Jeju ra si'ə kin me bebo'ti ba pəti.

Ta lə ngonn lə Jayrusi ki dene ki ta lə dene ki nje monyi mosi

(Mat 9.18-26; Mrk 5.21-43)

⁴⁰ Loki Jeju təl re, bulə de'gi uwəi'ə ki rɔ'de maji, tado pəti isi nginəi'ə. ⁴¹ Ningə nyi dingəm kare ki tɔ'a nan Jayrusi, ki in njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi in non re. Re osi nja Jeju'ti, non dɔ'a'ti kadi re aw be lə'ne. ⁴² Kadi aw be lə'ne tado ngonn'o ki dene ki in kareba, bal'a in dɔgi gidə in joo to ta koy'ti. Loki Jeju isi aw, bulə de'gi mborei'ə ki yo ge ki ne ge, lo kərkon goto. ⁴³ Dann bulə de'gi'ti kin, dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dɔgi gidə in joo in

non. Dene kin tuji nyakingə lə'ne kə pəti ji njera de'gi monyi'ti, nan de ki kadi ad'a lapiya goto. ⁴⁴ Dene re ndəkba rə Jeju'ti, ki row ki gidə'ti, ɔdi ta ku lə Jeju par ə, tanan'ti non, mosi gangi rə'a'ti. ⁴⁵ Low'ə'ti non Jeju dəji ene: «Nan ə ɔdi'm wa?» Ningə de'gi pəti manji'ə'ti eyina n'ɔdi'ə el. Nga ə Piyər el'ə ene: «Burəbe, in de'gi ki rosi gid'i, ə mborei nu ki yo ge ki ne ge kin ə ɔdi nu.» ⁴⁶ Nan Jeju ene: «De madi ɔdi'm, m'gər kadi tɔgi te rə'm'ti.» ⁴⁷ Loki dene oo kadi nya ki n'ra kin Jeju gər ningə, dadi par par, osi nja Jeju'ti. Ningə takum de'gi'ti pəti, ɔr go nya ki ra adi n'ɔd'n Jeju kin. Taa, ɔr'de go kingə ki ingə lapiya tanan'ti non par kin tɔ. ⁴⁸ Ə Jeju el'ə ene: «Ngonn'm, kunme lə'i aj'i. Aw ki lapiya.»

⁴⁹ Loki Jeju ra elta ba bay ningə, de kare in be lə njekundə kəykawnan lə Juwipi'gi re. Re el Jayrusi ene: «Ngonn'i oy, in ndɔji Njendo de'gi el nga.» ⁵⁰ Nan Jeju ki oo dɔ ta kin el Jayrusi ene: «Adi əti bol el, un me'i par, ə a aji.» ⁵¹ Loki rei tei me kəy'ti, Jeju inyə tarow adi de ur kəy go ngonn'ti el. Adi Piyər num, Jan num, Jaki num, baw ngonn ingi ki kon ngonn num tɔ par ə uri si'ə kəy go ngonn'ti. ⁵² De'gi pəti nonyi ge ndingəi rə'de ge tado ngonn, nan Jeju el'de ene: «Nonyi el, ngonn oy el, to bi to to.» ⁵³ Anyi uwəi Jeju kogi, tado gəri kadi ngonn oy. ⁵⁴ Nan Jeju uwə ji ngonn, ningə bar'a ene: «Ngonn'm ki dene, ində taa.» ⁵⁵ Lo kin'ti, ngonn ki dene tɔsi ndəl, ndil'ə re rə'a'ti adi ində taa tanan'ti non. Anyi Jeju dəji'de kadi adi'ə nya sɔ. ⁵⁶ Nya kin ra bol njekoj'o'gi ngayn. Nan Jeju un ndu'ne kadi

eli taa de madi el.

9

Jeju ulə njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo
(*Mat 10.1-9, 11-14; Mrk 6.6-13*)

¹ Jeju bar njendo'gi ki dɔgi gidə in joo, adi'de tɔgi konbe dɔ ndil'gi ki majel'ti pəti, taa kadi aji nje monyi'gi tɔ. ² Jeju ulə'de kadi iləi mbər Poyta ki maji ki ɔjido konbe lə Luwə, taa kadi adi lapiya de'gi tɔ. ³ Ningə el'de ene: «Uni nya madi tado dɔ row el num, uni kagi tɔsi el num, uni bɔl el num, uni mapa el num, uni nar el num, taa kadi ai ki ku rɔ'se joo el num tɔ. ⁴ Ə me kəy ki ra ki uri'ti ningə, a si səm'ti non biti kadi awi. ⁵ A re de'gi ki me bə'ti pəti uwəi'se ki rɔ'de'ti el ningə, loki isi tei me bə'ti kin ki taga ningə, indəi bu sa'gi ki nja'se'ti*, kadi to to nya ndəji ndu'de.» ⁶ Njendo'gi iləi dɔ'de ai ki dɔbe dɔbe, iləi mbər Poyta ki maji taa aji njemonyi'gi ki lo lo tɔ.

Ta ndɔji Erodi dɔ Jeju'ti
(*Mat 14.1-2; Mrk 6.14-16*)

⁷ Erodi ki in nje konbe dɔnangi'ti ki Galile, oo poy nya'gi ki isi rai nya. Loki oo ningə, ta ndɔj'ɔ dɔ Jeju'ti, tado de'gi madi eli eyina: «In Jan Batisi ə ində taa dann njekoy'gi'ti.» ⁸ Nje ki nungi eli eyina: «In Eli ki njekelta ki ta Luwə'ti ə te.» Nje ki rangi bay eli eyina: «In de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki kete'gi kin ə ki kare ində taa dann njekoy'gi'ti.» ⁹ Lo kin'ti Erodi el ene: «Jan, in

* **9:5** 9.5 Ta lə kində bu ki nja'ti kɔ ə, gonyi Mat 10.14 ki ta ki dɔ'ti ki in ginn'ti nanga.

m'inbe ə ndəki madi gangi dō'a, nga in nan bay ə m'nji m'oo ta'gi ki be kin dō'a'ti wa kaa m'gər el.» Anyi sangi kadi n'oo Jeju.

Jeju adi nyakuso dingəm'gi dər mi sɔi
(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44)

¹⁰ Loki njekawkulə'gi təli non rei ningə, ɔri Jeju poy nya'gi ki rai adi'ə oo. Ə Jeju ɔr'de, aw se'de gədikare kadi bebo'ti ki bari'ə Betisayda.

¹¹ Nan bulə de'gi gəri go'de, adi ai go'de'ti. Jeju uwə'de ki rɔ'ne'ti, el'de ta ki dɔ Konbe'ti lə Luwə, taa aji nje'gi ki sangi lapiya lə rɔ'de tɔ.

¹² Ningə loki kadi aw to ur, njendo'gi ki dɔgi gidə in joo, rei rɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Inyə bulə de'gi kam adi awi ki ngannbe'gi'ti ki lo ndɔɔ'gi'ti sangi lo to ge ki nyakuso ge, tado lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti.» ¹³ Nan Jeju el'de ene: «Inbe'gi adi'de nya sɔi.» Ə njendo'gi eli eyina: «J'aw ki mapa mi ə kanji joo inbe be tɔ par, adi re in be el wa ningə kadi j'inbe j'aw ji ndogi mapa tado lə bulə de'gi kin pəti wa ta.» ¹⁴ Dingəm'gi asi dər mi low'ə'ti non. Nan Jeju el njendo'gi ene: «Adi'de sii nanga, uwəi nan asi dɔ mi dɔ mi be.» ¹⁵ Njendo'gi rai toki Jeju el'n'de, adi adi'de sii nanga pəti. ¹⁶ Ə Jeju un mapa ki mi ki kanji ki joo kakin, ningə un kum'ne ki taa, elta ki Luwə kadi njangi dɔ nyakuso kin. Go'ti, Jeju uwə mapa'gi kakin gangi nan'ti, ə təl'n adi njendo'gi kadi lowəi bulə de'gi. ¹⁷ De'gi pəti sɔi nya ndanni maji. Ningə, njendo'gi ɔyi ndəgi mapa ki kanji ki nanyi, kara dɔgi gidə in joo bay.

Piyər gər kadi Jeju in Kirisiti
(Mat 16.13-21; Mrk 8.27-31)

18 Ndo kare Jeju isi elta ki Luwə gədikare, njendo'gi li'ə in si'ə nan'ti, ə Jeju dəji'de ene: «Bulə de'gi isi elita ki dɔ'm'ti toki m'in nan wa?» 19 Ə iləi'ə'ti eyina: «De'gi madi eli eyina in Jan Batisi, nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə'ti Eli, nje ki rangi bay eyina in njekeltakita Luwə'ti ki kete kin, ə in ki kare dann'de'ti ində taa dann njekoy'gi'ti.» 20 Ningə Jeju el'de ene: «Nga inbe'gi ki dɔ'se, eli eyina m'in nan wa?» Anyi Piyər ilə'ti ene: «In Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.» 21 Jeju ilə ndu'ne ki tɔgi'ne kadi elita kin de madi el.

*Jeju elta koy'ne ki kində'ne taa lo koy'ti
(Mat 16.24-28; Mrk 8.34-9.1)*

22 Jeju ilə dɔ ta'ti kin ene: «Maji kadi Ngonn de ingə kon ngayn, ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi, ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi a mbəti'ə. De'gi a tɔli'ə, nan ndo ki kon mutə tum ginn'ə ndo koy'o ningə, a te lo koy'ti.» 23 Go'ti, Jeju el de'gi pəti ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rɔ'ne to nya madi el, kadi ndo'gi kare kare pəti inbe un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm. 24 Toki rɔta'ti, de ki ge kaji rɔ'ne n'inbe dɔnangi'ti ne a ilə rɔ'ne kɔ. Nan de ki ilə rɔ'ne kɔ tado lə'm, a aji rɔ'ne tɔ. 25 Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dɔnangi'ti ne pəti tigə, nan kadi inbe ilə rɔ'ne kɔ eke tuji rɔ'ne ningə, maj'a to ra be wa? 26 Toki rɔta'ti, re rɔ de madi sɔl'ɔ tado lə'm, eke tado ta lə'm ningə, m'in Ngonn de kaa, m'a m'ra rɔsɔl dɔ'a'ti tɔ, ndo'a'ti ki m'a m're'n me tɔji'ti lə'm, ki me tɔji'ti lə Bai, ki me tɔji'ti lə malayka'gi ki ari njay.» 27 Toki

rota'ti adi m'el'se, de'gi madi dann'se'ti ne a oyi el bay ə, a oyi Konbe lə Luwə taa.

Jeju mbəl rə'ne

(Mat 17.1-8; Mrk 9.2-8)

²⁸ Ndo jijoo go ta'gi'ti kin ningə, Jeju ɔr Piyər num, Jan num, taa Jaki num tɔ, ə al aw se'de do mbal'ti kadi n'elita ki Luwə. ²⁹ Loki Jeju isi elta ki Luwə ningə, takum'ə mbəl, taa ku li'ə təl nda bal bal tɔ. ³⁰ Ningə low'ə'ti non, dingəm'gi joo a eli si'ə ta. Dingəm'gi kakin in Moji in ki Eli. ³¹ Tei me tɔji'ti, a eli si'ə ta ɔjido kaw ki a aw Jerujalem'ti kadi oy, tɔl'n ta kulə lə'ne. ³² Piyər in ki madi'ne'gi, bi tɔl'de kanum. Ə loki ene n'ndəli ningə, oyi tɔji lə Jeju ki dingəm'gi ki joo ki rai si'ə. ³³ Loki dingəm'gi kakin inyəi Jeju ə isi awi ningə, Piyər el Jeju ene: «Njendo, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. J'a ra *kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in yan Moji, ə ki kare in yan Eli tɔ.» Piyər gər me ta ki isi el kin el. ³⁴ Ə loki a elta to kel ba bay ningə, kilndi in re dow do'de bigum. Lo ki kilndi isi dow do'de kin, bol tɔl njendo'gi. ³⁵ Lo kin'ti, ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, in ə in de ki m'mbət'ə, ə oyi ta li'ə.» ³⁶ Go ndu ta'ti kin, Jeju təl nanyi ki kar'ne ba, de oo de madi ki rangi kad'a'ti el. Njendo'gi ngəmi ta'de, taa de madi kare ki dann'de'ti non, ki ndo'a'ti kin elta do nya'gi'ti ki oyi kin goto.

Jeju aji ngonn ki ndil ki majel ra'a

(Mat 17.14-18; Mrk 9.14-27)

³⁷ Lo ti go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ki mutə in do mbal'ti isi uri ki nanga ningə, bulə

de'gi ngayn tiləi kum'ə. ³⁸ Ningə dann bulə de'gi'ti kakin, dingəm kare un ndu'ne ki taa ene: «Njendo de'gi, m'non ki dɔ'i'ti kadi gon ngonn'm kin adi'm, tado in ki kar'ne ba ji'm'ti. ³⁹ Dɔkagilo'gi madi ningə, ndil ki majel a uwə, ra'a adi ur kɔl, ə yək'ə ki tɔgi'ne, adi pulum taa uwə jugi jugi. A ad'a kon ratata, to nya ki a inyə el be bay taa təl inyə. ⁴⁰ Be ə, m'dəji njendo'gi lə'i kadi tuwəi ndil ki majel kin dɔ'a'ti kɔ, nan asi el.» ⁴¹ Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone ki in nje me ngan, njera nya ki majel, ke kadi to m'nji sese bitɔ kagilo bann bay taa kadi uni me'se adi m'in wa? Ke kadi m'a m'osi ginn'se bitɔ kagilo bann bay taa wa? Re ki ngonn'i rɔ'm'ti ne.» ⁴² Loki ngonn isi re ndəkba ki rɔ Jeju'ti ningə, ndil ki majel kakin un'ə, ɔ'tɔ nanga, yək'ə ki tɔgi'ne, nan Jeju ndangi ndil ki majel ki tɔgi'ne ad'a te rɔ ngonn'ti, adi ngonn ingə lapiya, ningə təl si'ə adi baw'a. ⁴³ Lo kin'ti, de'gi pəti, ndil'de te anyi ur kaki ɔjido tɔgi Luwə ki əti bol kin.

*Jeju təl el bay kadi n'a n'oy
(Mat 17.22-23; Mrk 9.30-32)*

Loki de'gi pəti, nya'gi pəti ki Jeju ra, əti'de bol, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: ⁴⁴ «Oyi ta ki m'aw to m'el'se kin maji: A uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti.» ⁴⁵ Nan njendo'gi gəri me ta kin el. Ta kin to ki ndəmə ba kadi gəri me'ə el. Ningə boli kadi dəji ta Jeju dɔ'ti tɔ.

*Jeju un ta lə ngann'gi ki du ndo'n nya njendo'gi
lə'ne
(Mat 18.1-5; Mrk 9.33-37)*

⁴⁶ Njendo'gi ulæi ngirə manjinan ta'ti kadi n'gəri ke nan dann'de'ti ə in kibo wa? ⁴⁷ Jeju gər ta ki me'de'ti, adi un ngonni ki du, ur'ə ad'a ra gədi'ne'ti, ⁴⁸ ningə el'de ene: «Re de madi uwə ngonni ki be kin ki rə'ne'ti me tə'm'ti ningə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm ki rə'ne'ti. Ningə, de ki uwə'm ki rə'ne'ti, in njekulə'm ə uwə ki rə'ne'ti.» Toki rəta'ti, de ki in ə in ki du ngayn dann'se'ti, in de'ə kin ə in kibo dann'se'ti.

*De ki in nje kəsi'm ta el in de lə'm
(Mrk 9.38-41)*

⁴⁹ Jan un ta el Jeju ene: «Njendo de'gi, j'oo de madi ki a tuwə ndil'gi ki majel me tə'i'ti, ningə ji ndigi kadi j'og'ə də ra nya kin, tado in njiyə se'je go'i'ti el.» ⁵⁰ Nan Jeju ilə'ti ene: «Ogi'ə də el, tado de ki əsi'se ta el in de lə'se.»

Ngonn be kare ki Samari'ti mbəti kuwə Jeju ki rə'ne'ti

⁵¹ Loki dəkagilo nanyi ndəkba kadi a uni Jeju ai si'ə dərən'ti, Jeju ilə ndu'ne kadi ri ri kaa n'aw Jerujalem'ti. ⁵² Be ə, ulə njekawkulə'gi non'ne'ti kete. Njekawkita'gi awi, uri me ngonnbə'ti ki *Safari kadi rai go re lə Jeju kete. ⁵³ Nan de'gi ki ngonni bə'ti kakin mbeti kuwə Jeju ki rə'de'ti tado isi aw ki Jerujalem. ⁵⁴ Loki njendo'gi li'ə, Jaki ingi ki Jan oyi ta kin ningə, eli Jeju eyina: «Burəbe, in ndigi kadi ji dəji por j'ad'a in dərən'ti, əsi də'de'ti, row'de kə wa?» ⁵⁵ Ə Jeju təl kum'ne rə'de'ti, ndangi'de ene: Ndil ki ində ta me'se'ti kin ke in gəri in ndil ki to tanan bann wa? ⁵⁶ [Tado Ngonni de re kadi to kaji de'gi um

kadi tuji de'gi el[†].] Ningə uni row, ai ngonn be'ti ki rangi.

Kun go Jeju
(*Mat 8.19-22*)

⁵⁷ Loki in do row'ti, de madi el Jeju ene: «M'a m'un go'i lo'gi pəti ki a awi'ti.» ⁵⁸ Ə Jeju el'ə ene: «Njan'gi ai ki be to'de, ə yəl'gi ai ki kəy lə'de to, nan m'in Ngonn de m'aw ki lo ki kadi m'ulə do'm'ti el.»

⁵⁹ Go'ti, Jeju el de ki rangi ene: «Un go'm.» Ningə de kakin el ene: «Burəbe, adi'm tarow adi m'aw m'duw bai bay taa.» ⁶⁰ Ə Jeju el'ə ene: «Inyə njekoy'gi adi duwi njekoy'gi lə'de, nan in aw iləmbər Konbe lə Luwə.» ⁶¹ In ki rangi bay el ene: «Burəbe, m'a m'un go'i, nan m'dəj'i kadi adi'm tarow adi m'aw m'elta ki kadi j'inyəi'n nan ki nje ki me kəy'ti lə'm bay taa.» ⁶² Ə Jeju el'ə ene: «De ki uwə do kəsi mangi, ə təl ilə rəti gogi ningə, de'ə kin Konbe lə Luwə in ki ta to'a el.»

10

Jeju ulə njendo'gi do siri gidə in joo
(*Mat 9.37-38, 10.7-16; Mrk 6.8-11; Luk 9.3-5*)

¹ Go nya'gi kin, Jeju mbəti njendo'gi ki rangi do siri gidə in joo, ningə ulə'de joo joo ki bebo'gi ki lo'gi ki dangi dangi ki oji kadi re inbe a awi'ti.

² Ningə el'de ene: «Ko ki asi kujə, dilə in ngayn, nan Njekujə'gi in ngayn el. Ə dəji be nje ko kadi ulə ki njekujə ko'gi me ndoo'ti. ³ Ningə

[†] **9:56** 9.56 Barta kin goto me makitu'gi'ti ki kete ki in ta lə Luwə ki ndangi to kunmindi ki sigi.

ki ngosine kin, osi row'ə ai! M'ulə'se to ngann batig'i be dann jagum'gi'ti. ⁴ Uni nar el num, uni bəl el num, uni sa nja'se el num tɔ. Taa rai row'ə ta lapiya ki ra'ti el num tɔ. ⁵ Kin ə ai kadi uri me kəy'ti madi ningə, nya ki dəkete, eli eyina: "Lapiya ki dɔ me kəy'ti kin." ⁶ Ningə kin ə re de ki nje ndigi lapiya isi me kəy'ti kin non ningə, lapiya lə'se a aw ki dɔ'a'ti. A re de goto ningə, lapiya lə'se a təl ki rɔ'se'ti tɔ. ⁷ Sii me kəy'ti ki uwə'se ki rɔ'ne'ti kin non, nyakuso ki adi'se ə soi, mann ki adi'se ə anyinan. Tado de ki ra kulə, maji kadi ingə nyakugəgoji lə'ne. Uri kəy joo el. ⁸ Kin ə re uri me be'ti, ə be uwə'se ki rɔ'ne'ti be nje nya ki adi'se ə soi par. ⁹ Re de'gi ki monyi ra'de in me be'ti kin non ə, aji'de. Ə eli de'gi ki me be'ti eyina: "Konbe lə Luwə in ndəkba ki rɔ'se'ti." ¹⁰ A re uri me be'ti, ə de'gi ki me be'ti kin uwəi'se ki rɔ'de'ti el ningə, tei ki taga tambalo'ti, ə eli eyina: ¹¹ "Bu ki me be'ti lə'se ki nanyi ginn sa nja'je'ti kaa, j'ində kɔ gogi j'adi'se. Ningə kadi in gəri toki Konbe lə Luwə in ndəkba." ¹² Ə kadi m'el'se toki rɔta'ti m'adi in gəri toki ndɔ gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dɔ be'ti kin a utə yan Sodom sanyi*.

¹³ «Kumtondoo in lə'i in bebo ki Korajen! Kumtondoo in lə'i in bebo ki Betsayda! Nyakoji'gi ki rai nya be lə'se kin, re in Tir'ti ki Sidon'ti ə nya'gi kin rai nya me'ti be ə, de'gi ki me'ti, a inyəi kuləra'de'gi ki majel kɔ mayinu. Re a uləi ku kuwə ndo rɔ'de'ti, sii bu'ti. ¹⁴ In tado kin wa, ndɔ gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dɔ'se'ti a

* **10:12** 10.12 Lo tum ginn nya'gi 19.24-28

utə Tir ki Sidon. ¹⁵ Nga ningə in Kapernayim, oo kadi a un do'i taa biti kadi odi dōran, nan Luwə a təl sə'i biti kaw'se'i koo†.»

¹⁶ Jeju təl el njendo'gi lə'ne bay ene: «De oo ta lə'se, in m'in ə de'ə kin oo ta lə'm. Ə de ki osi'se ngərəngi ningə, in m'in ə de'ə kin osi'm ngərəngi tō. Ningə de ki osi'm ngərəngi ə, in njekulə'm tō ə os'ō ngərəngi.»

Təl njendo'gi ki dō siri gidə in joo

¹⁷ Njendo'gi ki dō siri gidə in joo ki Jeju ulə'de, təli lo kulə'ti ki rōnel, ningə eli Jeju eyina: «Burəbe, ndil'gi ki majel kaa, loki ji bar toi ningə, uləi dō'de ginn tōgi'je'ti.» ¹⁸ Jeju el'de ene: «M'oo *Satan in dōran'ti osi ki dōnangi'ti to təl ndi be. ¹⁹ Ningə m'adi'se tōgi kadi njiyəi dō lii'gi'ti, dō nii'gi'ti, ki dō tōgi'gi'ti pəti ki njeban awi'n. Nya madi kare ki kadi a tuji'se goto. ²⁰ Nga ningə kadi rai rōnel tado kulə ki ndil'gi ki majel uləi dō'de ginn tōgi'se'ti kin el, nan kadi rai rōnel tado tō'se ki in ki ndangi me dōran'ti taa.»

Rōnel lə Jeju

(Mat 11.25-27)

²¹ Dōkagilo'ə'ti non, Ndil Luwə ra adi rōnel rōsi me Jeju, adi el ene: «M'ulə toji dō'i'ti, Bai, in Burəbe ki nje dōran ki dōnangi. M'ulə toji dō'i'ti tado iyə kum nya kin njetər'gi ki nje nyagər'gi, ningə in te kum'ə adi nje ki de'gi gəri dō'de el. Bai, in inbə ə in ndigi kadi to to be. ²² Nya'gi pəti, in Bai ə adi'm'de, ningə de ki kadi gər Ngonn goto, Baw'a ki kar'ne ba par ə gər'ə, taa de ki

† **10:15** 10.15 Ejay 14.13-15

gər Baw kaa goto tɔ, Ngonn'o ki kar'ne ba par ə gər'ə, ə de ki Ngonn inbe te ki dɔ Baw'ne ad'a tɔ par ə a gər'ə.» ²³ Go'ti, Jeju təl kum'ne ki dɔ njendo'gi el'de ki kar'de ba ene: «In nje majikur tadɔ nya ki kum'se oo kin! ²⁴ De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ngayn ki ngar'gi ngayn ndigi kadi n'oyi nya ki kum'se oo kin, nan lo kadi kum'de oo goto, ndigi kadi mbi'de oo dɔ ta ki mbi'se oo kin, nan lo kadi oyi dɔ'a goto.»

Kujita dɔ de'ti ki Samari ki nje memaji, ki in Juwipi el

(Mat 22.34-40; Mrk 12.28-31)

²⁵ Njendo ndukun kare ində taa, ningə dəji ta kare Jeju to ta kuwə nan ki ta ene: «Njendo de'gi, in ri ə maji kadi m'ra kadi to m'ingə'n kaji ki biti ki non'ti wa?» ²⁶ Ə Jeju el'ə ene: «In ta ri ə ndangi me ndukun'ti wa? Ə go gər'ə lə'i in bann wa?» ²⁷ Ningə njendo ndukun kakin ilə Jeju'ti ene: «A in ndigi Burəbe Luwə lə'i ki ngarme'i ba pəti, ki ndil'i ba pəti, ki tɔgi ba pəti, ki ta mər lə'i ba pəti. Ningə a ndigi de mad'i to darɔ'i inbe be tɔ‡.» ²⁸ Ə Jeju el'ə ene: «Ta ki m'dəj'i, ilə'm'ti maji ki dum. Ə in ra be, ningə a ingə kaji.» ²⁹ Njendo ndukun sangi kadi n'tɔji toki n'in de ki dana, adi təl dəji Jeju ene: «Nan ə in de madi'm wa?» ³⁰ Ə Jeju el'ə ene: «Dingəm kare in Jerujalem isi aw Jeriko, ningə osi ji kaya'gi'ti ki nje gangi row, adi taai nya'gi li'ə pəti ji'ə'ti, tindəi'ə adi to ta koy'ti, ningə inyəi'ə ə ɔti awi. ³¹ Go'ti ningə, njekujənyamosi kadikare in non re te dɔ'a'ti, nan loki oo'ə, gangi sanyi aw lo

‡ **10:27** 10.27 Ndukun ki nja joo 6.5; Lebitiki 19.18

lə'ne. ³² Go'ti, de ki ginn koji'ti læ Lebi kare in non re tɔ, nan loki oo dingəm kakin ningə, gangi sanyi aw lo læ'ne. ³³ Go'ti ningə, de ki Samari'ti kare ki isi aw mbah in non re te dɔ dingəm'ti kakin. Loki oo'ə, oo kumtondoo li'ə ki rɔta'ti. ³⁴ Be ə, re rɔ'a'ti, ur hu ki yiwi kandi nju ta dɔ'ti, dɔ'n do li'ə, ningə un'ə ində dɔ koro'ti læ'ne, aw si'ə lo to mbah'gi'ti, ində kum'ne go'ə'ti. ³⁵ Lo ti go'ti, dingəm ki Samari'ti kakin ɔr nar ki asi ra kulə ndɔ joo adi nje kində kum'ne go kəy to mbah'gi'ti, ningə el'ə dɔ'ti ene: «Ində kum'i go'ə'ti maji, a re nya ki ində'n kum'i go'ə'ti, aldɔ in ki mad'i kin ningə, ndɔ təl'm ə, m'inbe m'a m'ugə'i.» ³⁶ Ningə Jeju dəj'ə ta dɔ'ti ene: «Dann de'gi'ti ki mutə kin, in ki ra ə in madi dingəm ki kaya'gi ki nje gangi row gangi'ə kin wa?» ³⁷ Ningə, njendo ndukun ene: «In in ki oo kumtondoo li'ə kin.» Nga ningə Jeju el'ə ene: «Re in be ningə, in kaa kadi aw, ə in ra be tɔ.»

Jeju aw be læ Marti in ki Mari

³⁸ Jeju in ki njendo'gi læ'ne in dɔ row'ti rei tei ngonɔn be'ti kare be ningə, dene madi ki tɔ'a nan Marti uwə Jeju rɔ'ne'ti me kəy'ti. ³⁹ Marti aw ki ngonɔnkon'ne ki dene ki tɔ'a nan Mari non. Ə ngonɔnkon'a kakin re isi nangi nja Burəbe Jeju'ti, sii oo dɔ ta ki Jeju isi el. ⁴⁰ Nan Marti ra ta ngann kulə'gi'ti, nja'a ɔdi nangi el, aw yo ge ki ne ge. Ningə te pati, re el Jeju ene: «Burəbe, ra bann ə ngonɔnkon'm ki dene Mari inyə'm adi m'ra ta kulə'gi'ti ki kar'm ba be kaa usi el par wa? El'ə adi re ra sə'm kulə'gi.» ⁴¹ Ə Burəbe el Marti ene: «Marti, Marti, me'i osi nanga el, adi aw ki yo ge

ki ne ge tado nya'gi ngayn. ⁴² Nan nya ki soti in kareba. Ningə Mari mbəti nya ki maji utə nya'gi pəti. In nya ki de a taa ji'ə'ti el.»

11

Jeju ndo njendo'gi row kelta ki Luwə (Mat 6.9-13)

¹ Ndo kare Jeju isi elta ki Luwə lo madi'ti. Loki elta ki Luwə ginn'ə gangi ningə, njendo li'ə kare el'ə ene: «Burəbe, ndo'je kelta ki Luwə toki Jan Batisi ndo'n njendo'gi lə'ne kin be tɔ.» ² Ə Jeju el'de ene: «Loki sii elita ki Luwə ningə, kadi eli eyina:

“Baw'je,

Kadi de ki ra gər tɔ'i toki in Luwə,

Kadi Konbe lə'i re.

³ Adi'je nyakusɔ'je ki asi ta'je ki ndo'gi ndo'gi.

⁴ Inyə go majel'gi lə'je kɔ, tado j'inbe kaa,

J'inyə'n go majel lə de'gi pəti ki rai se'je majel kɔ tɔ.

Inyə'je adi j'osi me nyanan'ti el.”»

⁵ Anyi Jeju təl el'de bay ene: «Kin ə, de kare dann'se'ti ge be, aw ki madi'ne non, ə in dann lo'ti aw ində takəy dɔ'a'ti ene: “Madi'm, tunə'm mapa mutə, ⁶ tado madi'm kare in mbah'ti re te dɔ'm'ti, nan nya ki kadi m'ra'n'ə mbah goto.”

⁷ Ə re mad'a kakin to ki kəy non ene: “Ndoji'm el, takəy in ki kuti nga, ningə j'in ki ngann'm'gi ji to nanga tɔ, um lo kadi m'a m'ində taa m'ad'i mapa goto.” ⁸ M'el'se kadi in gəri, kin ə re ində taa ad'a mapa kin tado k'in madi nan lə'de el kaa, a ində taa kadi ad'a nya'gi pəti ki ge, tado takəy ki a ində ki nja nan'ti nan'ti kin. ⁹ Ningə

m'in, m'el'se: Dəji ə a adi'se, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi'se. ¹⁰ Tado də ki dəji ə a adi'ə, de ki sangi ə a ingə, de ki ində takəy ə a tei adi'ə tɔ. ¹¹ Baw ngonn ki ra dann'se'ti ə ngonn'o dəj'ə kanji ningə a un lii yo taa ad'a wa? ¹² Eke kadi ngonn'o dəj'ə kaw, ə a un nii yo ad'a kaa goto tɔ. ¹³ Kin ə ingi ki in de'gi ki kuləra'se majel kin mindi ə in gəri kadi nya ki maji ngann'se'gi ningə, ra bann be ə, Baw'je ki isi dɔran'ti taa kin taa, a adi Ndil Luwə de'gi ki dəji'ə el wa?»

Jeju in ki ndil'gi ki majel

(Mat 9.32-34, 12.22-30; Mrk 3.22-27)

¹⁴ Ndo kare Jeju tuwə ndil ki majel ki in me dingəm'ti ningə ra'a adi elta el. Loki ndil ki majel te ningə, dingəm ki kete elta el kakin təl elta, adi əti bulə de'gi bol ngayn. ¹⁵ Ningə de'gi madi eli eyina: «In ki tɔgi lə Beljəbul ki in ngar lə ndil'gi ki majel, ə isi tuwə'n ndil'gi ki majel.» ¹⁶ Ə nje ki nungi, kadi nanyi'ə'n'ə ningə, dəji'ə kadi ra nyakɔji madi kare ki in dɔran'ti adi'de n'oyi. ¹⁷ Nan Jeju gər mərta lə'de bəti, adi el'de ene: «Kin ə, de'gi ki me konbe'ti ki kareba, təli dɔnan'ti rɔi nan ə, konbe'ə kin a tuji, ningə kəy'gi a budi dɔnan'ti mur mur tɔ. ¹⁸ Kin ə re Satan inbe adi de'gi li'ə təli dɔnan'ti rɔi nan ə, lo kadi konbe li'ə a aw ki kete goto. M'el be tado eli eyina in ki tɔgi lə Beljəbul ki in ngar lə ndil'gi ki majel ə m'nji m'tuwə'n ndil'gi ki majel. ¹⁹ Kin ə re m'in m'nji m'tuwə ndil'gi ki majel ki tɔgi lə Beljəbul ə, de'gi ki go'se'ti isi tuwəi'de ki tɔgi lə nan nga? Ingi ə a gangi ta lə'se kin. ²⁰ Re in ki tɔgi lə Luwə ə m'nji m'tuwə'n ndil'gi

ki majel ningə, toji kadi konbe lə Luwə re te rə'se'ti. ²¹ Kin ə de ki təg'ɔ in ngayn, ki aw ki nya rə'gi, ngəm takəy lə'ne ə, nya kare ki a ɔdi kadi nyakingə li'ə goto. ²² A re de madi ki təg'ɔ utə re ur go'ə'ti ə tət'ə rə ə, a ɔy nya rə'gi li'ə ki uwə kul'de kin pəti, taa a kanyi nyakingə'gi li'ə ki taa ji'ə'ti tɔ. ²³ De ki in sə'm el ningə, in nje ta lə'm, taa de ki kaw sə'm nya ki nan'ti el, in nje sanan nya kə tɔ.»

Təl re ndil ki majel lo kis'ə'ti gogi
(Mat 12.43-45)

²⁴ «Loki ndil ki majel te me de'ti ningə, aw ki yo ge ki ne ge diləlo'ti tado sangi lo kisi. Loki ingə lo el ningə, təl el ene: “M'a m'təl kadi m'aw lo kisi'm'ti ki m'te'ti gogi.” ²⁵ Loki təl re ningə, ingə lo ki in ki ra maji, ndolo. ²⁶ Ə təl aw, ɔy ndil'gi ki majel utəi'ə inbe bay siri, rei sii. Lo kin'ti, ji kisi lə de'ə kin a majel utə in ki kete inbe bay.»

Maji ki rɔta'ti

²⁷ Loki Jeju a elta kin ba ningə, dene kare ilə ndu'ne dann bulə de'gi'ti ene: «Majikur in do dene'ti ki nje koj'i ki nje kad'i mba.» ²⁸ Nan Jeju ilə'ti ene: «Majikur in do de'gi'ti ki nje koo ndu Luwə ki nje təl rə'de go'ti yo taa.»

De'gi dəji nyakoji
(Mat 12.38-42)

²⁹ De'gi uwəi nan muki muki gidi Jeju'ti, adi Jeju el'de ene: «De'gi ki dokagilo'ti ki bone kin in de'gi ki maji el. Dəji kadi to n'oyi nyakoji madi, nan nyakoji madi ki rangi ki de a ra ore'n do nyakoji lə Jonasi, goto nga. ³⁰ Tado, toki Jonasi in

nyakɔji tado lə de'gi ki Ninibi'ti kakin ə*, Ngonn de a in nyakɔji tado lə de'gi ki bone tɔ. ³¹ Ndo gangi ta'ti ə, ngar ki dene ki holo a in ki de'gi ki dokagilo'ti ki bone kin kadi a gangi ta do'de'ti. Tado, in sanyi donangi'ti nu ə re kadi oo gosita lə Salomon†. Nga ningə, ki ngosine kin, de ki utə Salomon sanyi in ne ³² Ndo gangita'ti ə, de'gi ki Ninibi'ti a indəi taa non de'gi'ti ki dokagilo'ti ki bone kin kadi a gangi ta do'de'ti. Tado, loki Jonasi iləmbər Poyta ki maji, de'gi ki Ninibi'ti inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kɔ‡. Nga ningə, ki ngosine kin, de ki utə Jonasi sanyi in ne.

Kunji lə darɔ

(Mat 5.15; Mrk 4.21; Luk 8.16)

³³ «De a ində por lambi'ti kadi iyə eke dow ngo do'ti el, nan a ində do nya'ti taa, kadi de'gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj'ə. ³⁴ Kum de ə in lambi lə darɔ'a, re kum'i oo lo maji ningə, darɔ'i ba pəti in me kunj'i'ti. A kin ə re kum'i oo lo maji el ningə, darɔ'i in me lo ki diw'ti tɔ. ³⁵ Ə ində manji ro'i adi kunj'i ki awi'n ro'i'ti təl diw el. ³⁶ Kin ə re darɔ'i pəti in me kunj'i'ti ki kanji kadi ngonn lo ki diw ndəti kad'a ningə, darɔ'i a unji njay njay toki lambi a unji'n do'i'ti kin be tɔ.»

Jeju gangi ta do Parisi'gi'ti ki njendo ndukun'gi

(Mat 23.4,6-7,13,25-27,29-31,34-36)

³⁷ Loki Jeju elta tigə ningə, Parisi kare bar'a kadi aw sɔ nya be lə'ne. Be ə, Jeju aw isi si'ə ta nyakusɔ'ti. ³⁸ Lo kin'ti, ta ndɔji Parisi kakin ngayn kadi Jeju togi ji'ne kete non nyakusɔ'ti

* **11:30** 11.30 Jonasi 3.3-5 † **11:31** 11.31 1 Ngar'gi 10.1-10

‡ **11:32** 11.32 1 Ngar'gi 10.1-10

el. ³⁹ Nan Jeju el'ə ene: «In Parisi'gi, ki ne kin isi togi gidi kala mann ki gidi supira kuso nya adi ar, nan nyənn bogi ki mendul rosi me'se. ⁴⁰ In de'gi ki mbo, Luwə ra gidi nya, ə ra me nya tɔ. ⁴¹ Maji kadi adi ngarme'se ki kəy kərɔki kadikare'ti Luwə, ə nya'gi pəti a ari njay ki rɔ'se'ti.

⁴² «Kumtondoo in lə'se in Parisi'gi, tado ɔri nya kare dann ki dɔgi'ti, me mbi kam'gi'ti ki əti maji, ki me mbi kam'gi ki dangi dangi kadi ndiri tanyi, adi Luwəʒ, ningə indəi nja'se dɔ nyara ki dana'ti ki dɔ ndigi'ti lə Luwə. Ki rɔta'ti, in kin ə in nya'gi ki maji kadi indəi kum'se go'ti rai, ə inyəi ndəgə'gi ki kɔ non be el. ⁴³ Kumtondoo in lə'se, in Parisi'gi, tado ndigi lo kisi ki kete non de'gi'ti me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, taa gəi kadi de'gi rai'de lapiya lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi tɔ. ⁴⁴ Kumtondoo in lə'se ingi, tado toi to dɔbadi'gi ki nya ki tɔji kadi de gər'n'de goto, adi de'gi njiyəi ki dɔ'de'ti non be par kin be.»

⁴⁵ Lo kin'ti, njendo ndukun kare el Jeju ene: «Njendo de'gi, me ta'ti lə'i ki a el kin, in tɔ ə isi taji'je.» ⁴⁶ Ə Jeju ilə'ti ene: «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi tɔ, tado indəi nya ki ɔy ngayn dɔ de'gi'ti, nan ngonni ji'se ki nden be kaa uni taa uwəi se'de nya ki kəy kin el. ⁴⁷ Kumtondoo in lə'se ingi ki isi indəi badi'gi lə de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki in baw'se'gi inbe'gi ə tɔli'de. ⁴⁸ Lo kin'ti, isi tɔji toki in ndigi ki baw'se'gi dɔ kulə ra'de'ti ki rai, tado ingi tɔli njekelta ki ta Luwə'ti, ningə ingi in nje kində

§ 11:42 11.42 Lebitiki 27.30; Ndukun ki nja joo 14.22

dɔɔbadi'de'gi tɔ. ⁴⁹ In tado kin ə, Luwə elta me tər'ti lə'ne ene: "M'a m'ulə ki njekeltakita'm'ti ki njekawkulə'gi m'adi'de, ningə a tɔli'de ge, a adi'de kon ge." ⁵⁰ In be kadi dəji de'gi ki dɔkagilo'ti ki ɓone, mosi njekeltakita ki ta'm'ti ki ɓuki kɔ lo kulə ngirə dɔnangi'ti nu biti ɓone. ⁵¹ Mosi ki ulə ngirə dɔ Abel'ti nu biti te'n dɔ Jakari'ti, ki tɔli'ə ngawdann lo'ti ki in ringiri kadikare'ti re Kəy'ti lə Luwə*. In ki rɔta'ti kadi de'gi ki dɔkagilo'ti ki ɓone a udəi kɔr nya'gi ki rai nya kin non Luwə'ti. ⁵² Kumtondoo in lə'se, ingi njendo ndukun'gi ki, tarow nyagər in ji'se'ti, ə inɓe'gi uri me'ti el num, taa de'gi ki ndigi kur me lo'ti ki kadi gəri nya kaa, ɔgi'de num tɔ.»

⁵³ Loki Jeju te me kəy'ti kakin ningə, njendo ndukun'gi ki Parisi'gi uləi ngirə ra tɔgi dɔ Jeju'ti ge, dəji ta'gi ki dangi dangi ge. ⁵⁴ Sangi row me ta'gi kadi to n'ingəi ta ki go'ti el ta'a'ti ningə n'uwəi'ə'n'ə.

12

Kelta ar njay toki Jeju in Ngonn de (Mat 10.26-33, 19-20)

¹ Dɔkagilo'ə'ti kin, de'gi ki dər banyi banyi ə kawinan dɔ Jeju'ti, adi mbisəi nan ki yo ge ki ne ge. Lo kin'ti, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Nya ki dɔkete, maji kadi indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti ɔji'n dɔ hum lə Parisi'gi, adi in kədikumnan lə'de. ² Tado nyara ki gidi kuwə ki ginn'ə, a te el goto taa nya ki to lo kiyə'ti ki de a gər el goto tɔ. ³ In tado kin ə, ta'gi pəti ki a eli lo ki ndul'ti, de'gi

* **11:51** 11.51 Lo tum ginn nya'gi 4.8; 2Poyta'gi 24.20-22

oyi dɔ'a dann kadi nda'ti; ta'gi ki uwəi ta'se mbi nan'ti taa eli, de'gi a rai dɔ kəy'ti to iləi mbər'ə.»

⁴ Ingi ki in madi'm'gi, m'el'se kadi in boli de'gi ki a toli darɔ'se par, ə go'ti asi ra nya ki rangi el, kin el. ⁵ M'a m'tɔji'se de ki maji kadi in boli'ə. De ki maji kadi in boli'ə in de ki a tol darɔ'se, ningə təl aw ki tɔgi dɔ'ti non kadi ilə'se me por'ti ki biti ki non'ti bay kin. Toki rɔta'ti, in ə maji kadi in boli'ə. ⁶ De'gi isi gati ki yəl'gi mi ə silə joo adi oyi ne, nan ki kare dann'de'ti ki kadi me Luwə oy dɔ'a'ti goto. ⁷ Ki əti bol ngayn inbe bay ki kadi in gəri, bin dɔ'se inbe kin kaa, Luwə tudə'de kare kare gər kər'de, um kadi in boli nya madi el. Ingi kin, Luwə oo tor'se utə tor yəl'gi pəti. ⁸ M'el'se ta ki rɔta'ti kadi in gəri toki, de ki elta takum de'gi'ti wangi toki n'in de lə'm, Ngonn de a elta wangi takum malayka'gi'ti lə Luwə toki in de lə'ne. ⁹ Nan de ki manji ta takum de'gi'ti toki n'gər'm el, Ngonn de a manji ta takum malayka'gi lə Luwə toki n'gər'ə el tɔ. ¹⁰ De ki elta ki majel ɔsi'n ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go majel'gi li'ə kɔ, nan de ki elta ki mal ɔsi'n ta Ndil Luwə, Luwə a inyə go majel li'ə kɔ el ratata. ¹¹ Loki a uwəi'se kadi awi sese ta kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, non nje konbe'gi'ti ki non njekornon'gi'ti, ononyi'se kadi me'se bol ko kene ke a asi kadi manji ta dɔ'se'ti wa, ke ta ri ə a eli wa. ¹² Tado, low'ə'ti inbe non kin, Ndil Luwə a ndo'se ta ki kadi eli.

Kujita dɔ njenyakingə'ti ki mbo

¹³ De kare dann bulə de'gi'ti el Jeju ene: «Njendo de'gi, el ngonnkon'm adi, nya nduwə

ki baw'je inyə adi'je kin, kadi kanyi yan'm adi'm.» ¹⁴ Ə Jeju el'ə ene: «De ki ində'm kadi to m'in njeğangi ta dann'se'ti eke kadi to m'in nje kanyi'se nya goto.» ¹⁵ Ningə təl el de'gi pəti ene: «Maji kadi indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti ɔji'n dɔ mal nyakingə ki dɔnangi'ti. Tado re de ingə'n nya to ri, to ri kaa, nyakingə li'ə kin ə a ra adi si'n ki dɔ'ne taa el.»

¹⁶ Ningə Jeju təl el'de kujita madi ene: «Dingəm madi kare ki njenyakingə isi non, lo ndɔɔ'gi li'ə, kandi nya te'ti maji ngayn. ¹⁷ Ə dəji rɔ'ne ta ene: “In ri ə kadi to m'ra dana? Loki kadi to m'kaw nya ndɔɔ'ti lə'm goto.” ¹⁸ Ningə təl el ene: “Maji, nya ki m'a m'ra ə to kin: m'a m'ndu dam'gi lə'm ki kete kin kɔ, ningə m'a m'ur dam'gi ki boi ngayn kadi to m'kaw nya ko'gi'ti lə'm pəti pəti, nan'ti ki ndəgi nya maji'gi lə'm. ¹⁹ Ningə m'a m'el me'm'ti m'ene: <Ngɔsine m'aw ki nyakingə ki to mbar mbar kadi m'ra'n bal banyi banyi, ə kadi m'uwə kɔr rɔ'm, m'njo ge, m'anyi ge, m'oo'n maji rɔ'm.>” ²⁰ Nan Luwə el'ə ene: “In mbo de ki isi elta kin, kondɔ'ti ne inbe kin ndɔ'i a asi. Eke nya'gi ki isi kaw ki dɔnan'ti kin, a in yan nan wa?” ²¹ In kin ə in nya ki a te dɔ de'ti ki nje kaw nyakingə'gi ki nan'ti tado lə rɔ'ne inbe, um tado lə Luwə el.»

*Kində me dɔ Luwə'ti
(Mat 6.25-33)*

²² Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «In tado kin ə, m'el'se kadi adi me'se ra sururu dɔ nyakusɔ'se'ti ki kadi isi ki dɔ'se taa el, taa dɔ ku kɔ'se'ti el num tɔ. ²³ Tado kisikidɔtaa utə nyakusɔ, taa darɔ de utə ku ki kɔ tɔ. ²⁴ Gonyi kagan'gi oyi, duwi ko

el num, tėti el num, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi nya'ti tado ndo ki lo ti'ti el num, dam lə'de kaa goto num tɔ, nan Luwə isi adi'de nya soi maji. Ningə ingi, oyi kadi Luwə oo nda'se utə yəl'gi el wa? ²⁵ Nan dann'se'ti ə asi kadi a ilə ngonn kadi ki nden be dɔ ndo'ne'ti ki takul me ki ra sururu lə'ne wa? ²⁶ Kin ə nya ki nden be kin kaa asi kadi rai dɔrɔ'se el ə, maji kadi adi me'se osi nanga dɔ ndəgi nya'gi'ti. ²⁷ Gonyi puti kam'gi ki rai me mu'ti kin oyi, rai kulə madi el num, oji ku el tɔ, nan ngar *Salomon ki tɔ'a bar ngayn me nyakingə'ti kin kaa, ɔɔ ku ki ndolo asi nan se'de el*. ²⁸ Ə kin ə, Luwə ulə ku rɔ ngann mu'gi'ti ki j'oo'de bone, ə lo ti par ə por a on'de kin be ningə, ra bann ə in de'gi taa a ulə ku rɔ'se'ti el wa? In ton'gi me kunme'ti. ²⁹ Adi mərta aldɔ'se ɔjido nyakusɔ'se eke mann kanyi'se el. ³⁰ Nya'gi kin pəti, in de'gi ki gəri Luwə el ki dɔnangi'ti ne kin ə isi sangi ki non kum'de'ti, nan ingi, Baw'se gər maji kadi awi ki ndoo'ə tɔ. ³¹ Nya ki kadi sangi, in Konbe li'ə yo, ningə a adi'se ndəgi nya'gi kin dɔ'ti. ³² Adi bɔl ra'se el, ingi ki toi to ngann nyakul'gi ki isi uni go be'de be kin. Tado Baw'se oo maji ngayn kadi adi'se Konbe.

Kində nyakingə rɔ Luwə'ti
(Mat 6.19-21)

³³ «Indəi nya maji'gi lə'se ndogi'ti, ə adi nar'a njendoo'gi. Rai bɔl nar ki a tuji el, indəi nyakingə'gi lə'se ki a tuji el dɔnan'ti dɔnan'ti dɔran'ti, ki in lo ki njebogi a te'ti el num, in lo ki yon ki njetuji nya kaa goto'ti num kin. ³⁴ Tado,

* 12:27 12.27 1 Ngar'gi 10

lo ki nyakingə lə'se in səm'ti ə me'se a in səm'ti tɔ.

Kujita dɔ kisi dɔ nja'ti
(Mat 24.43-51)

³⁵ «Sii dɔ nja'se'ti ki ku ra kulə, adi por lambi'gi lə'se on maji. ³⁶ Ningə kadi toi to de'gi ki isi nginəi ta təl be'de ki aw lo taa nan'ti be. Isi nginəi taa kadi re təl taa, ə ində takəy ningə tei adi'ə. ³⁷ Majikur in dɔ njekuləbər'gi'ti ki, be'de təl ningə ingə'de sii dɔ nja'de'ti. Toki rɔta'ti, adi m'el'se, be'de a un ku kulə lə'ne ulə rɔ'ne'ti, ə a adi'de sii nangi kadi adi'de nya sɔi. ³⁸ Kin ə re təl dann lo'ti, eke ta ginn lo'ti, ə ingə de sii dɔ nja'de'ti ə, maji a ur'de.

³⁹ «In gəri maji kadi re be nje kəy gər dɔ kadi ki njebogi a re'n'ti ə, a inyə njebogi adi mbuti bər kəy li'ə el. ⁴⁰ Ə ingi kaa, sii dɔ nja'se'ti tɔ, tado m'in Ngonn de m'a m're dɔ kadi'ti ki in gəri el.»

⁴¹ Lo kin'ti, Piyər dəji Jeju ene: «Burəbe, kujita ki el kin sɔw dɔ'je eke sɔw dɔ de'gi pəti wa?» ⁴² Ə Burəbe el'ə ene: «Njengəm nya ki in de ki nje ra nya ki low'ə'ti, ki kum'ə ədi ə in de ki be'ə a ində dɔ me kəy'ti kadi lowə nyakusɔ de'gi ki dɔ kadi ki kadi adi'n'de. ⁴³ Njerakulə kin a in nje majikur, loki be'ə təl ə ingə ta kulə'ti kin, ra ra. ⁴⁴ Toki rɔta'ti adi m'el'se, a ində dɔ nya maji'gi'ti lə'ne pəti. ⁴⁵ A kin ə re nje ra kulə kin el me'ne'ti ene: “Be'm a re kalangi el bay”, ə ra ta tində ndəgi nje ra kulə'gi'ti ki dene ki ki dingəm, ra ta kusɔ'ti ki ta kanyi'ti, adi yiwi ra'a ningə, ⁴⁶ Lokin'ti be nje kəy a re ki ndɔ ki in ində me'ne dɔ'ti el, ki dɔ kadi ki in gər el. Be'ə a

oj'ɔ kum'ə, kadi oo nya kon ki a ra de'gi ki njera nya ki dana el. ⁴⁷ Njekuləbər ki gər ndigira lə be'ne maji, nan ində rɔ'ne ta ndigira'ti kin ra el, a ndəi'ə ngayn. ⁴⁸ Nga ningə, njekuləbər ki gər ndigira lə be'ne el, ə ra nya ki asi ta kində wa, a ingə kində ngayn el. De ki adi'ə ngayn, a dəji'ə ngayn ngayn tɔ, de ki adi'ə me'de adi adi'ə nya ngayn, a gei nya ngayn ji'ə'ti tɔ.

Jeju re ki lapiya el, nan re ki gangi nan

⁴⁹ «M're ki por dɔnangi'ti; ningə k'in ə, m'ndigi kadi por kakin on nga! ⁵⁰ maji kadi m'a m'osi me kon'ti to de ki osi me mann batəm'ti be. Ningə in nya ki adi'm kon me ndil'm'ti, biti kadi nya kin ra'n nya. ⁵¹ Kadi in məri me'se'ti toki m're ki lapiya dɔnangi'ti el. M'el'se, m're ki lapiya el jagi, nan m're ki gangi nan yo. ⁵² Ki ngosine kin, de'gi mi ki sii me kəy'ti ki kare a gangi nan, de'gi ki mutə a ɔsi ta nje ki joo, ə de'gi ki joo a ɔsi ta nje ki mutə. ⁵³ Baw ngonn a ɔsi ta ngonn'ne ki dingəm, ngonn'o ki dingəm a ɔsi ta baw'ne; kon ngonn a ɔsi ta ngonn'ne ki dene, ngonn ki dene a ɔsi ta kon'ne; kon ngonn ki dingəm a ɔsi ta məm'ne; ngonn ki dene a ɔsi ta məm'ne ki dene†.»

Ta dɔ dɔkagilo'ti
(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Jeju el bulə de'gi ene: «Loki oyi ndi in lo kuwə‡ kadi'ti ningə, tanan'ti non eli eyina: “ndi a ədi”, ningə ndi ədi tɔ. ⁵⁵ A re oyi nəl ki in holo

† 12:53 12.53 Mis 7.6 ‡ 12:54 12.54 Jeju el ene kilndi ki lo kurkadi'ti ki nəl ki ki holo tado in be me be'ti li'ə nan ji ndangi nje ki be'ti lə'je ne tɔ kadi ji gər'n maji.

ə sii ulə ningə, eli eyina: “Lo a tingə”, ningə lo tingə kaa tɔ. ⁵⁶ In de’gi ki njekedikum de’gi, asi gəri kum nya’gi ki isi rai nya dɔnangi’ti ne, eke dɔran’ti, ningə ra bann be ə nyakɔji’gi ki isi rai nya dɔkagilo’ti ki bone taa, asi kadi indəi manji nya’gi ki isi rai nya səm’ti el wa!

Kulənoji nan’ti ki nje ta lə’i
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ «Ra bann be ə inbe’gi, nya ki to kadi gangi ta dana dɔ’ti ə, gangi el wa? ⁵⁸ Kin ə isi awi lo gangi ta’ti ki nje ta lə’i ə, loki in dɔ row’ti bay ə, in sangi row kadi ndu’sə osi go nan’ti si’ə, nan to aw sə’i uləi ji njegangita’ti, adi njegangi ta uni uləi ji njerɔ’gi’ti, adi njerɔ’gi iləi’nu dangay’ti. ⁵⁹ Ningə adi m’el’i, a in te lo kin’ti el biti kadi ugə dɔboy sisi bay taa a inyəi’nu taa.»

13

Maji k’inyə panjiyə ki majel kɔ

¹ Dɔkagilo’ə’ti non ə, de’gi madi rei eli Jeju eyina: Pilati adi tɔli de’gi ki Galile’ti dɔkagilo’ti ki isi ujəi mosi kadikare adi Luwə. ² Jeju el’de ene: Məri kadi de’gi ki Galile’ti ki ingəi nya ki to ki əti bol be kin in tadɔ k’in ə in njeramajel’gi ki ngayn utəi ndəgi de’gi ki Galile’ti wa? ³ Jagi nan inbe’gi kaa adi m’el’sə, re mbəli panjiyə’sə el ə a oyi pəti tigə tɔ. ⁴ Ke oyi kadi de’gi ki dɔgi gidə in jijoo ki ndogɔ bɔr ki Silowe osi dɔ’də’ti ə tɔl’də kin, majel lə’də utə ndəgi de’gi ki Jerujalem’ti pəti tigə wa? ⁵ Jagi! Inbe’gi kaa adi m’el’sə, re mbəli panjiyə’sə el ə, a oyi pəti tigə tɔ.

Kujita dɔ kagi mbaykote'ti ki andi el

⁶ Go ta'gi'ti kin, Jeju el kujita kin: «Dingəm kare aw ki kagi mbaykote kare ki man me ndɔɔ kagi nju'ti lə'ne. Ndɔ kare, re kadi ujə kanda ningə ingə el. ⁷ Be ə, el nje ra kulə me ndɔɔ nju'ti lə'ne ene: “Oo bal asi mutə nga ə m'sangi kadi m'ujə kandi mbay kam m'njo, nan m'ingə el. Maji kadi tugə kɔ, tado ri ə a uti'n kum lo kare wa?” ⁸ Nje ra kulə me ndɔɔ nju'ti kakin el'ə ene: “Be'm, maji kadi inyə adi ra bal kare bay. M'a m'ɔr ginn'ə ə m'ɓuki sin binyə nja'ti. ⁹ Re bal ki a re kam ə andi ə, maji! A re andi el ə, a tugə kɔ mindi.”»

Kingə lapiya lə dene madi ndɔ kɔrkon'ti

¹⁰ Jeju ndo nya de'gi ndɔ kɔrkon'ti, me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kare. ¹¹ Dene kare ki ndil ki majel budi nja'a asi bal dɔgi gidə in jijoo isi səm'ti non. Ndil kakin dɔ'a ngonn adi lo kadi surə ta goto. ¹² Loki Jeju oo'ə ningə ɓar'a ə el'ə ene: «Dene in ki ta k'inyə ta dɔ rɔ koy njururu'ti lə'i.» ¹³ Jeju ində ji'ne dɔ'a'ti, ningə tanan'ti non par ə, dene ndaji ə in ra ta, ə ulə ngirə kadi ulə toji dɔ Luwə'ti. ¹⁴ Ningə njekundo kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kakin rɔ'a nəl'ə el tado Jeju adi lapiya de ndɔ kɔrkon'ti, adi el bulə de'gi ene: Ndɔ ra kulə in mehen*. Rei adi adi'se lapiya me ndɔ'gi'ti kin um ndɔ kɔrkon'ti el! ¹⁵ Burəbe el'ə ene: In njekədikum de'gi! de ki ra dann'se'ti ə tuti mangi lə'ne eke koro lə'ne ndɔ kɔrkon'ti, lo kusɔ nya'ti aw si'ə lo kanyi mann'ti el wa?

* **13:14** 13.14 Tekitaga 20.9-10; Ndukun ki nja joo 5.13-14

16 Nga dene kam ki in ngonnkaw Abiraham, ki Satan uwə ginn tɔgi'ti lə'ne asi bal dɔgi gidə in jijoo be kin ə, kadi m'tut'ə m'ilə ta el tado k'in ki in ndo kɔrkon wa? 17 Dɔkagilo'ə'ti ki Jeju isi elta kin ningə, rɔ njeban'gi li'ə sɔl'de ngayn. Nan rɔ bulə de'gi nəl'de ngayn tado nya'gi ki maji maji ki Jeju isi ra.

*Kujita dɔ Konbe'ti lə Luwə
(Mat 13.31-33; Mrk 4.30-32)*

18 Go'ti ningə Jeju ene: «Ri ə tanan ki Konbe lə Luwə wa? Ri ə m'a m'un m'ɔji'n wa? 19 To tanan ki kandi kagi madi ki a bari'ə mutardə ki de madi un duw me ndo'ti lə'ne. Kandi kagi kakin uwə ə tɔgi ningə təl kagi, adi yəl'gi uwəi lo kisi baji'ə'gi'ti.» 20 Jeju təl el bay ene: «Ri ə m'a m'un m'ɔji'n Konbe lə Luwə wa? 21 To tanan ki hum ki dene madi un lɔy'n nduji ki me keh mutə, ki ra adi nduji ki lɔy ba pəti in kin be.»

*Ta dɔ row'ti ki mbəngirə
(Mat 7.13-14)*

22 Dɔ row kaw'a Jerujalem'ti, Jeju ndo nya de'gi bebo'gi'ti ki ngann be'gi ki ində dana gangi səm'ti. 23 De madi dəj'ə ene: «Burəbe, de'gi nden ba par ə a aji wa?» Jeju el'de ene: 24 «Uwəi tɔgi'se ba kadi uri kəy ki tarow ki mbəngirə, tado adi m'el'se, de'gi ngayn a sangi kadi n'uri nan a asi el. 25 Loki be nje kəy a ində taa ə a uti takəy. Ningə ingi ki nanyi taga, a uləi ngirə kində takəy eyina: “Burəbe te takəy adi'je!”, ningə a el'de ene: “Ingi m'gər lo ki in səm'ti el.” 26 Ningə a eli'ə eyina: “J'uso nya sə'i num, j'anyi sə'i num, ta ndo nya de'gi tambalo'gi'ti me bebo'gi'ti lə'je

tɔ.” ²⁷ Ningə, a el'se ene: “M'gər lo ki in səm'ti el, ɔri rɔ'se kɔ rɔ'm'ti. Ingi pəti in njeramajel'gi.”
²⁸ Low'ə'ti kin, a nonyi ge, a ngori ngang'i'se ge, loki a oyi Abiraham ge, Isaki ge, Jakobi ge, ki njekeltakita Luwə'ti pəti me Konbe'ti lə Luwə. Ningə ingi a buki'se kɔ taga. ²⁹ De'gi a indəi lo kuwə kadi'ti ge, ki lo kurkadi'ti ge, manga ge, holo ge, kadi rei sii ta nyakusɔ'ti Konbe'ti lə Luwə. ³⁰ Nan, toki rɔta'ti, nje ki madi ki in nje ki gogi a təli nje ki kete nje ki madi ki in nje ki kete a təli nje ki gogi.»

Jeju elta ki dɔ Jerujalem'ti

³¹ Dɔkagilo'ə'ti inbe kin ə, Parisi'gi madi rei rɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Ɔti kɔ rangi lo kin'ti, tado Erodɔ ge tɔli.» ³² Jeju el'de ene: «Ai eli tal busi kam, toki bone ki lo ti, m'nji m'tuwə ndil'gi ki majel ə m'nji madi de'gi lapiya tɔ. Ningə ndɔ ki nja mutə ə m'a tɔlta kulə lə'm. ³³ Nan in gorow'ə'ti kadi m'un tarow lə'm me ndɔ'ti ki bone, ndɔ ki lo ti'ti ki ndɔ ki nja mutə, tado in nya ki gorow'ə'ti el kadi njekeltakita Luwə'ti, oyi Jerujalem'ti el.

³⁴ «In de'gi ki Jerujalem'ti, in de'gi Jerujalem'ti, in ki nje tɔl de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, in nje tilə de'gi ki Luwə ulə'de adi'se ki mbal tɔli'de. Nja bann ə m'ge kaw'se toki konkunjə a kaw'n ngann'ne'gi ginn bagi'ne'ti kin be nan ɔdi el. ³⁵ Ningə ki ne kin, m'in Luwə m'a m'inyə kəykawnan lə Luwə lə'se kɔ. Tado adi m'el'se madi oyi, a oyi m'in el nga, bitɔ ndɔ ki a eli eyina: “Njangi dɔ in dɔ de'ti ki a re me tɔ Burəbe'ti.”»

14

Jeju adi lapiya de ndo karkon'ti

¹ Ndo kare, Jeju aw me kay'ti la njekundo Parisi'gi kare tado kuso nya, ndo karkon'ti. Parisi'gi isi ndai manji Jeju. ² Dingam kare ki nje monyi ro ti e ra non'a'ti. ³ Jeju daji njendo ndukun'gi ki Parisi'gi ene: «Ta row to kadi de adi lapiya de ndo karkon'ti eke goto?» ⁴ Nan tali rai keke, de elta el. Jeju tal ro'ne ro nje monyi ro ti'ti, ad'a lapiya e el'e ad'a aw. ⁵ Ninga el'de ene: «Nan dann'se'ti anyi ngonno eke mangi li'e osi bolo be'ti ndo karkon'ti e un'e tanan'ti non el wa?» ⁶ Ninga lo kadi ilai'e ta'ti kin goto.

Ta ki ajido nje kajiro'de lo barnan'ti

⁷ Loki Jeju oo kadi de'gi ki bari'de mbati lo kisi ki kete ninga el'de kujita ene: ⁸ «Loki de madi bar'i lo nyakuso tanan'ti, ononyi kadi sangi lo ki kete isi'ti, domaji e, bari de ki kosigon li'e utu yan'i sam'ti to! ⁹ Ninga kadi nje bar'se joo pati kakin re, el'i ene: "Inda taa e inyalo kisi kin adi mad'i." Ninga ki rosol ki ngayn e a aw kadi isi'n lo ki gogi'ti. ¹⁰ Nan loki de madi bar'i, maji kadi aw isi lo ki gogi'ti, adi nje bar'i inbe e re el'i ene: "Madi'm inda taa re isi kete yo." Be e a in kosikure la'i takum mad'i'gi'ti pati ki bari'de lo nyakuso'ti sai. ¹¹ Toki rota'ti, de ki un do'ne ta, e a ulai do'a nanga. Ninga de ki nje sol do'ne e, a uni do'a ta to.»

Bar njendoo'gi lo nya kusot'i

¹² Go'ti ninga Jeju el de ki nje bar'a ene: «Loki ra nyakuso ronel ki ngayn be kin, ki

kada eke ki losol'ɔ, ononyi kadi ɓar mad'i'gi ki ngannkon'i'gi ki noj'i'gi, eke nje gædi kəy ɓe lə'i ki njenyakingə'gi. Tado ingi kaa a ɓari'nu ndo madi'ti ə a adi'nu nya ki ndo ki ra adi'de kin gogi tɔ. ¹³ Nan loki ra nyakuso ronel ki ngayn be kin, maji kadi ɓar njendoo'gi ki nje'gi ki ta rɔ'de asi nan el ki nje mote'gi, ki njekumto'gi. ¹⁴ Ningə rɔ'i a nəli tado a ingəi nya kadi ugəi'nu gogi el. Toki rɔta'ti, Luwə a ugəi ndo ki a te ki njera nya ki dana lo koy'ti.»

Bar de'gi kibo lo nyakuso'ti
(Mat 22.1-10)

¹⁵ Loki oyi ta kin ningə, ki kare dann de'gi'ti ki sii lo nyakuso'ti el Jeju ene: «Ronel a in ki de ki a so nya me Konɓe'ti lə Luwə!» ¹⁶ Jeju təl el'ə ene: «Ndo kare, dingəm madi ra nyakuso kibo ɓari'n de'gi ngayn. ¹⁷ Dɔkagilo kuso nya'ti, ningə ulə njekulə lə'ne adi el de'gi ki ɓar'de kakin ene: “Rei! Nyakuso oy nga.” ¹⁸ Nan de'gi pəti ki ɓari'de kakin, kare kare, uləi ngirə kadi dəji mesol. In ki dɔkete el'ə ene: “M'ndogi lo ndoo ngosine ɓay ə kadi m'aw m'oo. Nja'i ba adi me'i sol dɔ'm'ti.” ¹⁹ In ki rangi ene: “M'ndogi mangi'gi dɔgi ngosine ɓay, m'a m'aw kadi m'nan'de m'oo. Nja'i ba, adi me'i sol dɔ'm'ti.” ²⁰ In ki rangi ene: “M'taa dene ngosine ɓay, lo kadi m'a m'aw goto.” ²¹ Njekulə təl aw rɔ ɓe'ne'ti, el'ə ta'gi pəti ki eli'ə kin ad'a oo. Lo kin'ti wongi təl ɓe nje kəy kakin adi el njekulə lə'ne ene: “Ində taa kalangi aw tambalo'gi'ti ki go row'gi ɓar njendoo'gi, ki de'gi ki ta rɔ'de asi nan el, ki njekumto'gi, ki de'gi ki nje mote'gi,

re se'de." ²² Nden go'ti ningə njekawkulə re el ene: "Be'm, ji ra nya'gi ki dəji kakin pəti, nan lo kisi nanyi bay." ²³ Be'ə el'ə ene: "Ɔti aw taga dɔ row'gi'ti ki lo ndɔɔ'gi'ti, ində tɔgi dɔ de'gi'ti adi'de rei kadi me kəy lə'm rosi." ²⁴ Toki rɔta'ti adi m'el'se, de kare mbunə de'gi'ti ki m'bar'de kete kin ki, a ɔdi nyakusɔ lə'm kin ta'ne'ti goto.»

*K'innyə nya'gi pəti tado kun go Jeju
(Mat 10.37-38)*

²⁵ Bulə de'gi ngayn isi njiyə ki Jeju dɔ row'ti. Təl ilə rəti ningə el'de ene: ²⁶ «Re de madi re rɔ'm'ti ə ge'm utə baw'ne ki kon'ne el, ne'ne ki ngann'a'gi el, ngannkon'ne'gi ki konnann'ne'gi eke darɔ'ne inbe el, a asi k'in njendo lə'm el.» ²⁷ Taa de ki un kagidəsi lə'ne ə njiyə go'm'ti el, a asi k'in njendo lə'm el tɔ. ²⁸ Toki rɔta'ti, nan dann'se'ti ə loki aw to kində ndogi bɔr ki ngal ningə, isi nanga ulə kɔr nyara kulə'gi nan'ti, kadi n'oo ke n'a n'asi kadi n'tolta kulə kin kare inbe el wa? ²⁹ Nan re ində ginn kəy ə toltə'a el ə, de'gi pəti ki a oy ginn kəy kin, a kogi dɔ'a'ti. ³⁰ A eli eyina: «Oyi, dingəm ki tumginn kadi ində kəy, nan tɔg'ɔ asi kadi toltə'a el kin!» ³¹ Eke ngar ki ra ə loki isi aw kadi rɔ ki ngar madi'ne ki rangi ningə, isi nanga ə dəji ta rɔ'ne oo ke ki njerɔ'gi lə'ne ki dər dɔgi kare kin n'a n'aw n'ilə'n rɔ madi'ne ki isi re ki njerɔ'gi lə'ne ki in dər dɔ joo kin kare inbe el wa? ³² Re oo kadi tɔgi'ne a asi el ningə, a ulə dəji ta ngar madi'ne, tado sangi row lapiya, loki ndan ngal bay. ³³ Ta lə'se kaa to be tɔ. De ki in ndəkba tado k'innyə nyakingə'gi lə'ne el, a asi k'in njendo lə'm el.

*Kati ki nəl'ə goto
(Mat 5.13; Mrk 9.50)*

³⁴ «In gəri kadi kati in nya ki maji, nan loki nəl'ə goto, eke ri ə de a ra'n adi təl nəl gogi wa? ³⁵ Nya ki kadi de a ra'n goto. A maji tado donangi el num, a maji tado nya ki a adi togi donangi kin el num to. A buki'ə kə gidi lo'ti. De ki aw ki mbi'ne kadi oo'n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

*Ta ki ojido ngonnn bati ki nanyi
(Mat 18.12-14)*

¹ Njetalambo'gi ki njeramajel'gi, oti ki ro Jeju'ti kadi n'oyi do ta li'ə. ² Parisi'gi ki njendo ndukun'gi barita, eli eyina: «uwə njeramajel'gi ro'ne'ti num so nya se'de num!» ³ Ningə, Jeju el'de kujita kin: ⁴ Nan dann'se'ti ə re aw ki bati'gi bu ə ki kare nanyi ningə, a inyə ndəgə'gi ki dojikara gidə in jikara do mu'ti, ə aw sangi in ki nanyi kin, biti kadi ingə bay taa el wa? ⁵ Loki təl ingə ningə, ki ronel un'ə ilə dam'ne'ti. ⁶ Ningə təl aw be. Bar madi'ne'gi ki nje gədi kəy lə'ne, el'de ene: «Rei rai ronel sə'm tado m'ingə bati lə'm ki nanyi!» ⁷ Be to ə adi m'el'se, ronel a in ngayn me doran'ti tado njeramajel kare ki inyə gorow njiyə'ne ki majel kə, utə nje'gi ki dana ki dojikara gidə in jikara ki awi ki ndoo mbəl panjiyə'de el kin. ⁸ Ke, dene ki ra ə aw ki silə asi dogi, ə ki kare nanyi, ningə ində por ta ngəl'ti eke utə me kəy sangi'n silə lə'ne, biti kadi ingə ta el wa? ⁹ Loki ingə nga ningə, bar madi'ne'gi, ki nje gədi kəy be lə'ne ə el'de ene:

«Rai ronel sə'm tado m'ingə silə lə'm ki nanyi!»
 10 Be tə ə, adi m'el'se, ronel in ngayn mbunə
 malayka'gi'ti lə Luwə tado njeramajel kare ki
 inyə gorow njiyə'ne ki majel kə.

Kujita ki ojido ngonn ki nje kaw kaya

11 Jeju təl el bay ene: «Dingəm kare aw ki
 ngann'gi joo. 12 In ki du el baw'ne ene: “Bai,
 adi'm nya nduwə lə'm.” Be ə baw'a lowə
 nyakingə lə'ne ngann'ne'gi ki joo. 13 Ndo ngayn
 el go'ti ningə, in ki du adi ndogi si'ə nya'gi pəti ki
 ingə, ə aw mbah me be'ti ki sanyi. Me be'ti kakin
 ə tuji ki nar lə'ne kə me kaya'ti ki ra. 14 Loki
 tuji ki nar lə'ne kakin pəti tigə ningə, bo bo osi
 me be'ti kakin. Ningə ulə ngirə kadi nya'gi pəti
 toi rə'a nga. 15 Aw ra kulə be lə de madi kare
 me be'ti kin non. Dingəm kakin ad'a kulə ngəm
 kəsongi'gi mu. 16 Bo kuso nyakusə lə kəsongi'gi
 to me'ə'ti, nan de ki ad'a goto. 17 Be ə ulə ngirə
 kadi mərta, ningə el rə'ne ene: “Nje ra kulə'gi in
 bann be lə bai ə səi nya dum'de dum'de, ə m'in
 taa m'nji m'oy koy bo be wa! 18 M'a m'ində taa
 ə m'aw rə bai'ti m'a m'el'ə m'ene: «M'ra majel
 m'osi'n ta Luwə, ta m'əs'i ta tə. 19 Masi kadi
 bari'm ngonn'i el. Ra'm toki kare mbunə nje ra
 kulə'gi'ti lə'i be.» 20 Be ə, ində taa osi row'ə
 təl kaw rə baw'ne'ti. Loki n'anyi sanyi ki kəy
 bay ningə baw'a oo ə, oo kumtondoo li'ə, ə ta on
 me'ə ngayn tado li'ə. Anyi ki ngodi tilə kum'ə,
 uwə rututu ə njuw ta'a. 21 Ngonn el baw'ne
 ene: “Bai m'ra majel m'osi'n ta Luwə num m'əs'i
 inbe ta num tə, m'asi ta kadi bari'm ngonn'i el.”
 22 Nan baw'a el nje ra kulə'gi ene: “In rei ki ku

ki maji utø ndøgø'gi kalangi uløi rø ngonn'm'ti. Uløi ningø ngonn ji'ø'ti ø uløi sa nja'a'ti to. ²³ Rei ki ngonn mangi kibo mbul mbul tøl'i'ø adi j'usøi ji rai rønel. ²⁴ Tado ngonn'm kin oy ø tøl isi ki dø'ne taa. Nanyi ø in ki kingø!" Ningø uløi ngirø kadi rai rønel. ²⁵ Døkagilo'ø'ti kin, ngonnkon'a ki ngatøgi in mu. Loki isi tøl mu ø in ndøkba ki køy ningø oo ndu nyakindø'gi ki ndam'gi. ²⁶ Bar nje ra kulø kare, ø døj'ø ene ke ri ø ra nya wa. ²⁷ Nje ra kulø kakin el'ø ene: "Ngonnkon'i ø re ø baw'i adi tøl ngonn mangi kibo mbul mbul tado tøl ki lapiya." ²⁸ Ngonn ki ngatøgi ra wongi adi mbøti kaw køy. Baw'a te taga kadi sol me'ø ad'a ur køy. ²⁹ Nan el baw'ne ene: "Oo ßal ngayn ø m'nji m'ra kulø mad'i, ndø kare ki m'mbøti tøl rø'm go ta'ti lø'i goto. Nan ndø kare ki adi'm ngonn binyø be kaa m'ra'n rønel ki madi'm'gi goto. ³⁰ Nan loki ngonn'i ki tuji nyakingø lø'i dø kaya dene'gi'ti kin re ningø, tøl ngonn mangi kibo mbul mbul ad'a." ³¹ Ningø baw'a el'ø ene: "In, ngonn'm, in sø'm ne nan'ti, adi nya'gi pøti ki in yan'm in yan'i. ³² Nan in low'ø'ti kadi ji ra nyakusø ji ra'n rønel, tado ngonnkon'i kam oy ø tøl isi ki dø'ne taa, nanyi ø in ki kingø!"»

16

Kujita ki øjido njengøm nya ki røta'ti el

¹ Go'ti ningø Jeju el njendo'gi lø'ne ene: «Dingøm kare ki njenyakingø aw ki njekindø kum'ne go nya'gi'ti ki me køy'ti lø'ne non. De'gi rei eli'ø eyina: "Njengøm nya'gi lø'i isi tuji ki nyakingø lø'i tigø." ² Nje køy ßar nje ra kulø lø'ne

el'ə ene: "Ta ri ə m'nji m'oo dɔ'i'ti am wa? Ɔji'm go nya'gi ki ɔjido kulə lə'i ki me kəy'ti adi'm m'oo. Tado lo kadi m'a mad'i ində kum'i go nya'gi'ti lə'm ki me kəy'ti goto nga!" ³ Njengəm nya el rɔ'ne ene: "Be'm ge kadi m'ində kum go nyakingə'gi'ti ki me kəy'ti el nga kam, m'a m'ra ri nga am wa? Ndoɔ donangi ə, tɔgi'm asi el. Kaw kɔy nya ə rɔ'm a sɔl'm. ⁴ M'gər nya ki m'a m'ra kadi de'gi a uwəi m'in ki rɔ'de'ti me kəy'ti lə'de loki be'm adi m'ində kum'm go nya'ti el." ⁵ Be ə, be nje bangi ulə bər'gi lə'ne kare kare. El nje bangi ki dɔkete ene: "Bangi lə be'm in bann dɔ'i'ti wa?" ⁶ Nje bangi ki dɔkete kakin ene: "Ku hu bu kare." Ningə el'ə ene: "Ta makitu bangi lə'i ə isi nanga kalangi, ndangi me'ti dɔ mi." ⁷ Go'ti ningə el ki nungi ene: "In yan'i in bann wa?" Nje bangi ki nja joo el'ə ene: "Madi'm in saki geme bu kare." Ningə el'ə ene: "Un makitu bangi lə'i ə ndangi me'ti dɔjijoo." ⁸ Be njengəm nya ki ngom ulə tɔji dɔ'a'ti tado ra nya ki kumkədi. De'gi ki gəri Luwə el rai nya ki kumkədi ngayn me kulə ra'de'ti dann'de'ti utə ngann'gi lə kunji.»

Luwə in ki nar

⁹ Ningə adi m'el'se: «Rai madi nan ki de'gi ki nyakingə ki ngom kin, kadi ndɔ ki goto ji'se'ti ningə, uwəi'se rɔ'de'ti lo kisi ki biti ki non'ti.» ¹⁰ De ki ra ki asi ta kadi de uwə kul'ə dɔ nya ki nden'ti, a asi kadi de uwə kul'ə dɔ nya ki boi'ti tɔ. De ki njera nya ki dana el me nya ki nden'ti, a ra nya ki dana el me nya ki boi'ti tɔ. ¹¹ In be ə, re de asi ra nya ki low'ə'ti el tado Mamon lə

nyara ki dana el, eke nan a adi nyakingə ki rəta'ti wa? ¹² Re de ra nya ki low'ə'ti el do nya'ti lə de ki rangi, eke nan a adi yan'i ki sow do'i inbe? ¹³ Nje ra kulə madi, ki a asi ra kuləbər lə ngar'gi joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi to. A asi kadi rai bər lə Luwə num bər lə nar num el. ¹⁴ Parisi'gi ki njendigi ta lə nar, uwəi Jeju kogi loki oyi ta'gi kin pəti. ¹⁵ Ningə Jeju el'de ene: «Rai rə'se to de'gi ki njera nya ki dana be takum de'gi'ti. Nan Luwə gər me'se. Tado nya ki de'gi əsikurə ngayn takum'de'ti kin in nya kəw takum Luwə'ti.

Ndukun ki Konbe lə Luwə

¹⁶ «Biti dəkagilo'ti lə Jan Batisi, in dəkagilo lə ndukun lə Moji ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti. De'gi iləi mbər Konbe lə Luwə to Poyta ki maji. De ki ra'a, ra ki togi'ne tado kandi me'ti. ¹⁷ On el kadi dərən in ki dənangi a dəri kə utə kadi de ər ngonn kur ta ki me ndukun'ti lə Luwə kə. ¹⁸ Dingəm ki ra ki tuwə ne'ne ə ta in ki rangi, in njekuwə marum. Taa de ki nje taa dene ki ngaw'a tuwə kaa in njekuwə marum to.

Kujita ki əjido njenyakingə in ki Lajar

¹⁹ «Dingəm kare ki njenyakingə ki njekulə ku ki ndole kas yəl ki gat'a in ngayn in non. Ndo'gi kare kare pəti, isi ra rənel tado isi maji. ²⁰ Njendoo kare ki to'a nan Lajar ki dobay ta rə'a, re to ta kəy'ti li'ə. ²¹ Ndigi kadi n'usə bunə nyakuso'gi ki tosi nanga ta tabilə'ti lə njemaji. Nan busi'gi kaa rei tonni ta dobay li'ə. ²² Ndo kare njendoo kakin oy, adi malayka'gi rei uni'ə awi si'ə kadi Abiraham'ti. Njemaji kaa re oy

tɔ, adi duwi'ə. ²³ Njemaji ingə kon me lo ki koo'ti ngayn, un kum'ne taa ningə oo Abiraham sanyi nu ki Lajar kad'a'ti tɔ. ²⁴ Njemaji kakin un ndu'ne ki taa ningə non ene: "Bai Abiraham, oo kumtondoo lə'm! Ulə Lajar adi ulə ta ngonn ji'ne mann'ti, kadi re'n soli'n ndonn'm tado m'ingə kon ngayn me por'ti kin." ²⁵ Abiraham el'ə ene: "Ngonn'm, adi me'i olo do'ti toki ndoki ingə maji me donangi'ti, ə Lajar ingə nya ki to to. Ngosine, bori mann non kum'ə'ti, nan in, in me nya ki to'ti. ²⁶ Ningə kibo utə, ngosine bolo be kibo to dann'je'ti sese, adi re ji ge kaa, lo kadi j'a dər səm'ti j'aw rɔ'se'ti goto. Taa, ingi kaa, a asi kadi dəri rei rɔ'je'ti el tɔ." ²⁷ Njemaji el ene: "Re in be ningə, nja'i ba, bai, ulə Lajar ad'a aw me kəy'ti lə bai. ²⁸ Tado ndəgi ngannkon'm'gi nanyi non in mi bay, ə kadi aw ndər mbi'de kadi rei, tei lo kon'ti kin el nga." ²⁹ Abiraham el'ə ene: "Ngannkon'i'gi rai ki ndukun ki Moji ndangi ki ta'gi ki njekeltakita Luwə'ti ndangi non. Maji kadi oyi do ndu'de!" ³⁰ Nje maji ene: "In kin asi el bai Abiraham. Nan re, de madi in dann nje koy'gi'ti ne ə aw ingə'de ə a inyəi gorow njiyə'de ki majel kɔ." ³¹ Nan Abiraham təl el'ə ene: "Re oyi ta lə Moji el num, ta lə njekeltakita Luwə'ti el num ə, kin ə de in dann njekoy'gi'ti ə aw rɔ'de'ti kaa, a oyi ta li'ə to ta ki rɔta'ti el bay!"»

17

*Ta do bulə de'gi'ti
(Mat 18.6, 7; Mrk 9.42)*

¹ Jeju el njendo'gi læ'ne ene: «Lo kadi de'gi a osi me majel'ti el goto. Kumtondoo in do de'ti ki majel re ki takul'ə. ² A in soti ngayn bay tado li'ə kadi do'i mbal kusi ko mində'ti, ə iləi'ə me ba'ti, utə kadi ra adi ki kare dann ngann'gi'ti ki du kin osi.» ³ Indəi kumkədi do ro'se'ti! Re ngonkon'i ra majel ə, maji kadi ndang'a do'ti, re inyə kuləra'ne ə, inyə go majel li'ə ko ad'a. ⁴ Re ra majel sə'i nja siri me ndo'ti ki kare kaa, re ro'i'ti nja siri dəji k'inyə go ko ə, inyə go ko ad'a.

*Kunme ki nden to kandi mutardə be
(Mat 17.20)*

⁵ *Njekawkulə'gi eli Burəbe eyina: «Ilə kunme do mad'a'ti læ'je adi'je.» ⁶ Ə Burəbe el'de ene: «Toki rəta'ti, re awi ki kunme ki in ndikiri ba to kandi kagi, ki bari'ə mutardə kin be mindi kaa, asi kadi eli kagi mbaykote kam eyina: Or ki ngirə'i ba ə aw man ro'i me ba'ti» ə a təl ro'ne go ta'ti læ'se.

Kulə læ njekuləbər

⁷ «Re de madi dann'se'ti aw ki nje ra kulə madi ki in nje ndoo eke in njengəm bati'gi. Loki təl mu re ningə, ke a el'ə ene: “Re kalangi isi nanga, so nya wa?” ⁸ Jagi, a el'ə ene: “Ra go nyakuso læ'm ki kad'a. Ningə mbəl ku ki ro'i'ti, ə re adi'm nyakuso. Loki m'njo nya num, manyi nya num ningə, so yan'i num, anyi yan'i num to.” ⁹ A ra oyo njekulə læ'ne tado təl ro'ne go ndu'gi'ti læ be'ne? Jagi a in be el! ¹⁰ Ta læ'se kaa to be to. Loki rai nya'gi pəti ki Luwə un ndu'ne kadi rai

ningə maji kadi eli eyina: “J’in nje ra kulə’gi ki nda’je goto, ji ra kulə ki maji kadi ji ra.”»

Jeju adi lapiya njebanji’gi dɔgi

¹¹ Dɔ row kaw’a Jerujalem’ti, Jeju dər mbunə bebo Samari ki Galile’ti. ¹² Loki isi ur me ngonn be’ti to kur bay ə, njebanji’gi dɔgi iləi ta’a. Adi ndan’de ngal si’ə jɔ, ə rai lokati. ¹³ Uləi ngirə kadi nonyi dɔ’a’ti ki ndu’de kibo eyina: «Jeju, njendo, oo kumtondoo lə’je!» ¹⁴ Loki oo’de ningə el’de ene: «Ai ɔji rɔ’sə njekujənyamosi kadikare’gi*!» Dɔ row kaw de’ti ne bay par ə, ingəi rɔ’de ar njay. ¹⁵ Ki kare dann’de’ti loki oo kadi ingə lapiya nga ningə, təl dɔ nja’ne’ti, ki kulə tɔji dɔ Luwə’ti, ki ndu’ne kibo. ¹⁶ Osi nja Jeju’ti, ɔsi nati non’ne nanga, ra’a oyo. Dingəm kakin in de ki Samari’ti. ¹⁷ Jeju el ene: «Njebanji’gi ki dɔgi pəti ki rɔ’de ar njay, eke nje ki jikara awi ra wa?» ¹⁸ Mbunə’de’ti pəti, de kare ki təl re ulə tɔji dɔ Luwə’ti goto, nan de ki in Juwipi el kin ki kar’ne ba par! ¹⁹ Ningə Jeju el de ki Samari’ti kakin ene: «Ində taa aw, tado kunme lə’i aj’i.»

Ta ki ɔjido Konbe lə Luwə

(Mat 24.23-28,37-41)

²⁰ Ndo kare Parisi’gi dəji Jeju ta ki ɔjido dɔkagilo re Konbe lə Luwə. Jeju el’de ene: «Konbe lə Luwə a re to nya ki de’gi a oyi’ə ki kum’de jaja el. ²¹ A in ki k’el k’ene: “Oyi in yo bo”, eke: “In ne bo el.” Toki rɔta’ti Konbe lə Luwə in dann’sə’ti nga.» ²² Go’ti ningə el

* **17:14** 17.14 Lebitiki 14.2-3

njendo'gi ene: «Ndo madi a re non ki a ndingəi ngayn kadi oyi ndo kare me ndo'gi'ti lə Ngonn De, nan lo kadi a oyi goto. ²³ Ningə a eli'se eyina: "Kirisiti in ne", eke "Kirisiti in nu!" kadi ai! Ononyi'se kadi anyinan ngodi ki low'ə'ti! ²⁴ Ningə, toki ndi təl ə lo ar njay njay in dow dɔran'ti ki kare te'n dowə'ti ki nungi kakin ə, ndo re'm m'in Ngonn de kaa a to be tɔ. ²⁵ Nan kete non təl'ə'ti, maji kadi Ngonn De ingə kon ngayn, kadi de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone kin mbəti m'in bay taa. ²⁶ Ningə, ko nya'a ki ra nya dɔkagilo'ti lə Nuwe kin ə, be tɔ'a a ra'n nya ndo re'm'ti m'in Ngonn de tɔ. ²⁷ De'gi soi nya ge, anyinan nya ge, taai nan ge, adi ngann de'gi taai ngaw ge, biti ndo'ti ki Nuwe ur'n me tokibo'ti. Go'ti ningə mann kon kibo re tuji de'gi pəti†. ²⁸ A to to nya ki ra nya dɔkagilo'ti lə Loti be tɔ: De'gi soi nya num, anyinan nya num, ndogi nya'gi num, lawi nya'gi num, manyi kagi'gi num ə rai kəy'gi num tɔ. ²⁹ Nan ndo ki Loti te'n me bebo'ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki babur ki in dɔran'ti on de'gi təl'de pəti‡. ³⁰ Ndo ki m'in Ngonn de m'a te'n bus kaa, be tɔ'a nya'gi a rai nya tɔ. ³¹ Me ndo'a'ti kin de ki in dɔ kəy'ti ə, a ur nanga tado kəy nya'gi lə'ne ki me kəy'ti te'n taga el. Be tɔ ə, de ki ra me ndoo'ti kaa a təl re be el tɔ. ³² Adi me'se olo dɔ nya'ti ki te dɔ ne Loti'ti, ki ilə rəti ə ingə koy kin§. ³³ De ki sangi kadi n'aji rə'ne ki non'ti, a ilə rə'ne kɔ. Nan de ki ilə rə'ne kɔ tado lə'm ə, a ngəm rə'ne ki non'ti

† **17:27** 17.27 Lo tum ginn nya'gi 6.9-7.24 ‡ **17:29** 17.29 Lotum 18.20-19.25 § **17:32** 17.32 Lo tum ginn nya'gi 19.26

tɔ. ³⁴ Adɪ m'el'se, me kondɔ'a'ti kin, de'gi joo toi dɔ tirə'ti ki kareba ningə, a uni ki kare, a inyəi ki nungi. ³⁵ Dene'gi joo, a uri nya nan'ti, a uni ki kare ə, a inyəi ki nungi. ³⁶ [Dingəm'gi joo, a rai kulə me ndɔɔ'ti ki kare ə, a uni ki kare ə a inyəi ki nungi.]» ³⁷ Ningə, njendo'gi dəji'ə eyina: «Burəbe, lo ki ra'ti ə, nya'gi kin a rai nya'ti wa?» El'de ene: «Lo ki ninn to'ti ə, mal'gi a kawinan səm'ti.»

18

Kujita ki ojido njegangi ta ki dene ki njen-gawkoy

¹ Jeju el kujita njendo'gi lə'ne kadi ndo'n'de, kadi elita ki Luwə ta ta, um kadi wongi ra'de go'ti el. ² El ene: «Njegangi ta kare isi bebo'ti madi non. Njegangi ta kakin bol Luwə el num, ta ilə koji dɔ de'ti el num tɔ. ³ Me bebo'ti kakin ə, dene kare ki njengawkoy si'ti non tɔ. Dene kakin re ki dokagilo'gi pəti el'ə ene: “Gangi ta lə'm ki to mbunə'm'ti ki nje ta lə'm kin adi'm.” ⁴ Njegangi ta kakin mbəti Dokagilo ngayn. Nan təl elta rɔ'ne ene: “Re m'bol Luwə el num, ta m'ilə koji dɔ'de madi'ti kare el kaa, ⁵ dene ki njengawkoy kam njuwə'm ngayn. Maji kadi m'gangi ta li'ə mad'a, kadi təl re gogi ndɔ ki rangi'ti, to dɔ'm bay el nga.”» ⁶ Burəbe el dɔ'ti ene: «Maji kadi oyi dɔ ta ki njegangi ta ki gorow'ə'ti el kin maji. ⁷ Ke oyi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi nje ki mbəti'de, ki sii nonyi dɔ'a'ti kada ge kondɔ ge kin el wa? A isi gərərə ba dɔ ra se'de'ti wa? ⁸ Adɪ m'el'se, a

gangi ta læ'de kalangi ba. Nan ndo ki Ngonn De a re, ke a ingə kunme donangi'ti bay wa?»

Parisi ki njetalambo

⁹ Jeju el kujita ki do nje'gi ki oyi ro'de to de'gi ki dana ə kidi ndəgi de'gi. ¹⁰ Ene: «Dingəm'gi joo, rai Kəy'ti læ Luwə tado kelta ki Luwə; ki kare in Parisi, ki nungi in njetalambo to. ¹¹ Parisi in ra ta ə elta ki ojido ro'ne me'ne'ti ene: "Luwə læ'm, m'ra'i oyo tado m'in to to ndəgi de'gi ki nje bogi'gi eke njera nya'gi ki dana el, ki njekuwa marum, taa to njetalambo kam el. ¹² Me ndo'ti ki siri, m'ogi ro'm nyakuso nja joo. Madi Luwə ki kare me ki dogi'ti, me nyakingə'gi'ti læ'm pəti tigə." ¹³ Nan njetalambo osi ro'ne ngərəngi nu, kun kaa ge kun kum'ne ki doran'ti el. Ningə ində kadi'ne ray ray ə, el ene: "Luwə læ'm oo kumtondoo læ'm tado m'in njeramajel!" ¹⁴ Adi m'el'se, in njetalambo ə təl aw be læ'ne ningə Luwə tudə de'ti ki dana, um Parisi el. Tado de ki un do'ne ta, ə a uləi do'a nanga; nan de ki sol do'ne ə, a uni do'a ta to.»

Jeju ində ji'ne do ngann'gi'ti ki du (Mat 19.13-15; Mrk 10.13-16)

¹⁵ Ngann'gi ki kasi inbe kin kaa de'gi rei se'de ro Jeju'ti kadi njangido'de. Nan loki njendo'gi oyi nya kin ningə, ndangi'de. ¹⁶ Nan Jeju adi rei ki ngann'gi ki du ro'a'ti ningə el ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei ro'm'ti, ononyi'se kadi ogi'de tarow, tado Konbe læ Luwə in nya de'gi ki toi to ngann'gi ki du be. ¹⁷ Toki ro'ta'ti adi m'el'se, de ki taa Konbe læ Luwə to ngonn ki du be el ə, a ur me'ti el ratata.»

Basa ki njenyakingə
(*Mat 19.16-30; Mrk 10.17-31*)

¹⁸ Kibo læ Juwipi'gi kare, dəji Jeju ene: «Njendo ki nje hal ki maji, in ri ə m'a m'ra ə m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?» ¹⁹ Jeju el'ə ene: «Tado ri ə bari'm de ki maji wa? De kare ki maji goto, nan Luwə ki kar'ne ba par ə in de ki maji. ²⁰ In gər mbərkikində'gi læ Luwə ki ene: "A uwə marum el, a təl de el, a bogi el, a mannaji ki ngom do mad'i'ti el, a osikurə baw'i ki kon'i*."» ²¹ Ningə dingəm təl el Jeju ene: «Nya'gi kin pəti m'təl rə'm go'ti dəkagilo kulə ngirə basa'm'ti nu biti bone.» ²² Go ta'gi'ti kin Jeju el'ə ene: «Nya kare be ə nanyi kadi in ra bay: Aw adi ndogi sə'i nyakingə'gi læ'i pəti tigə, ə lowə nar'a njendoo'gi, ə a aw ki nyakingə'gi ngayn me dəran'ti, ə un go'm!» ²³ Nan loki dingəm oo ta kin, kum'ə diw kururu, tado in de ki nyakingə li'ə in ngayn. ²⁴ Loki Jeju oo'ə, un kum'ne oo'n'ə ningə el ene: «In nya ki ngan ngayn ki rə njenyakingə'gi kadi uri me Konbe læ Luwə. ²⁵ In nya ki ngan ngayn inbe kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin bay kadi njenyakingə ur Konbe læ Luwə.» ²⁶ Nje ki si oyi do ta læ Jeju eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?» ²⁷ Jeju ilə'de'ti ene: «Nya ki de asi ra el, Luwə asi kadi ra.» ²⁸ Piyər el'ə ene: «Nga j'in, ki j'inyə nyakingə'gi læ'je pəti ə j'un go'i.» ²⁹ Jeju el'de ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se, re tado Konbe læ Luwə, de madi, inyə kəy læ'ne,

* **18:20** 18.20 Tekitaga 20.12-16; Ndukun ki nja joo 5.16-20

ne'ne, ki ngannkon'ne'gi, ki baw'ne kon'ne, ki ngann'ne'gi, ³⁰ ə, a ingə dɔ'ti ngayn utə ki kete bay, dɔkagilo'ti ki bone, taa dɔkagilo'ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki non'ti.»

Jeju elta ki dɔ koy'ne'ti ki kində'ne lo koy'ti
(Mat 20.17-19; Mrk 10.32-34)

³¹ Jeju bar njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki rɔ'ne'ti, ningə el'de ene: «Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem'ti, nya'gi pəti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ndangi ɔjido'm m'in Ngonn de, a tɔlita'de. ³² Tado, a uləi m'in ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi to kogi dɔ'm'ti ge, a taji m'in ge, taa a tuwi mann ta'de dɔ'm'ti num tɔ. ³³ Go'ti, loki indəi'ə ki ndəy ningə, a tɔli'ə. Ndo mutə tum ginn'ə ndɔ koy'o'ti a te lo koy'ti.» ³⁴ Nan nya kare ki njendo'gi gəri me ta'ti kin goto. In ta ki to lo kiyəɔ'ti rɔ'de'ti. Gəri me ta ki Jeju ge kel'de el.

Jeju adi njekumtɔ oo lo Jeriko'ti
(Mat 20.29-34; Mrk 10.46-52)

³⁵ Loki Jeju in ndəkba ki bebo Jeriko ningə, njekumtɔ madi isi ngangɔ row'ti non, isi koy nya. ³⁶ Loki njekumtɔ oo kah bulə de'gi ki isi indəi dəri bur bur ningə, dəji ta ke ri ə ra nya wa. ³⁷ Eli'ə eyina: «Jeju ki Najareti ə isi ində dər.» ³⁸ Njekumtɔ ulə ngirə kadi un ndu'ne ki ta, ə non ki tɔgi'ne, ene: «Jeju ki Ngonnkaw Dabidi†, oo kumtondoo lə'm!» ³⁹ De'gi ki nje njiyə kete non de'gi'ti ndangi'ə kadi uti ta'ne, nan kadibe bay ə njekumtɔ un ndu'ne ki taa dɔ mad'a'ti ene:

† **18:38** 18.38 Gonyi Mrk 10.47 ki ta ki dɔ'ti ginn makitu'ti nanga.

«Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm!» ⁴⁰ Jeju ra lokati ə un ndu'ne kadi rei si'ə rə'ne'ti. Loki re rə'a'ti ndəkba ningə, Jeju dəj'ə ene: ⁴¹ «In ri ə ge kadi m'ra mad'i wa?» Njekumto el'ə ene: «Burəbe, m'ge kadi kum oo lo!» ⁴² Jeju el'ə ene: «Oo lo! Kunme lə'i aj'i nga.» ⁴³ Par ə, low'ə'ti non kum'ə oo lo adi un go Jeju ki kulə toji do Luwə'ti ta'ne'ti. Loki bulə de'gi oyi nya kin ningə, uləi ngirə kosikurə Luwə.

19

Jeju ingi ki Jaka

¹ Loki Jeju ur me be'ti ki Jeriko ə isi ində dər ningə, ² dingəm ki njenyakingə kare ki tə'a nan Jaka, ki in ki boi lə njetalambo'gi isi non. ³ Dingəm kin sangi kadi n'oo ke Jeju in nan dana wa, nan lo kadi oo Jeju goto, tado bulə de'gi, taa in de ki goji to. ⁴ Be ə, anyi ngodi kete, aw ala do kagi mbaykote'ti, kadi n'oo Jeju ki a dər ki row ki low'ə'ti kin. ⁵ Loki Jeju re te low'ə'ti kakin ningə, un kum'ne ki taa, el Jaka ene: «Jaka, ur nanga ne kalangi, tado m'in m'a m'nji me kəy'ti lə'i bone.» ⁶ Lo kin'ti, Jaka ur nanga kalangi, uwə Jeju rə'ne'ti ki ronel.

⁷ De'gi pəti ki oyi nya kin, barita do Jeju'ti eli eyina: «Aw isi be lə njeramajel.» ⁸ Nan Jaka ra taa, el Burəbe ene: «Burəbe, m'a m'adi nusi nyakingə lə'm njendoo'gi. A kin ə re m'taa nya lə'de ki aldo maji ə, m'a m'təl m'ugə bang'a gogi nja so.» ⁹ Lo kin'ti Jeju ene: «Bone Njekaji de'gi ur me kəy'ti lə'i, tado in kaa in ngonk kaw

Abiraham to. ¹⁰ Tado ki rota'ti, Ngonn de re kadi sangi de'gi ki nanyinan, aji'de.»

*Kujita do bər'gi'ti ki mutə
(Mat 25.14-30)*

¹¹ Loki de'gi uri mbi'de sii oyi ta ki Jeju isi el'de ba bay ningə, Jeju un kujita kare ta'ne'ti kadi el'de. Jeju in ndəkba ki Jerujalem adi de'gi oyi kadi konbe lə Luwə a ɔdi rɔ'ne low'ə'ti non. ¹² El'de ene: «Dingəm kare ki oji'ə me maji'ti isi aw be madi'ti ki sanyi kadi indəi jɔgi konbe do'a'ti bay taa to təl. ¹³ Be ə, kete bay taa kadi aw, ɓar njekulə'gi lə'ne dɔgi, adi de ki ra dann'de'ti mbal ɔr kare, ningə el'de ene: “Tai, təli ji'se biti kadi m'təl m're m'ingə'n'se.” ¹⁴ Nan de'gi ki me be'ti li'ə mbəti go'ə'ti, in ginn'ə'ti kan, ə uləi de'gi go'ə'ti eli eyina: “Ji ndigi el kadi de kin re isi ngar do'je'ti.” ¹⁵ Be kaa, indəi jɔgi ngar do'a'ti. Be ə, loki təl re be ningə, ɓar nje ra kulə'gi lə'ne ki adi'de nar kakin kadi n'oo ke in ri ə rai wa. ¹⁶ De ki dɔkete re, ningə el ene: “Be'm, nar ɔr ki kare ki adi'm kaa, nyi m'ingə dɔgi do'ti kin.” ¹⁷ Ə ngar el ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji. Ningə toki ra'n nya ki low'ə'ti me kində kum go nya'ti ki nden be, m'indəi nje konbe do bebo'gi'ti ki dɔgi.” ¹⁸ De ki nja joo re, ningə el ene: “Be'm, nar ɔr ki kare ki adi'm kaa, nyi m'ingə mi do'ti kin.” ¹⁹ Ə ngar el'ə ko ta inbe kakin ene: “In isi to nje konbe do bebo'gi'ti mi.” ²⁰ In ki rangi re ningə el ene: “Be'm, oo nar ɔr lə'i ki kare ki adi kaa nyi to kin, m'aw m'ngəm ta ku'ti dangi m'ad'a to. ²¹ Tado m'bol'i, in de ki ngan ngayn: nya ki ində el kaa un num, nya ki duw el kaa

ujə num.” ²² Lo kin'ti ngar el'ə ene: “In njekulə ki majel. Ningə m'a m'gangi ta dɔ'i'ti ki ta ki te ta'i'ti inbe. In gər maji kadi m'in de ki ngan ngayn: nya ki m'ində el kaa m'un num, nya ki m'duw el kaa m'ujə num. ²³ Nga ra bann be ə re a ində nar lə'm lo ngəm nar'ti el wa? Re ində lo ngəm nar'ti ə, m'təl m're kin ə m'a m'ingə mann'a dɔ'ti.” ²⁴ Go'ti ngar el de'gi ki rai low'ə'ti non ene: “Tai nar ɔr ki kare ki ji'ə'ti kin adi in ki awi'n dɔgi kin.” ²⁵ Ə de'gi eli ngar eyina: “In kam aw ki nar ɔr dɔgi nga.” ²⁶ Nan ngar el'de ene: “M'el'se toki, de ki aw ki nya, a adi'ə dɔ'ti, nan de ki awi'n el, in ki nden inbe ki awi'n kin kaa a tai ji'ə'ti bay. ²⁷ Ningə njeban'gi lə'm, ki mbeti kadi m'in ngar dɔ'de'ti, rei se'de, tɔli'de takum'ti ne.”»

Jeju ur Jerujalem'ti ki kɔsikurə

(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-10; Jan 12.12-16)

²⁸ Go ta'gi'ti kin, Jeju gangi kete non bulə de'gi, un row ki kaw ki Jerujalem. ²⁹ Loki Jeju re te ndəkba ki be ki Betipaje in ki be ki Betani, ki kaw ki kadi mbal'gi'ti ki bari'de mbal kagi Buni'gi kin ningə, ulə njendo'gi joo. ³⁰ El'de ene: «Awi me ngonn be'ti ki ra non'se'ti kam. Loki a uri ki me be'ti, a ingəi ngonn koro ki dɔ'i'ə adi ra. In ngonn koro ki de ala gidə'ti nja kare el bay. Tuti'ə, in rei si'ə adi'm'in. ³¹ Ə re de madi dəji'se ene: “Tadɔ ri ə isi tuti ngonn koro kin wa?” Ə a eli'ə eyina: Tadɔ “Burəbe ə ge'ə.”»

³² Nje ki Jeju ulə'de kakin awi ningə nyi, ingəi nya'gi inbe toki Jeju el'n'de. ³³ Be ə, tuti ngonn koro kakin ningə, be nje koro'gi dəji'de eyina:

«Tado ri ə tuti ngonn koro kin wa?» ³⁴ Ningə njendo'gi iləi'de'ti eyina: «Burəbe ə ge'de.»

³⁵ Loki rei ki ngonn koro kakin adi Jeju ningə, ləwi ku'gi lə'de gidə'ti ə adi Jeju ala isi də'ti.

³⁶ Kəti inbe ki isi ətə aw kete kete kin ningə, de'gi mbalayi ku'gi lə'de də row njiyə'ti. ³⁷ Loki Jeju isi re ndəkba ki Jerujalem'ti ki row ki in ki də mbal kagi Buni'gi'ti kin ningə, bulə njendo'gi li'ə pəti, rə'de nəl'de ngayn adi uni ndu'de ki taa, piti Luwə tado nyakəji'gi pəti ki ra adi oyi ki kum'de.

³⁸ Piti Luwə eyina:

«Kadi Luwə njangi də ngar ki re me tə Burəbe'ti! Kadi lapiya re ki də dəran'ti, ə təji in ki də Luwə'ti ki nje kisi dəran'ti tə.»

³⁹ Parisi'gi madi ki in dann bulə de'gi'ti eli Jeju eyina: «Burəbe, ndangi njendo'gi lə'i adi uti ta'de.» ⁴⁰ Ə Jeju el'de ene: «M'el'se m'adi oyi, re ingi uti ta'de kaa, gagi mbal'gi a singəi səkitə.»

Jeju non tado bebo Jerujalem

⁴¹ Loki Jeju ində də be ki Jerujalem ndəkba ə un kum'ne oo'n'ə ningə mann non re kum'ə'ti.

⁴² Mann non re kum'ə'ti adi el ene: «Kin ə re dəkagilo'gi ki, bone kin, in kaa in gər row lapiya kin ə re a in soti sə'i, nan kum'i te də'ti el.

⁴³ Ndo'gi ki ngan a rei non kadi njeban'gi lə'i a uləi nan gugi də'i, a iləi nan ki ta tə row'gi pəti, a uti nu nguy lo kadi a te goto. ⁴⁴ A budi'nu nanga mur mur ki de'gi lə'i. Mbal madi ki kadi de a inyə adi isi də mad'a'ti goto. Tado kum'i te də dəkagilo'ti ki Luwə re'n kadi ra'n sə'i kin el.»

Jeju me Kəy'ti lə Luwə

(Mat 21.12-13; Mrk 11.15-19; Jan 2.13-16)

⁴⁵ Go'ti, Jeju aw ur nati Køy'ti læ Luwə, ilə rə'ne tuwə njelaw nya'gi səm'ti kə. ⁴⁶ Ningə el'de ene: «Ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: “Køy læ'm a in køy kelta ki Luwə, nan ingi, təli'ə lokiyərɔ'ti læ njeɓogi'gi yo.”»

⁴⁷ Ndo'gi pəti, Jeju ndo de'gi nya me Køy'ti læ Luwə. Lo kin'ti, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi, ki njekundo de'gi me ɓe, sangi row kadi n'toli Jeju, ⁴⁸ nan gəri row'ə el, tado bulə de'gi indəi mbi'de maji ngayn go ta'ti li'ə.

20

Tɔgi læ Jeju

(Mat 21.23-27; Mrk 11.27-33)

¹ Ndo kare, Jeju sii ndo de'gi nya me Køy'ti læ Luwə, ilə'n mbər Poyta ki maji ningə, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi ki ngatɔgi'gi, tei non rei. ² Loki rei ningə dəji'ə eyina: «El'je adi j'oo, in ki tɔgi ki in ra ə isi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tɔ a adi ndu'ne ə isi ra'n wa?» ³ Ə Jeju təl el'de ene: «M'in kaa m'a m'dəji'se ta kare kadi eli m'in. ⁴ In nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi?» ⁵ Nan təli mərita dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə” a dəji'je ene ke ra bann ə j'un me'je j'ad'a el wa? ⁶ A kin ə re j'eli j'ene: “In de'gi ə uləi Jan” ə, bulə de'gi ba pəti a tiləi'je ki mbal təli'je, tado gəri maji ngayn kadi Jan in njekeltakita Luwə'ti.» ⁷ Be ə təli eli Jeju toki n'gəri de ki ulə el. ⁸ Ə Jeju ilə de'ti ene: «Re

in be ə, m'in kaa m'a m'el'se tɔgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tɔ.»

Kujita dɔ nje ra kulə ndɔɔ nju'ti
(Mat 21.33-46; Mrk 12.1-12)

⁹ Go'ti, Jeju ilə rɔ'ne elta bulə de'gi me kujita'ti kin ene: «Dingəm kare uwə ndɔɔ nju ningə; dɔ'i tanan'ti ki de'gi ki nje ra kulə nju kadi to rai kulə adi'ə, ə kagilo'ə'ti ə kanyi nan nya'a ningə, ɔti aw mbah ki go'ə ngal. ¹⁰ Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər lə'ne kare kadi aw taa kandi nya ndɔɔ nju kakin, ki in yan'ne ji njerakulə'ti adi ne. Nan loki bər aw ningə, nje ra kulə'gi, tindəi'ə ngayn, ə tuwəi'ə adi təl ki ji'ne kare aw. ¹¹ Njendɔɔ təl ulə bər ki rangi bay. Nan in kaa, tindəi'ə ge taji'ə ge, ə tuwəi'ə adi təl ki ji'ne kare aw. ¹² Be kaa dingəm kakin təl ulə bər ki nja mutə bay. Ningə in ki nja mutə kin, in kaa nje ra kulə'gi kakin tindəi'ə, adi'ə do, ə tuwəi'ə adi'ə aw. ¹³ Lo kin'ti, be njendɔɔ dəji ta rɔ'ne ene: “In ri ə kadi m'ra wa. M'a m'ulə ki ngonn'm ki dingəm ki njendigi lə'm ngayn kin. Dɔmaji, a boli gid'ə.” ¹⁴ Nan nje ra kulə nju loki kum'de osi dɔ ngonn'on'ti ningə, elinan ta kin dann'de'ti eyina: “Darɔ'a inbe kam ə a in nje nya nduwə. Ji tɔli'ə j'adi ndɔɔ nju kin təl nya lə'je!” ¹⁵ Be ə, ndɔri ngonn kakin uwəi'ə awi si'ə gidi ndɔɔ'ti taga, tɔli'ə. Lo kin'ti Jeju dəji'de ene: Eke dingəm ki be nje ndɔɔ kin a ra se'de bann wa? ¹⁶ A re kadi tɔko nje ra kulə nju kin kɔ, ə ində nje ki rangi ta ndɔɔ nju'ti.» Loki de'gi oyi ta ki Jeju el kin ningə, eli eyina: «Jagi, nya

kin a ra nya be el.» ¹⁷ Nan Jeju gon'de ba ningø el'de ene: «Ta ki makitu læ Luwø el ene
“Mbal ki njera køy'gi mbøti'ø,

In ø tøl mbal ki in tøgì køy*,” kin me'ø in ri ø?

¹⁸ De ki ra ki osi dø mbal'ti kin ø, a tøti njøki njøki. A re mbal kin ø osi dø'a'ti ningø, de'ø kin a røkitøi'ø røkitø røkitø».

Ta dø lambo'ti læ ngar Sejar

(Mat 22.15-22; Mrk 12.13-17)

¹⁹ Njendo ndukun'gi ki kibo'gi læ njekujønyamosi kadikare'gi sangi row kadi n'uwøi Jeju low'ø'ti ne, tado gøri maji kadi kujita ki Jeju el kin øji dø'de, nan bølì bulø de'gi.

²⁰ Be ø, indøi kum'de go Jeju'ti, ningø uløi de'gi madi ki rai rø'de to de'gi ki dana be rø'a'ti. Uløi de rø'a'ti kadi to me ta'ti ki a te ta'a'ti kin ningø, n'uwøi'ø'n'ø n'uløi'ø ji nje konbe'ti ki aw tøgì dø'a'ti. ²¹ Ø de'gi kakin døji Jeju eyina: «Njendo de'gi, ji gør kadi in njekelta ki røta'ti taa in njendo nya ki røta'ti tø. Kør kum'de dana goto rø'i'ti, isi ndo de'gi row ki røta'ti ki nøl Luwø.

²² Ø el'je adi j'oo: In gorow'ø'ti eke in gorow'ø'ti el kadi j'ugø lambo nje konbe kibo Sejar wa?»

²³ Nan Jeju gør kadi ødi kum'ø kare, adi el'de ene: ²⁴ «Tøji m'in silø kare adi'm'in m'oo, ke dø nan ø si'ti, ø tø nan tø ø ndangi'ti wa?» Ningø eli eyina: «In ngar Sejar.» ²⁵ Nga a Jeju el'de ene: «Nya læ Sejar ø adi Sejar, nya læ Luwø ø adi Luwø tø.» ²⁶ Lo kin'ti, lo kadi uwøi Jeju ki ta ki ta'a'ti non bulø de'gi'ti goto. Ta ki ilø'de'ti øti'de bøl to køti yo, adi rai ta'de mbo.

* **20:17** 20.17 Pa'gi 118.22

Sadusi'gi ki kində lo koy'ti
(Mat 22.23-33; Mrk 12.18-27)

²⁷ *Sadusi'gi ki madi rei rə Jeju'ti. Sadusi'gi in de'gi ki nje k'el k'ene njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el. Rei rə'a'ti dəji'ə eyina: ²⁸ «Njendo, Moji ndangi ta kin me makitu'ti adi'je ene: "Re de madi, ngonnkon'a taa dene, ə ngonnkon'a kakin oji ngonn ki dene kakin el bay ə oy ningə, kadi taa dene nduwə kin oji'n ngann'gi kadi tei tor ngonnkon'a'ti."† ²⁹ Ningə ki ojidə ta kin, ngannkon nan'gi in siri. Ki dəkete ta dene, oji'n ngonn el bay ə oy. ³⁰ Ki nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə kah'a'ti inbe kakin. ³¹ Ki nja mutə re in kah'a'ti inbe kakin bay. Adi ngannkon nan'gi ki siri kin, taai dene ki kare kin pəti, ningə oyi adi lo koji ngonn si'ə goto. ³² Ta tolta'a'ti, darə dene inbe re oy tə. ³³ Nga ke ndə ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, nan dann'de'ti ə dene kakin a in ne'ə wa? Tado in siri pəti taai'ə ne'de'ti.» ³⁴ Jeju el'de ene: «Donangi'ti ne ə dingəm'gi ki dene'gi isi taai nan. ³⁵ Nan de'gi ki Luwə oo'de kadi asi kadi a indəi taa lo koy'ti, kadi sii me bəkon'ti ki sigi, a taai nan dene'ti ki dingəm el nga. ³⁶ Taa a oyi el tə, tado a toi to malayka'gi be. In ngann Luwə tado Luwə adi'de indəi taa lo koy'ti. ³⁷ Ningə ta k'el k'ene njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, Moji inbe elta ar njay də'ti kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti. Loki elta oji'n də por ki on me ngan'ti, Moji bar Luwə ene: "Luwə lə Abiraham, Luwə lə Isaki, ki Luwə lə Jakobi‡." ³⁸ Ningə Jeju ilə də'ti toki Luwə in

† **20:28** 20.28 Lotum 38.8; Ndukun 25.5-10. ‡ **20:37** 20.37 Tekitaga 3.2, 6

Luwə lə de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwə lə njekoy'gi el. Tado takum Luwə'ti de'gi pəti sii ki do'de taa.» ³⁹ Lo kin'ti, njendo ndukun'gi ki nan'gi eli Jeju eyina: «Njendo de'gi, elta maji ngayn.» ⁴⁰ Tado sangi kadi n'dəji'ə ta ki rangi el nga.

Kirisiti ki Dabidi

(Mat 22.41-45; Mrk 12.35-37)

⁴¹ Jeju dəji'de ta ene: «Ra bann be ə de'gi eli par eyina Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, in ngonnkaw Dabidi wa? ⁴² Tado Dabidi inbe ki do'ne el me makitu Pa'gi'ti ene:

“Burəbe Luwə el Burəbe lə'm ene:

<Re isi dojikol'm'ti ne,

⁴³ biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn təg'i'tiS».”

⁴⁴ «Ə re Dabidi bar Kirisiti De ki Luwə mbət'ə Burəbe ə, ra bann taa Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a in ngonnkaw Dabidi ba par wa?»

Jeju gangi ta do njendo de'gi ndukun'ti lə Luwə

(Mat 23.37-39; Mrk 12.38-40)

⁴⁵ Jeju el njendo'gi lə'ne takum bulə de'gi'ti ki isi oyi do nyando li'ə ene: ⁴⁶ «Indəi kumkədi do ro'se'ti ki ro njendo ndukun'gi'ti. In de'gi ki ndigi njiyə ki ku ngal, taa ndigi kadi de'gi rai'de lapiya ki bukinan'ti lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi tə. Me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, eke lo nyakuso'ti, a ndigi lo kisi kibo, kete non de'gi'ti. ⁴⁷ Taai nyamaji'gi lə njengawkoy'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'de toki n'in

de'gi ki maji. Go kulə ra'de'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn do'de'ti utə ndəgi de'gi.»

21

Kadikare lə njengawkoy ki njendoo
(Mrk 12.41-44)

¹ Jeju un kum'ne isi oo'n njenyakingə'gi ki isi iləi kadikare lə'de me nya kadikare'ti. ² Ningə oo njengawkoy ki njendoo kare re ki ngann silə joo ilə tɔ. ³ Ə Jeju el ene: «M'el'se toki rɔta'ti, njengawkoy ki njendoo kam ilə kadikare utə ndəgi de'gi pəti. ⁴ Tado ndəgi de'gi pəti kam, adi bunə nar'gi lə'de, nan njengawkoy kin, me ndoo'ti li'ə, nya ki nanyi ji'ə'ti kadi ra'n ki rɔ'ne ə un ba pəti adi.»

Jeju elta do kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki a tuji
(Mat 24.1-2; Mrk 13.1-2)

⁵ Go'ti, de'gi madi isi elita do Kəy'ti lə Luwə eli eyina in nya ki əti bol ki dum, tado mbal'gi ki ndolo ki rai, ki nya'gi ki de'gi adi Luwə. Nan Jeju el ene: ⁶ «Nya'gi pəti ki oyi'de kin, ndo madi a re non ki mbal kare ki a nanyi kadi isi do mad'a'ti goto; a budi'de mur mur nanga.»

Nyakoji'gi ki a toji dokagilo kon ki a re
(Mat 24.3-8; Mrk 13.3-8)

⁷ Lo kin'ti, de'gi kakin dəji Jeju eyina: «Njendo, dokagilo ki ra'ti ə nya kin a ra nya wa? Nyakoji ki bann ə a toji kadi de'gi gəri dokagilo'ə ki a ra'n nya wa?» ⁸ Jeju ilə'de'ti ene: «Indəi kumkədi do rɔ'se'ti, adi de ədi'se el. Tado de'gi ngayn a rei ki tɔ'm, a eli eyina: “M'in ə m'in

Kirisiti”, ningə dəkagilo’ə kaa re nga, nan maji kadi uni go’de el. ⁹ Loki a oyi kah rō’gi, de’gi a in ki nan ki rō’gi kin, adi bol ra’sə el. Tado kadi nya’gi kin a rei kete bay taa, nan a in dōboy ndo tanan’ti non el bay.»

¹⁰ Ə Jeju el’de bay ene: «Ginn be madi a aw rō dō ginn be madi’ne’ti, konbe madi a aw rō dō konbe madi’ne’ti. ¹¹ Dōnangi a yəki, yəki ki əti bol, taa me lo’gi ki dangi dangi, monyi kosi’gi ki nje tōko de’gi a osi ge, bo a on ge. Ningə nya’gi ki əti bol ngayn a in ki dōran’ti rei, ki nyakoji’gi ki əti bol.

Dəkagilo kindəkumndoo
(*Mat 10.17-22; Mrk 13.9-13*)

¹² «Nan kete non nya’gi’ti kin pəti, de’gi a indəi ji’de dō’sə’ti, a adi’sə kon. A awi sese lo kəykawnan’gi’ti lə Juwipi’gi, buki’sə dangay’ti a awi sese non ngar’gi’ti ki boi, ki non nje konbe’gi’ti tado lə’m. ¹³ Lo kin’ti, in tarow ki te kadi ingəi ə manyinaji lə’m ki rō’de’ti. ¹⁴ Ningə nya ki kadi indəi dō’sə’ti ə to kin. Ononyi’sə kadi sangi ta madi indəi dō’sə’ti kete kadi to eli’de manji ta dō’sə’ti. ¹⁵ Tado m’inbe m’a m’adi’sə ta ki gosi ki kadi eli’de. Ningə njekosi’sə ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi osi kum yan’sə eke kadi manji el. ¹⁶ A oyi kadi baw’sə’gi ki kon’sə’gi, ki ngannkon’sə’gi, noji’sə’gi ba pəti, ki madi’sə’gi a uni dō’sə kadi adi de’gi. Ningə a gangi ta koy dō de’gi ngayn dann’sə’ti. ¹⁷ De’gi pəti a osi’sə ta tado lə’m. ¹⁸ Nan bisi dō’sə kare kaa a osi kə el. ¹⁹ Ningə in me kuwətoğiba’ti anyi a ingəi kaji.

Tuji ki a te do bebo Jerujalem'ti
(*Mat 24.15-21; Mrk 13.14-19*)

²⁰ «Loki a oyi njerɔ'gi iləi nan gugi do Jerujalem kin ningə, kadi in gəri toki dokagilo tuj'ə in ndəkba. ²¹ Be ə, de'gi ki sii Jude'ti, kadi anyinan boi ki do mbal'gi'ti, ə kadi nje ki sii me bebo'ti, tei ki taga rangi, ningə kadi de'gi ki isi mu, kadi uri me bebo'ti el. ²² Tado a in ndo gangi ta ki kadi j'in pəti ki Makitu lə Luwə el ta'a a ra nya. ²³ Kumtondoo ki gara goto a in lə dene'gi ki nje səm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndo'a'ti non kin. Tado kumtondoo ki ngayn a ra de'gi me be'ti, ki wongi lə Luwə ki a re do de'gi'ti ki me be'ti kin to. ²⁴ De'gi a toli'de ki kiyəɔ, a uwəi'de awi se'de bər'ti do be'gi'ti ki dangi dangi. De'gi ki gəri Luwə el a njiyəi do Jerujalem mbisəi'ə mbaraki mbaraki, biti kadi dokagilo lə'de ki Luwə oji tolta'ne.

Təl Ngonn de
(*Mat 24.29-31; Mrk 13.24-27*)

²⁵ «Dokagilo'ə'ti kin, nyakoji'gi a tei kum kadi'ti ge, ki nanyi ge, ki mee'gi ge*. Dɔnangi'ti, mann ba a in, kah a bar ki taa, adi de'gi ki ginn be'gi'ti ki dangi dangi, bol a tol'de. ²⁶ Bol a tol'de adi dadi par par, sii nginəi ta tuji'gi ki a tei do'de'ti dɔnangi'ti. Tado togi'gi ki dɔran'ti a yəki. ²⁷ Lo kin'ti anyi de'gi a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi'ti. M'a m're ki togi pəti, me kunj'i'ti ki əti bol†. ²⁸ Loki nya'gi kin rai nya ningə, maji kadi rai rɔ'se, ori do'se taa, tado

* **21:25** 21.25 Ejay 13.10; Ejəkel 32.7; Juwəl 3.3-4 † **21:27** 21.27 Daniyel 7.13

kagilo taa k'ilə taa lə'se in ndəkba.» ²⁹ Ningə Jeju un kujita ndo'n'de nya ene: «Gonyi kagi mbaykote ki ndəgi kagi'gi oyi. ³⁰ Loki mbi'ə ulə ngirə kiti kin ningə, gəri kadi nanyi bar in ndəkba nga. ³¹ Be tə ə, loki oyi nya'gi kin rai nya ningə, maji kadi in gəri toki Konbe lə Luwə in ndəkba. ³² Ningə toki rəta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki do'de taa ne kin a oyi tigə el bay ə nya'gi kin pəti a rai nya. ³³ Dəran ki dənangi a gotoi ndo madi, nan ta'gi lə'm a toi lo to'de'ti ba biti ki non'ti.

Kisi do nja'ti

³⁴ «Maji kadi sii do nja'se'ti, um adi gon nyakuso ki gon nyakanyi, ki mərta ki do nya ki dənangi'ti ne uwə me'se adi ndo kin uwə'se nanga bus el. ³⁵ Kadi uwə'se nanga toki bandi a osi'n do kanji'gi'ti kin be el. Tado in nya ki a osi do de'gi'ti pəti ki dənangi'ti. ³⁶ Ningə kadi toi bi el, elita ki Luwə ki dokagilo'gi pəti kadi to ingəi togi dumi do nya'gi pəti ki a rai nya kin, ə kadi tei rai ki takum Ngonn de'ti.»

³⁷ Re kada kaa, Jeju ndo nya de'gi me Kəy'ti lə Luwə. A re kondə'ti tə ningə, te aw do mbal'ti ki bari'ə do mbal kagi Buni'gi. ³⁸ Loki lo ti njay tə ningə, bulə de'gi rei me Kəy'ti lə Luwə kadi oyi do ta li'ə.

22

Judasi un do Jeju

(Mat 26.1-5, 14-16; Mrk 14.1-2, 10-11)

1 Nanyi mapa ki hum ɔd'ɔ el, ki ɓari'ə nanyi Paki in ndəkba*. 2 Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi læ Luwə, sangi row kadi n'uwəi Jeju n'toli'ə, nan ɓoli bulə de'gi. 3 Ə Satan ur me Judasi'ti ki ɓari'ə Isikariyoti ki in ki kare mbunə njendo'gi'ti læ Jeju ki dɔgi gidə in joo. 4 Ur me'ə'ti ad'a aw ində ta'ne nan'ti ki kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njekundo njengəm ta *Kəy læ Luwə, dɔ row'ti ki kadi ulə'n Jeju ji'de'ti. 5 Lo kin'ti, rɔ nje ki Judasi aw ingə'de kakin nəl'de ngayn adi uni mindi'de kadi n'adi'ə nar. 6 Judasi ndigi dɔ'ti, nga ningə isi sangi row ki to kadi ulə'n Jeju ji'de'ti ə kadi bulə de'gi oyi lowə el.

Jeju adi rai go Paki
(Mat 26.17-19; Mrk 14.12-16)

7 Ndɔ kusɔ mapa ki hum ɔd'ɔ el asi, adi in ndɔ tɔl ngann bati'gi tado nyakusɔ Paki. 8 Ə Jeju ulə Piyər ingi ki Jan ene: «Ai rai go nyakusɔ Paki kadi j'usɔi.» 9 Ingi təli dəji'ə eyina: «Loki ra be ə in ndigi kadi j'aw ji ra nyakusɔ səm'ti wa?» 10 Ningə Jeju ilə'de'ti ene: «Ai, loki isi uri ki me ɓebo'ti ningə, a tɔri tanan'ti ki dingəm kare ki oti mann me mbu ndar'ti dɔ'ne'ti ningə, uni go'ə, uri me kəy'ti ki ur'ti. 11 Loki uri go'ə'ti ningə, eli ɓe nje kəy kin eyina: “Njendo ene kadi ji dəji ke kəy ki ra ə kadi n'a n'usɔ nya Paki'ti ki njendo'gi læ'ne wa?” 12 Lo kin'ti, de kakin a ɔji'se me kəy ki boi. Me kəy kin to taa, ki nya'gi pəti me'ti. Lo kin ə a rai nyakusɔ'ti kadi j'usɔi. 13 Piyər in ki Jan awi ningə, ingəi nya'gi pəti asi nan toki Jeju

* 22:1 22.1 Tekitaga 12.1-27

eli'n'de kakin, adi rai nyakusɔ Paki indəi dɔ'a dana.»

Nyakusɔ lə Burəbe

(Mat 26.26-29; Mrk 14.22-25; 1Ko 11.23-26)

¹⁴ Loki dɔkadi asi, Jeju in ki njekawkulə'gi sii ta nyakusɔ'ti. ¹⁵ Ə Jeju el'de ene: «M'ndigi ngayn kadi m'njo nya Paki kin sese bay taa kadi m'ingə kon. ¹⁶ Ningə m'el'se toki rɔta'ti, m'a m'njo sese ki rangi gogi el, biti dɔkagilo kusɔ'a'ti me Konbe'ti lə Luwə.» ¹⁷ Go'ti, Jeju un kɔpi yiwi kandi nju, ra oyo Luwə dɔ'ti, ningə təl'n adi njekawkulə'gi ə el'de ene: «Tai anyinan dann'se'ti, ¹⁸ Tado toki rɔta'ti, m'a m'anyi yiwi kandi nju ki rangi el, biti kadi Konbe lə Luwə re'n.» ¹⁹ Go'ti, Jeju un mapa, ra oyo Luwə dɔ'ti, uwə tətəi nan'ti, təl'n adi'de ene: «In kin in darɔ'm, ki in ki kun kadi'se. Tai sɔi kadi me'se olo'n dɔ'm'ti.» ²⁰ Go nyakusɔ'ti, Jeju un kɔpi yiwi kandi nju, ra toki yan nyakusɔ kakin be tɔ, ningə el'de ene: «Kɔpi kin in kunmindɔ ki sigi me mosi'm'ti ki a anyi tado lə'se†.

²¹ «Ningə kadi oyi toki de ki a ulə'm ji de'gi'ti, isi ulə ji'ne nan'ti sə'm me ngo kusɔ nya'ti ne. ²² Tado Ngonn de a oy toki Luwə oji'n kete, nan kumtondoo in lə de kin ki ulə Ngonn de ji de'gi'ti.» ²³ Lo kin'ti, njekawkulə'gi iləi rɔ'de isi dəjinan ta dann'de'ti ke nan dann'de'ti ə kadi a ra nya ki be kin wa?

Nan a in ki boi?

(Mat 20.24-28, 19.28; Mrk 10.41-45)

† 22:20 22.20 Tekitaga 24.8; Jeremi 31.31-34

24 Go'ti, njekawkulə'gi uləi ngirə manjinan ta'ti ki togi'de eyina ke nan ə a in kibo dann'de'ti wa? 25 Ə Jeju el'de ene: «Ngar'gi ki onyibe do ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki donangi'ti ne, rai ro'de kadi n'in burəbe'gi do de'gi'ti, taa nje ki togi konbe in ji'de'ti, indəi togi do de'gi'ti kadi bari'de njeramaji'gi lə'de to. 26 Nan ingi, maji kadi rai toki ingi isi rai kin be el. De ki in ki togi dann'se'ti, maji kadi təl ro'ne de ki do du'ti, ningə kadi de ki njekundo'se, təl nje ra kulə lə'se to. 27 Tado de ki nje kisi ta nya kuso'ti num, de ki nje re ki nyakuso num, dann'de'ti ki joo kin, in ki nje kisi ta nyakuso'ti ə in kibo. Ningə m'in, m'nji dann'se'ti to nje re ki nyakuso kadi'se. 28 Ingi ə in de'gi ki uwəi togi'se ba sə'm me kon'ti. 29 Ningə toki Luwə ki Bai adi'm Konbe kakin ə, m'in m'adi'n'se to. 30 A səi ge, anyinan ge sə'm me Konbe'ti lə'm. Ningə a sii do kumbər gangi ta'gi'ti kadi gangi ta do ginn kaw Isirayel'ti ki dogi gidə in joo.»

*Jeju el toki Piyər a manji ta gər'ne
(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Jan 13.37-38)*

31 Jeju el Simon ene: «Simon, Simon, Satan dəji tarow kadi n'siyə'se toki de a siyə'n ko me yatiya'ti be. 32 Nan m'in, m'elta ki Luwə tado'i, kadi ilə kunme lə'i ko el. Ningə loki a təl ki ro'm'ti, maji kadi ulə dingəm me ngannkon'i'gi'ti to.» 33 Ə Piyər el Jeju ene: «Burəbe, m'nji do nja'm'ti kadi re in dangay kaa m'a m'aw sə'i nan'ti. A re in koy kaa m'a m'oy sə'i.» 34 Ə Jeju el'ə ene: «Piyər, adi m'el'i, bone

inbe kin, kunə kunjə non el bay ə, a manji ta nja mutə toki in gəri'm el.»

Nar, ki bɔl, ki sa

³⁵ Jeju el njendo'gi ene: «Loki kete m'ulə'se ki kanji kadi uni nar, eke bɔl, eke sa nja'se kin nya madi du'se wa?» Ə iləi Jeju'ti eyina: «Jagi, nya madi du'je el.» ³⁶ Nga ə Jeju el'de ene: «Ningə ki ngosine kin, de ki aw ki nar ningə kadi un ji'ne'ti, in ki aw ki bɔl ə kadi un ji'ne'ti. A kin ə re de madi aw ki nya kati el ə kadi ɔr ku ki rɔ'ne'ti law kadi ndogi ə inyə nar'a ndogi'n nya kati kare uwə ji'ne'ti. ³⁷ Adi m'el'se, maji kadi nya ki makitu lə Luwə el ta'a ene: "Tudəi'ə dann njeramajel'gi'ti‡," kin ra nya. Ningə nya ki kadi a re dɔ'm'ti, a ra nya.» ³⁸ Njendo'gi eli'ə eyina: «Burəbe, nya kati ə in joo kin.» Anyi el'de ene: «In be kin asi.»

Jeju elta ki Luwə dɔ mbal kagi Buni'gi'ti
(*Mat 26.36-41; Mrk 14.32-38*)

³⁹ Go'ti Jeju te, ningə toki isi ra'n kete kete, un tarow isi aw ki dɔ mbal kagi Buni'gi'ti. Njendo'gi li'ə uni go'ə. ⁴⁰ Loki rei tei dɔ mbal'ti, Jeju el njendo'gi ene: «Elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el.» ⁴¹ Anyi ɔr rɔ'ne sanyi nden, ningə osi məkəsi'ne nanga, elta ki Luwə ene: ⁴² «Bai, re in ndigi ə, osi kɔpi kon kin ngərəngi kɔ rɔ'm'ti. Nan k'in ə kadi in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kadi ndigi'ti lə'i taa.» ⁴³ Lo kin'ti non be, malayka kare in dɔran'ti re ad'a tɔgi. ⁴⁴ Metuji ra Jeju, il'ə nanga el, adi elta ki Luwə ki tɔgi'ne, tut'ə tosi nanga dogro dogro to kər mosi be.

‡ 22:37 22.37 Ejay 53.12

⁴⁵ Go kelta'ti ki Luwə, Jeju ində taa, təl re rə njendo'gi'ti ningə, ingə'de, isi toi bi ki me kon. ⁴⁶ Ə el'de ene: «In ri ə! isi to'i bi inbe biti wa? Indəi taa, ə elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el.»

Kuwə Jeju

(Mat 26.47-55; Mrk 14.43-49; Jan 18.3-11)

⁴⁷ Loki Jeju a elta ba bay ningə, kuti de'gi tei non isi rei. Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi læ Jeju ki dɔgi gidə in joo ə in non'de'ti. Re ki rə Jeju'ti kadi n'uwə ki rə'ne'ti. ⁴⁸ Ə Jeju el'ə ene: «In Judasi ki kuwə ki a uwə Ngonn de ki rə'i'ti ə a ulə'n'n'ə ji de'gi'ti!»

⁴⁹ Loki nje njiyə ki Jeju oyi nya'gi ki ra ra nya be ningə, dəji Jeju eyina: «Burəbe, maji kadi ji tugə'de ki nya kati eke kadi ji ra bann?» ⁵⁰ Ningə low'ə'ti non, ki kare dann'de'ti ɔr kiyə tugə'n mbi paja læ kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi. Tugə mbi'ə ki dɔjikəl'ɔ'ti bati gangi. ⁵¹ Nan Jeju el'de ene: «Asi be nga, inyəi'de adi rai.» Ningə ulə ji'ne ɔdi'n mbi paja kakin, adi mbi'ə təl to maji gogi. ⁵² Go'ti, Jeju un ta el kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, ki njengəm ta Kəy læ Luwə, ki ngatɔgi'gi ki rei ki dɔ'a'ti ene: «To to nya ki m'in njebogi ə, rei ki kiyəɔ'gi ki gəl'gi kadi uwəi m'in be? ⁵³ Ndo'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti læ Luwə, nan uwəi m'in el, ningə in ndɔ læ'se bone, in ndɔ ki kadi tɔgi'gi ki majel ɔdi rə'de me lo ki diw'ti.»

Piyər manji ta gər Jeju

(Mat 26.57-27.1; Mrk 14.53-15.1; Jan 18.13-27)

⁵⁴ Lo kin'ti, uwæi Jeju, awi si'ə, uri si'ə kəy lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Piyər njiyə sanyi nden, ningə un go'de isi aw se'de. ⁵⁵ De'gi iləi por tambalo'ti, sii ta'ti, adi Piyər aw si ta'ti se'de. ⁵⁶ Ningə ngonni ki dene kare ki nje ra kulə me kəy'ti, oo Piyər isi kunji por'ti, ə ində manj'a ba, ningə el ene: «In ki isi kin kaa, kete in si'ə tɔ.» ⁵⁷ Nan Piyər manji ene: «Dene, m'gər'ə el.» ⁵⁸ Ə nden go'ti ə de ki rangi oo Piyər, ningə təl el bay ene: «In kaa in dann de'gi'ti li'ə tɔ.» Nan Piyər ilə de'ti kakin ene: «Jagi, m'in se'de el.» ⁵⁹ Biti asi kadi kare go'ti, ningə de ki rangi təl re dɔ'ti bay ene: «Ki rɔta'ti, dingəm kin kete in si'ə tɔ, tado in de ki Galile'ti.» ⁶⁰ Ə Piyər ilə'ti ene: «Dingəm, m'gər me ta lə'i ki ge kadi el kin el.» Anyi tanan'ti non inbe ki Piyər isi elta ta'ne'ti ba bay ningə, kunə kunjə non. ⁶¹ Low'ə'ti non, Burəbe ilə rəti gon Piyər, ningə me Piyər olo dɔ ta'ti ki ndəki Burəbe el'ə ene: «Bone inbe kin, kete bay taa kadi kunə kunjə non, a manji ta nja mutə ene gəri'm el§.» ⁶² Piyər ində lo te taga ki mann non ki tingə kum'ne'ti.

De'gi taji Jeju, tindəi'ə

(Mat 26.67-68; Mrk 14.65)

⁶³ De'gi ki njengəm Jeju, mboi si'ə ge, tindəi'ə ge. ⁶⁴ Anyi dɔi kum'ə ə eli eyina: «Nan ə Indəi wa, in elta ki ta Luwə'ti ə ndon ndil adi j'oo!» ⁶⁵ Taa nyataji'gi ki rangi ngayn tei ta'de'ti ki rɔ'a'ti.

Jeju ra non njegangi ta'gi'ti lə Juwipi'gi

(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Jan 18.19-24)

⁶⁶ Loki lo ti ningə, ngatogi'gi lə Juwipi'gi, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi, ingəi nan, awi ki Jeju non njegangi ta'gi'ti lə'de in Juwipi'gi, ⁶⁷ ningə eli'ə eyina: «Re in ə in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə ə el'je adi j'oo.» Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Re m'el'se kaa a uni me'se adi'm'in el. ⁶⁸ Taa re m'dəji'se ta kaa a iləi'm'in'ti el tɔ. ⁶⁹ Ningə ki ji ra'n tanan'ti ne kin, ulə ngirə bone kin, Ngonn de a isi dɔjikol Luwə'ti ki nje togi nga.» ⁷⁰ Anyi pəti dəji'ə eyina: «Adi in ngonn lə Luwə wa?» Ə Jeju el'de ene: «Inbe'gi eli ki ta'se toki, m'in Ngonn lə Luwə.» ⁷¹ Lo kin'ti, eli eyina: «In kin ji sangi kadi de madi ki rangi el taa dɔ'a'ti bay wa? J'inbe'gi j'oyi ta ki ta'a'ti inbe ki mbi'je ne nga kin.»

23

Jeju ra non ngar Pilati'ti

(Mat 27.2, 11-14; Mrk 15.1-5; Jan 18.28-38)

¹ Go'ti, indəi taa pəti awi ki Jeju non Pilati'ti.
² Ningə lo kin'ti, iləi rɔ'de isi indəi taa dɔ Jeju'ti eyina: «Dingəm kam j'ingə isi sulə de'gi kadi buki'de mu. El'de kadi ugəi lambo ngar Sejar el. Taa ra dɔ'ti non el bay toki n'in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, n'in ngar.» ³ Ə Pilati dəji Jeju ene: «In ngar lə Juwipi'gi wa?» Ningə Jeju ilə'ti ene: «In ta ki te ta'i'ti.» ⁴ Lo kin'ti, Pilati el de'gi kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bulə de'gi ene: «M'ingə nya madi ki asi kadi m'gangi'n ta dɔ dingəm'ti kin el.» ⁵ Nan uwəi ta'de ngan eyina: «In nje sulə de'gi ki nyando

lə'ne kadi tanyi rɔ. Un dɔnangi ki Jude ba pɛti, ulə ngirə Galile'ti bitɪ te'n rɔ'je'ti ne kin.»

Jeju a non Erodi'ti

⁶ Loki Pilati oo ta ningə dəji ene ke dingəm kin in de ki Galile'ti wa? ⁷ Ə loki oo kadi Jeju in ginn konbe'ti lə Erodi ningə, ulə si'ə adi Erodi ki dɔkagilo'ə'ti kin in Jerujalem'ti non tɔ. ⁸ Loki Erodi oo Jeju ningə, rɔ'a nəl'ə ngayn tado mayinu ə isi sangi kadi n'oo Jeju ɔji'n dɔ ta li'ə ki de'gi isi eli. Erodi ində me'ne'ti kadi Jeju a ra nyakɔji'gi ad'a oo. ⁹ Ə dəj'ə ta'gi ngayn, nan Jeju il'ə'ti el. ¹⁰ Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki de'gi ki njendo ndukun'gi in non, isi tiləi ta dɔ Jeju ti ki tɔgi'de. ¹¹ Erodi in ki njero'gi lə'ne kidi Jeju, mboi si'ə, ningə uləi ku ki maji ngayn rɔ'a'ti, nan təl ulə si'ə rɔ Pilati'ti gogi. ¹² Ndo'a'ti non, Erodi in ki Pilati ki kete in njeban'gi lə nan, təli madi nan'gi.

Gangi ta koy dɔ Jeju'ti

(Mat 27.11-26; Mrk 15.1-15; Jan 18.39-19.16)

¹³ Pilati ɓar kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njekundo bulə de'gi, ¹⁴ el'de ene: «In rei ki dingəm kin adi m'in eyina in nje sulə de'gi ɓuki'de mu, nan me ta'ti ki m'dəj'ə non'se'ti ne kin, m'ingə nya ki majel ki səki'ə'n'ə, ki asi kadi m'gangi'n ta dɔ'a'ti el. ¹⁵ Erodi kaa ingə nya madi el tɔ, tado təl ulə si'ə rɔ'je'ti gogi. Nya ki asi kadi de təl'ə'n'ə goto. ¹⁶ Be ə, m'a m'adi indəi'ə par ə m'a m'inyə taa.» [¹⁷ Tado dɔ ɓal'gi pɛti, lo ra nanyi Paki'ti, maji kadi Pilati ɔr de kare dangay'ti adi'de.]

18 Nan de'gi pəti uni ndu'de ki taa eyina: «In tol'ɔ kɔ ɔ Barabasi adi'je.» 19 Barabasi in de ki uwəi'ə dangay'ti tado wongi ki de'gi rai do nje konbe'ti, ki tado tol ki tol de.

20 Ningə toki Pilati ndigi'n kadi n'inyə'n Jeju taa, təl dəji'de ta do'ti bay. 21 Nan ingi, uni ndu'de ki taa eyina: «Bər'ə kagidəsi'ti, bər'ə kagidəsi'ti.»

22 Pilati re se'de do'ti bay ki nja mutə ene: «In ri ki majel ə dingəm kin ra wa? M'ingə nya madi ro'a'ti ki asi kadi de tol'n'ə el, adi m'a m'adi indəi'ə ki ndəy hawlay par ə m'a m'inyə taa.» 23 Nan ingi rai do ndu'de'ti, uni ndu'de ki taa, elita ki togi'de ngayn utə ki kete kadi bəri'ə kagidəsi'ti to bər inbe. Ndu'de ɔr lo hom. 24 Be ə Pilati un ndu'ne kadi ra nya ki bulə de'gi ndigi. 25 Adi ɔr Barabasi ki ndigi kadi ɔr'ɔ, adi'de. Barabasi in de ki uwəi'ə dangay'ti tado wongi ki de'gi rai do nje konbe'ti, ki tado tol ki tol'de. Nga ningə ulə Jeju ji njerɔ'gi'ti kadi rai si'ə nya ki me ndigi'ti lə bulə de'gi.

*Awi ki Jeju ki lo bər'ə kagidəsi'ti
(Mat 27.32; Mrk 15.21)*

26 Loki njerɔ'gi isi awi ki Jeju ningə, ingəi Simon, de ki Sirenn'ti, ki in mu, ningə indəi kagidəsi lə Jeju do'a'ti, adi oti go'ə'ti. 27 Bulə de'gi ngayn uni go Jeju. Dene'gi indəi kadi'de nonyi, ndingəi ro'de tado li'ə. 28 Be ə, Jeju yəti kum'ne ki do'de'ti, el'de ene: «Dene'gi ki Jerujalem, nonyi m'in el, nan kadi nonyi ro'se inbe'gi, ə nonyi ngann'se'gi. 29 Tado ndo a re non kadi de'gi a eli eyina: “Majikur in do kuji

dene'gi'ti, in do nje'gi'ti ki oji ngonn ndo kare el, ki ulai mba ta ngonn'ti el." ³⁰ Lo kin'ti non be, de'gi a eli mbal'gi eyina: "Tosi do'je'ti!" e a eli do gadi'gi eyina: "Iyø do'je*!" ³¹ Kin e de ra kagi ki mbol be ningø, kagi ki tuti taa yan'a a to bann wa?»

³² Lo kin'ti, rei ki kaya'gi ki nje tol nya joo kadi toli'de nan'ti ki Jeju.

De'gi bæri Jeju kagidasi'ti

(Mat 27.33-44; Mrk 15.22-32; Jan 19.17-24)

³³ Loki rei tei lo'ti ki bæri'ø «Ka do de» ningø, njerø'gi bæri Jeju kagidasi'ti, low'ø'ti non. Taa bæri kaya'gi ki joo kakin nan'ti ki Jeju do kagidasi'ti to: bæri ki kare dojikol'ø'ti, e bæri ki nungi dojigøl'ø'ti to. ³⁴ Ningø Jeju el ene: «Bai, adi me'i söl do'de'ti, tado gæri nya ki ra rai kam el.» Non be, njerø'gi tugæi kiri mbara do ku'ti li'ø lowæi nan. ³⁵ Bulø de'gi rai ra gonyi'de, ningø njekundo Juwipi'gi uwæi Jeju kogi eyina: «Aji ndægi de'gi ænn e, kadi aji ro'ne inbe adi j'oo to, toki re in Kirisiti ki in De ki Luwø mbøt'ø†.»

³⁶ Njerø'gi kakin agi ki ro Jeju'ti, mboi si'ø, ningø adi'ø yiwi kandi nju ki masi kad'a anyi‡. ³⁷ Ningø eli'ø eyina: «Re in ngar læ Juwipi'gi e, aji ro'i inbe adi j'oo.» ³⁸ Ningø ndangi ta me nya'ti, bæri taa do Jeju'ti eyina: «In kam in ngar læ Juwipi'gi.»

³⁹ Ningø baw kaya kare ki bæri'ø do kagidasi'ti taji Jeju ene: «In el e ene in Kirisiti ki in De ki Luwø mbøt'ø wa? Aji ro'i inbe, e aji'je sø'i to.»

⁴⁰ Nan in ki nungi ndangi madi'ne ene: «In ki ra

* **23:30** 23.30 Oje 10.8 † **23:35** 23.35 Pa'gi 22.8-9 ‡ **23:36** 23.36 Pa'gi 69.22

ingə ko kon ki kare inbe kin, in bol Luwə el wa?
⁴¹ Ki ɔji dɔ'je, in low'ə'ti, tado in nya ki j'inbe
 ji duw ə ji tɔti kanda, nan in, nya madi kare ki
 majel ki ra goto.» ⁴² Ningə in ki nje kɔl ki madi'ne
 kakin təl el Jeju ene: «Jeju, ndɔ ki a re to ngar ə,
 adi me'i olo dɔ'm'ti.» ⁴³ Ə Jeju ilə'ti ene: «Toki
 rɔta'ti, adi m'el'i, bone inbe kin a in sə'm nan'ti
 me Paradisi'ti lə Luwə.»

Koy Jeju

(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Jan 19.28-30)

⁴⁴ Kadi kaw ki jam dɔ be'ti be, ə lo diw ndul
 kururu dɔnangi'ti biti kadi ki mutə ki losɔl'ɔ.
⁴⁵ Kadi ur dana, de oo'ə el nga ningə ku ki gangi
 lo ki me Kəy'ti lə Luwə gangi dana joo\$. ⁴⁶ Ningə
 Jeju un ndu'ne ki taa ene: «Bai, m'inyə ndil'm
 me ji'i'ti.» Ningə go ta'ti kin par ə kon'a te.
⁴⁷ Loki kibo lə kuti njerɔ'gi ki bu oo nya'gi ki
 rai nya kin be ningə, ulə tɔji dɔ Luwə'ti ə el
 ene: «Toki rɔta'ti, de kin in de ki dana.» ⁴⁸ Bulə
 de'gi ki in lo nya'ti kin, loki oyi nya ki ra kin
 ningə, tɔli be'gi lə'de ki kadi'de ki kində, ndingəi
 rɔ'de. ⁴⁹ De'gi pəti ki gəri Jeju ki dene'gi ki in si'ə
 Galile'ti, rai sanyi indəi kum'de ra oyi nya'gi ki
 isi rai nya.

Kulə Jeju be ninn'ti

(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Jan 19.38-42)

⁵⁰ Lo kin'ti non be ə, dingəm kare ki tɔ'a nan
 Jisepi in non re. Jisepi in ki kare dann njegangi
 ta'gi'ti lə Juwipi'gi, in de ki maji, in de ki dana,
⁵¹ adi nya'gi ki ki madi'gi dɔ'i nan'ti ə rai kin, in

ndigi se'de dɔ'ti el. Jisepi in de ki Arimate'ti, ki in bebo læ Juwipi'gi. In sii nginø ta Konbe læ Luwø. ⁵² Jisepi aw rɔ Pilati'ti, døj'ø ninn Jeju. ⁵³ Be ø, aw risi ninn Jeju dɔ kagidəsi'ti, re'n nanga, dolo ki ku dolo ninn, ningø aw ilø me be ninn'ti ki rai kadi mbal'ti. In be ki de ilø ninn'ti el bay. ⁵⁴ Ndo'a'ti kin, in ndɔ ki de'gi isi ɔsi nja nya'gi nan'ti, tado lo ti par ø a in ndɔ kørkon. ⁵⁵ Dene'gi ki in ki Jeju Galile'ti nu, rei si'ø, ndolei go Jisepi. Awi gonyi be ninn ki kadi iløi Jeju'ti kakin, ø oyi ke tanan bann ø iløi ninn'ø'ti wa. ⁵⁶ Go'ti, tæli awi be, indøi dɔ hu kagi ki øti mbi, nan'ti, tado kɔy rɔ ninn Jeju'ti. Ningø ndɔ kørkon, uwøi kør rɔ'de toki mbærkikindø el'n*.

24

Jeju indø taa lo koy'ti

(Mat 28.1-8; Mrk 16.1-8; Jan 20.1-13)

¹ Ndo Dɔmasi ki sin ba, dene'gi awi dɔbadi'ti ki hu kagi ki øti mbin ki indøi dɔ'a dana tado kɔy rɔ ninn Jeju'ti. ² Loki awi ningø, ingøi mbal ki uti ta be ninn kakin, de nduguru'ø rangi. ³ Loki uri me be ninn'ti ningø, oyi ninn Burøbe Jeju, el. ⁴ Low'ø'ti non, gøri nya ki kadi rai el, ningø nyi dingəm'gi joo ki uløi ku ki ndole rɔ'de'ti, tei bus ki rɔ'de'ti. ⁵ Bol tøl dene'gi kin, adi uløi dɔ'de ki nanga, nan dingəm'gi kakin eli'de eyina: «Ra bann ø isi sangi de ki isi kumngayira dann njekoy'gi'ti wa? ⁶ Goto ne, indø taa lo koy'ti. Ningø maji kadi, adi me'se olo dɔ ta'ti ki el'se loki in'n Galile'ti bay kin.» ⁷ El ene: «Maji kadi de'gi

* **23:56** 23.56 Tekitaga 20.10; Ndukun ki nja joo 5.14

a ulæi Ngonn de ji njeramajel'gi'ti kadi bari'ə kagidəsi'ti, ningə go'ti, a ində taa lo koy'ti ki ndo ki nja mutə tum ginn'ə ndo koy'o'ti.» ⁸ Lo kin'ti, me'de olo do ta'ti ki Jeju el. ⁹ Be ə, loki tæli doɓadi'ti, rei ɔri poy nya'gi kin njendo'gi ki doɓi gidə in kare ki ndəgə'gi pəti adi'de oyi. ¹⁰ Nje kər poy nya kin kadi njekawkulə'gi oyi in Mari ki Magidala num, Jann num, Mari ki kon Jaki num, ki ndəgi dene'gi ki in se'de. ¹¹ Nan njekawkulə'gi oyi ta kin to ta nii adi tai ta lə dene'gi kakin el. ¹² Lo kin'ti non Piyər ə ində ki ngodi, aw ilə kəti'ne be ninn'ti ningə, oo ta ku'gi ki dolo ninn par ə rai nanga. Nya kin ndoɓi Piyər ngayn, loki isi təl ki be.

Jeju ingə njendo'gi joo do row'ti ki kaw Emawusi
(Mrk 16.12-13)

¹³ Ndo'a'ti inbe kakin, njendo'gi joo isi awi ngonn be'ti kare ki bari'ə Emawusi, ki a asi kulə metər doɓi gidə in kare ki bebo ki Jerujalem. ¹⁴ Njendo'gi ki joo kakin, ra elinan ta do nya'gi'ti ki ra nya kakin. ¹⁵ Ningə loki ra elinan ta, ra manjinan'ti kakin ningə, Jeju te uwə se'de row. ¹⁶ Nan kum'de uti do'a'ti adi gəri'ə el. ¹⁷ Ə Jeju dəji'de ene: «In ri ə ra manjinan ta do row'ti be wa?» Ningə tæli rai lokati, kum'de diw kururu. ¹⁸ Ningə ki kare dann'de'ti ki to'a nan Kilewopasi el Jeju ene: «In ki kariba par ə in de ki isi Jerujalem'ti ne ki kanji kadi oo poy nya'gi ki rai nya me ndo'gi ki ne kin.» ¹⁹ Ə təl dəji'de ene: «In ri ə ra nya wa?» Ə iləi'ə'ti eyina: «Nya ki ra nya ɔji'n do Jeju ki Najareti'ti, ki in

njekeltakita Luwə'ti ki aw ki togi ngayn. Aw ki togi me kuləra'ne'ti num, me ta kel'ne'ti num, non Luwə'ti ki non de'gi me be'ti. ²⁰ Nan kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njekundo'gi lə'je, uwəi'ə, uləi'ə ji de'gi'ti kadi gangi ta koy dɔ'a'ti, ə bəri'ə dɔ kagidəsi'ti. ²¹ J'in j'oo kadi in ə in de ki kadi a taa Isirayel'gi ilə'de taa. Ningə me nya'gi'ti kin pəti, bone ə in ndɔ ki nja mutə ki nya'gi kin rai nya. ²² Nan nya kare, dene'gi madi ki me kuti'ti lə'je re eli'je nya ki ndoji'je ngayn. Tei ki ginn lo ba awi dɔbadi'ti, ²³ nan oyi ninn'ə el, ningə təli rei eli'je toki malayka'gi tei rɔ'de'ti eli'de toki ra ki dɔ'ne taa. ²⁴ Ə mad'i'je'gi madi awi dɔbadi'ti ningə, oyi nya'gi toki inbe ki dene'gi eli. Ningə inbe taa, de oo'ə el.» ²⁵ Lo kin'ti, Jeju el'de ene: «In de'gi ki nyagər lə'se goto, ngan sese kadi uni me'se kalangi ba adi de'gi ki njekeltakita Luwə'ti! ²⁶ Maji kadi Kirisiti De ki Luwə mbət'ə a ingə kon be ta kadi a ingə'n tɔbar lə'ne.» ²⁷ Be ə, ulə ngirə dɔ ndukun'ti lə Moji ki dɔ de'gi'ti njekeltakita Luwə'ti pəti, ɔr'n'de ginn Makitu'gi lə Luwə pəti ki elta ki dɔ Jeju'ti.

²⁸ Loki indəi dɔ be ki isi awi'ti ndəkba ningə, Jeju ra dɔ kum'ne to nya ki a aw ki kete be. ²⁹ Ə gangi'ə eyina: «Kadi ur nga, adi lo diw, ənn ə isi nangi rɔ'je'ti.» Be ə, tɔ aw se'de lo kisi de'ti. ³⁰ Loki isi ta nya kusɔ'ti se'de, un mapa, njangi dɔ'a, ningə uwə təti nan'ti, ningə təl'n adi'de. ³¹ Lo kin'ti nga a, kum'de te adi gəri'ə toki in Jeju, nan low'ə'ti non, Jeju tənn jipi adi oyi'ə el. ³² Ə təli isi elinan eyina: «Loki isi el'je ta dɔ row'ti, isi

or'je ginn nya'gi ki ndangi me Makitu'gi læ Luwə kin, to to nya ki in por ə isi on me'je'ti be el wa.»

³³ Ningə low'ə'ti non, indəi taa, təli iləi dɔ'de kaw Jerujalem gogi. Awi ingəi njendo'gi ki dogi gidə in kare ki ndəgə'gi ki go'de'ti kawinan sii.

³⁴ Ə pəti eli njendo'gi ki joo kakin eyina: «In ta ki rɔta'ti kadi Burəbe ində lo koy'ti! Te ingə Simon, adi Simon oo'ə ki kum'ne!» ³⁵ Lo kin'ti, njendo'gi ki joo, iləi rɔ'de ɔri'de ginn nya'gi ki ingə'n'de dɔ row'ti ə el'de, ki gər ki gəri Jeju lo tətəi mapə'ti.

*Jeju ɔji rɔ'ne njendo'gi læ'ne
(Jan 20.19-23)*

³⁶ Loki si elinan ta ba bay ningə, Jeju inbe te bus dann'de'ti, el'de ene: «Lapiya in sese.» ³⁷ Lo kin'ti, bɔl tɔl'de, ndil'de te. Məri kadi in ndil ə n'oyi'ə wa ənn. ³⁸ Ə Jeju el'de ene: «Ra bann ə ndil'se goto ge, me'se tɔsi ge be wa? ³⁹ Gonyi ji'm'gi, ki nja'm'gi kin oyi. Ndil aw ki da'ne ge, ki singə'ne ge toki oyi m'in kin el.» ⁴⁰ Lo kin'ti, tɔji'de ji'ne ge, ki nja'ne ge adi'de oyi.

⁴¹ Rɔnel dum dɔ njendo'gi ki lo kadi uni me'de goto bay. In nya ki əti'de bɔl ki dum. Ə Jeju dəji'de ene: «Awi ki ngonnyakusɔ ne wa?»

⁴² Ningə adi'ə ngonnyakusɔ dow kanji ki ndaw. ⁴³ Ə Jeju taa, sɔ takum'de'ti.

⁴⁴ Ningə go'ti, el'de ene: «Ta'gi ki ndɔki m'el'se loki m'in sese bay ə to kin: Ndɔki m'el'se toki, nya'gi pəti ki ndangi me ndukun'ti læ Moji ge, ki me ta'ti læ njekeltakita Luwə'ti, ki me pa kosi'ti kin, maji kadi a tɔlita'de be.» ⁴⁵ Lo kin'ti nga ə, Jeju adi'de kur dɔ'de, adi gəri me Makitu læ Luwə. ⁴⁶ Ningə el'de ene: «In ta ki ndangi kete,

toki m'in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə m'a m'ingə kon, de'gi a tōli m'in, ningə go'ti, m'a m'ində taa dann nje koy'gi'ti ki ndo ki nja mutə tum ginn'ə ndo koy'm'ti*. ⁴⁷ De'gi a iləi mbər ki tō'm, ulə ngirə Jerujalem'ti, biti ki rō ginn de'gi'ti pəti, kadi de'gi inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kō, kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'de kō tō. ⁴⁸ Ningə ingi in nje mannaji kin. ⁴⁹ Ki ojidō'm, m'a m'ulə ki nya ki Bai un ndu'ne dō'ti kadi n'a n'adi'se kin. Ningə a sii bebo'ti ne biti kadi togi ki in dōran'ti re dō'se'ti bay ta.»

Jeju aw dōran'ti

(Mrk 16.19-20; KNK 1.9-14)

⁵⁰ Go'ti, Jeju aw ki njendo'gi lə'ne ndəkba kadi be'ti ki Betani, ningə oyi ji'ne ki taa, njangi dō'de. ⁵¹ Loki njangi dō'de ningə, inyə'de ə ɔr rō'ne kō rō'de'ti, ningə uni'ə awi si'ə dōran'ti. ⁵² Lo kin'ti non, njendo'gi ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, ningə təli gogi Jerujalem ki rōnel ngayn. ⁵³ Dokagilo'gi pəti, in ginn Kəy'ti lə Luwə, uləi toji dō Luwə'ti.

* **24:46** 24.46 Ejay 53; Oje 6.2

Ta lə Luwə Kunmindɪ kɪ Sigi
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4